

EMİNE SEMİYE’NİN ESERLERİNDE KADIN

Tuğçe ÖNALAN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Caner SOLAK

Erzurum-2025

Her hakkı saklıdır.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMİNE SEMİYE’NİN ESERLERİNDE KADIN

Tuğçe ÖNALAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Caner SOLAK

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Erzurum-2025

Her hakkı saklıdır

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY SAYFASI

Tuğçe ÖNALAN tarafından hazırlanan **Emine Semiye'nin Eserlerinde Kadın** adlı bu çalışma 29.08.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda ☒ **oybirliği**/☐ **oyçokluğu** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Türk Dili ve Edebiyatı** Ana Bilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Prof. Dr. Murat KACIROĞLU Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza
Danışman	Doç. Dr. Caner SOLAK Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Veli KILIÇARSLAN Atatürk Üniversitesi	İmza

Tuğçe ÖNALAN tarafından hazırlanan Emine Semiye'nin Eselerinde Kadın başlıklı yüksek lisans tezi kabul edilmiştir. 29.08.2025

Prof. Dr. Serap BEDİR KARA

Enstitü Müdürü

* Bu tez çalışması tarafından nolu proje ile desteklenmiştir.

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ VE ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki tüm bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etik ilkelere uygun davrandığımı ve tezin hazırlanması sürecinde üretken yapay zekâ programlarından (Seçiniz) Tarih girmek için tıklayınız

İmza

Tuğçe ÖNALAN

- ☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması/patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.
- ☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.
- ☐ Teze erişim süresi ile ilgili bir kısıtlama bulunmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT	III
ÖN SÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI KADINI ÜZERİNE DÜŞÜNSEL VE TOPLUMSAL ARKA PLAN

1.1. KADIN MESELESİNİN OSMANLI'DAKİ DÖNEMSEL GELİŞİMİ	3
1.2. TANZİMAT VE MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE KADININ YAZINSAL TEMSİLİ.....	5
1.3. EMİNE SEMİYE'NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	11

İKİNCİ BÖLÜM

EMİNE SEMİYE'NİN ROMANLARINDA KADIN İMGESİ

2.1. SEFALET	15
2.2. MUALLİME	35
2.3. GAYYA KUYUSU	58
2.4. TERBİYE-İ EFTALE AİT ÜÇ HİKÂYE	75
2.5. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM- ZEKÂVET	79
2.6. MÜKAFAT-I İLAHİYE	102
2.7. HİSS-İ REKABET	111
2.8. BİKES	117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EMİNE SEMİYE'NİN HİKÂYELERİNDE KADIN TEMSİLİ

3.1. EMİR ÇOBAN KIZLARI.....	127
3.2. KIYMET-İ NİSVİYYET	131
3.3. BİR GECELİK GELİN.....	132
3.4. BİR MÜTEHASSİSENİN TEFEKKÜRATİ	133
3.5. YETMİŞLİK GELİNLE SEKSENLİK GÜVEY	134
SONUÇ.....	136
KAYNAKLAR	139

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMİNE SEMİYE’NİN ESERLERİNDE KADIN

Tuğçe ÖNALAN

Danışman: Doç. Dr. Caner SOLAK

2025, (147) sayfa

Jüri: Doç. Dr. Caner SOLAK (Danışman)

Prof. Dr. Murat KACIROĞLU (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Veli KILIÇARSLAN (Üye)

Emine Semiye, ilk Türk kadın yazarlarımızdan olması sebebiyle yazın tarihinde önemli bir yere sahiptir. Siyasi, sosyal ve sosyokültürel açıdan birçok önemli çalışmalar yapmış, dönemin kadın figürlerine dikkat çekmiştir. Emine Semiye, Meşrutyet Dönemi’nden itibaren aktif bir şekilde yazın dünyasında yer almış ve çalışmalarını bu bağlamda sürdürmüştür.

Bu çalışmanın amacı Emine Semiye’nin roman ve hikâyelerinden yola çıkılarak eserlerde yer alan kadın temasını ve kadın karaktereri inceleyerek roman ve hikâyeler bağlamında yazar ile eserler arasında kadın figürünü incelemektir. Çalışma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde tasarlanmış olup, ikincil kaynaklardan yararlanılarak yürütülmüştür. Konu ile ilgili alan yazın taranmış olup, doküman analizi ile veriler incelenmiştir. Elde edilen bulgular ise çalışmanın sonuç kısmında ele alınarak ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Emine Semiye, Kadın, Roman

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
WOMAN IN THE WORKS OF EMİNE SEMİYE

Tuğçe ÖNALAN

Advisor: Doç. Dr. Caner SOLAK

2025. (147) pages

Jury: Doç. Dr. Caner SOLAK (Consultant)

Prof. Dr. Murat KACIROĞLU (Member)

Dr. Öğr. Üyesi Veli KILIÇARSLAN (Member)

Emine Semiye has an important place in literary history as she is one of the first Turkish female writers. She has done many important works in political, social and sociocultural terms and has drawn attention to the female figures of the period. Emine Semiye has been actively involved in the literary world since the Constitutional Era and has received education in this context.

The aim of this study is to examine the theme of women and women characters in the works by examining Emine Semiye's novels and stories and to examine the female figure between the author and the works in the context of the novels and stories. The qualitative research method framework of the study was created and was carried out by making use of the contents. The relevant literature was scanned and the data was examined through document analysis. The findings obtained were discussed and presented in the conclusion part of the study.

Keywords: Emine Semiye, Woman , Noval

ÖN SÖZ

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı toplumu, siyasal, sosyal ve kültürel olarak köklü değişimlere şahit olmuştur. Tanzimat Fermanı ile birlikte başlayan bu değişim sürecinde şüphesiz ki en büyük başkalaşım edebiyat cephesi ile aktarılmıştır. Yazın dünyasında yeni yeni kendine yer edinen roman, değişimlerin sözcüsü olarak edebiyata damga vuracak bir noktaya gelmiştir. Bu bağlamda kadın meselesi dönemi en dikkat çeken tartışma konularından biri olan edebiyatın merkezine yerleşmiştir. Kadın meselesi ise dönemin en dikkat çeken tartışma konularından biri olarak yazın dünyasının merkezinde yer almıştır.

Türk edebiyatında kadın yazar kimliğinin öne çıkmaya başladığı dönemde Emine Semiye, hem edebi hem de sosyal konular ile vermiş olduğu toplumsal mücadelenin öncü isimlerinden olmuştur. Emine Semiye'nin roman ve hikâyelerinde ise aileyle beraber kadın etrafında bireysel izler karşı dönem içerisindeki sosyal gerçekliğin yansıtıcısı noktasında değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, Emine Semiye'nin eserleri işlemiş olduğu kadın temsili bağlamında incelenmiş olup; onun edebi kimliği ile kadın karakterleri arasında kurmuş olduğu ilişki ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın hazırlanması süresince, benden desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Caner Solak'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bu süreçte maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen sevgili aileme minnettarlığımı belirtmek isterim.

Tuğçe ÖNALAN

Erzurum-2025

GİRİŞ

Edebiyat, yalnızca bireysel bir uğraş değil; aynı zamanda toplumların ve kültürlerin kimliklerinin kodlandığı zihniyet alanı ve tarihsel bir belge niteliği taşıyan önemli bir disiplindir. Bir milletin hayata, insana, ahlâka ve toplumsal ilişkilere olan yaklaşımı bakış açısı genellikle edebiyat aracılığıyla aktarılmaktadır. Bu sebeptendir ki edebiyat yalnızca esetik bir uğraş değil aynı zamanda tarihsel belge niteliğinde olup geçmişe ışık tutan güçlü bir tanıklık vazifesini üstlenir.

Türk edebiyatı da tarih boyunca toplumları ve bireyleri ilgilendiren ölçüde değişimlerin yansıtıcısı olmuştur. İslamiyet öncesinden başlayıp sonrasında da devam eden süreçte kendine daima bir yer edinmiştir. Tanzimat ile birlikte ise değişimler daha etkili bir hale gelmiş olup edebiyat estetik işlevlerin dışında halkı bilinçlendirme ve bilgi aktarımı aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Sanat anlayışı sanatın dışına çıkmış ve toplum için sanat anlayışını benimsenmiştir.

Yeni Türk Edebiyatı olarak adlandırılan bu yeni süreç, modern ile gelenek arasında bir köprü işlevi görmüştür. Sz konusu ikilemlerin doğurduğu tartışmalar, edebi türlerin de değişim ve çeşitliliğini arttırarak yeni bakış açılarının oluşmasına imkan tanımıştır. Bu bağlamda özellikle roman, hikâye ve makele gibi türler ön plana çıkmıştır. Toplumsal bilinç oluşturulurken yüklenen bu yeni misyon ile birlikte bireysel dramlar bir kenara bırakılarak toplumun sorunları işlenmeye başlanmıştır. Bu nedenledir ki Tanzimat sonrasında gelişen Yeni Türk Edebiyatı aslında yenileşme değil toplumun en önemli sorunlarına ayna tutacak olan bir görevi üstlenmiştir.

Bu yeni işlenen toplumsal duyarlılık konularının başında gelen hususlardan birisi ise çalışmamızın temelini oluşturan kadın bahsidir. Kadının konumu, aile içindeki rolleri ve toplumsal olarak işlevi edebiyatın içine girmiştir. Bu bağlamda ele alınan dönem sanatçılarından olan, feminizmin edebiyatımızdaki sözcülerinden biri olan Emine Semiye yazın dünyasında dikkat çeken isimlerden biridir.

Bu çalışmanın amacı literatürde yer alan tezler, makaleler ve diğer çalışmalar incelenerek bu çalışmaların gölgesinde Emine Semiye'nin eserlerindeki bireysel kadın serüvenlerini ve bu serüvenlerin topluma ne denli ayna tuttuğuna açıklık getirmektir. Kültürel çerçevede ele alınan bilgiler yazarın üslubu ve eserlerindeki kadın karakterler üzerinden açıklanmıştır.

Çalışma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde tasarlanmış olup; ikincil kaynaklardan elde edilen veriler kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın temel amacına ulaşabilmek ve konuyla ilgili derinlemesine bilgi elde edebilmek adına tasarlanan bu çalışma kapsamında, veriler doküman analizine tabi tutularak incelenmiştir.

Dört bölümden oluşan çalışmada; birinci bölüm dönemi sosyolojik ve kültürel bağlamda ele alarak değerlendirmeden, ikinci bölüm Emine Semiye'nin hayatı ve eserlerine genel bakış olarak aktarımdan, üçüncü bölüm eserlerin incelenmesinden ve son olarak dördüncü bölümde ise araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI KADINI ÜZERİNE DÜŞÜNSEL VE TOPLUMSAL ARKA PLAN

1.1. KADIN MESELESİNİN OSMANLI'DAKİ DÖNEMSEL GELİŞİMİ

Kadın, insanlık tarihinin başından beri hemen her kadim eserde kendine yer bulan önemli bir unsur olmuştur. Toplumsal konumu, ekonomik, siyasal ve kültürel birçok koşullarla beraber sürekli değişen dinamik bir yapı arz eder. Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınların konumunu anlayabilmek için ise öncelikle toplumun alt yapısına eğilmek gerekir.

Osmanlı klasik döneminde kadının sosyal yaşamı çoğunlukla sınırlayıcı normlar ile şekillenmiştir. Buna rağmen kadınlar, toplumsal görünürlüklerini arttırabilmek adına çeşitli basın organlarında yer almaya başlamışlardır. Nitekim ilerleyen dönemlerde bazı dergi ve gazetelerde direkt olarak kadınlara yönelik özel eklerin yayımlandığı görülmektedir. Bu yayın organları, kadınların çekimser tavırlarını aşmalarına yardımcı olmuş ve taleplerini daha açık bir şekilde dile getirmelerine olanak sağlamıştır.¹

Osmanlı'dan Cumhuriyet ilanına kadar uzanan bu çizgide kadınlar ve kadın harekâtı kuramsal çerçevede yeni bir yer edinmiştir. Tanzimat Fermanı sonrasında doğrudan kadın haklarına ilişkin reformlar yapılmamış olsa da gerçekleştirilen düzenlemeler ile birlikte kadınların ve kız çocuklarının toplumsal görünürlüğü ve varlığını arttırmaya yönelik etkiler doğurmuştur. İlk kız rüştiyeleri 1858 yılında açılmış, 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile kız çocuklarının eğitimi devlet üzerinde etkin hale getirilmeye başlanmıştır.²

Osmanlı'daki değişimlerin aydınlar ile halk arasında kurduğu köprülerden birisi de edebiyat olmuştur. Bu süreç içerisinde kadın profili yalnızca okur olmaktan çıkarak edebiyatın öznesi haline gelerek “konu edilen” pasif bir halden “konuşan” ve toplumsal sürece yön veren aktif bir kimliğe evrilmiştir. Kadın edebiyatçıları özellikli olarak II. Meşrutiyet sonrası süreli yayınlar ile kendilerini ön plana çıkarmaya başlamışlardır. Bu tarz oluşumlar sadece yayın organı olarak değil kadınların toplumsal beklentilerini ve edebi üretimlerini estetik bir dille ortaya koyma çabalarının neticesi olarak karşımıza çıkan bir mecraya dönüşmüştür.³

¹ Serpil Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi** (İstanbul: Metis Yayınları, 1994), 59.

² Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi**, 40.

³ Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi**, 50.

Kadın temsilciler olarak birçok farklı isim bu yolun öncüsü olmak için birlikte hareket etmişlerdir. Kadınlar tarafından yazılan pek çok roman, şiir, gazete yazısı ve denemeler dönüşümün büyük ve derin bir alanı olarak değerlendirilmesi mümkündür. Osmanlı kadın hareketindeki bazı kadın sanatçılarından olan Nigar Hanım (1856-1918), Fatma Aliye (1862-1936) ve Emine Semiye (1864-1944) gibi isimler yalnızca edebi üretimi değil birçok farklı konunun da savunucu olma yolunda roller üstlenmişlerdir.⁴

Kadın sanatçıları ve onların eserlerini ideolojik bağlamda ele almak; onların sanat yolunda ve toplumsal yapıda meydana getirdikleri köklü değişimlerin en dikkat çekici kırılma noktalarından olmuştur. Aktif bir sanat ve sanat öznesi olma yolunda ilerleyerek varlıklarını göstermişlerdir. Kadın sanatçıların görünürlük kazanması mevcut dünya şartları içerisinde tahayyül edilemez bir noktada olsa dahi bunu başarmak için adımı atmış olmaları bile yeni bir sürecin başlangıcı olmuştur. Evde durmaları ve dış dünyaya kapalı olmaları durumunu bu sebeple değiştirmeye başlamışlardır. Bu durumu değiştirmek adına mücadele vermekten geri durmamışlardır.⁵

Kadınlar 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başıyla beraber konular arasında farklı paydalarda buluşmaya başlamışlardır. Aile içi durumlardan kültüre, evlilik bahsi ötesinde sanata ve çalışma hayatına geçişleri dikkat çeker. Batı ile aramızda geçen münasebetler bunun temelini oluşturur.⁶ Osmanlı devletinin gerileme döneminin altında ezilen kadın ve kadın statüsü iyileşme dönemine II. Meşrutiyet ve sonrasında ancak geçebilmiştir.⁷

Kadın hakları bakımından incelendiği zaman Meşrutiyet Dönemi milat olarak kabul edilmektedir. Haklarını savunan, içinde bulunduğu kötü şartları değiştirmek için çabalayan kadın figürü sahneye çıkmaya başlamıştır. Bu durumun ve başkalaşımın erkekler tarafından içselleştirilmesi durumu da söz konusu haline gelmiştir. Kadınların ve kadın hareketlerinin ön plana çıktığı bu değişimlerin kabul görmesi de kadınların önündeki imkanları kolaylaştırmıştır.⁸

⁴ Gökçe Oktay, *Türk Romanında Kadın ve Toplumsal Cinsiyet: Kimlik, Sınıf, Temsil (Kadın Yazarlar Örneğinde 1877–1938)*, 27.

⁵ Bülent Kanter, “Osmanlı Basın Hayatında Kadın Yazarlar,” *Tercüman-ı Ahvâl’in 150. Yılında İstanbul’da Fikir Gazeteciliği Sempozyumu* (2010), ss. 17–34, 29.

⁶ Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, 23.

⁷ Mehmet Avcı, “Osmanlı Devleti’nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar,” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 55 (2016): 225–254, 233.

⁸ Avcı, “Osmanlı Devleti’nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar”, 229.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerine gelinceye kadar kadınlara yönelik çalışmalarda, ilk göstergelerin esasen kadının kendi benliği üzerinde şekil aldığı görülmektedir. Kadın figürü, bu süreçte hem bireysel hem de toplumsal dönüşüm sürecinin öncüsü olarak gelenek ile modern arasında yaşanan geçişin belirleyici unsurlarından birisi haline gelmiştir.

1.2. TANZİMAT VE MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE KADININ YAZINSAL TEMSİLİ

Tanzimat dönemi hem edebi hem de sosyal açıdan Osmanlı İmparatorluğunun en mühim dönemi olarak değerlendirilmektedir. Bu dönem tarihçiler ve edebiyatçılar tarafından üzerinde en fazla durulan zamanlardan biri olup birçok açıdan önem arz etmektedir. Tanzimat'ın önemine dikkat çeken isimlerden birisi olan Ziyaeddin Fındıklıoğlu, yüzyılı “İlim ve tarih bakımından henüz çözülmemiş bir kördüğüm, bütün bir tarih.” olarak nitelendirerek dönemin değişen ve gelişen yapısıyla birlikte bağlı kaldığı tarihi dokuya da dikkat çekmektedir.⁹

Tanzimat dönemiyle beraber Osmanlı sanatçı ve aydınları, toplumun içerisinde bulunduğu siyasal ve sosyal dönüşümlere edebiyat aracılığı ile dikkat çekmeye başlamışlardır. Halkın bilinçlenmesi esasına uyulmak üzere bir zemin hazırlanmış ve Tanzimat sonrası dönemde bu düzen devam etmiştir.¹⁰ Dönemi ele alırken izlenecek yollar muhakkak yazılı kaynaklardan geçer. Yazılı kaynaklar arasında şiirin aksine düzyazıya yönelik söz konusudur. Batı edebiyatı etkisinde değişen ve gelişen yazın dünyasında roman ön plana çıkmaktadır. Eserlerin kaleme alınırken kadınların çok rahat olamadıkları ve kendi kimliklerini gizlemeleri dikkat çeken bir başka taraf olmuştur.¹¹ Dönemde birçok yazar roman denemesi üzerine çalışmalar yapmıştır. Kadın konusu her dönemde farklı şekillerde karşılığını bulmuş, roman türünde de kendine yer edinmiştir.¹²

Sosyal hayatta meydana gelen değişimler kadın sosyal statüsünü de olumlu yönde değiştirmeye başlamıştır. Kadın figürü, özgür ve toplum baskısından uzak bir noktaya çekilerek kendi fikirlerini daha net ve yüksek bir sesle duyurma çabasına girmiştir. Bu sebeple kadının

⁹ Nesrin Öztürk, “Tanzimat Edebiyatı Bibliyografyası,” *Electronic Turkish Studies* 4 (2009): 1209, 1209.

¹⁰ Funda Aydınör, “**Tanzimat Döneminde (1839–1876) Kadın Yaşamındaki Modernleşme**” (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2006), 117.

¹¹ Aydınör, “**Tanzimat Döneminde (1839–1876) Kadın Yaşamındaki Modernleşme**”, 82.

¹² Mustafa Karabulut, “Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Üzerine Tematik Bir İnceleme,” *Erdem* 64 (2013): 49–69, 50.

eğitimi önceki yüzyıllara nazaran daha da ön plana çıkmaya başlayarak basında kendisine daha fazla yer edinmiştir.¹³

Tanzimat dönemi, sanat ve sanatçı açısından geleceğe dönük edebî kimliğin şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda sanatçılar da söz konusu dönüşümün yönelimleri noktasında eserlerinde yeni arayışlara yönelmişlerdir. Ancak Batı edebiyatında öne çıkan ‘kadın’ fikri ilk başlarda pek hoş karşılanmıyordu. Sebep olarak gösterilen durum ise dini inanış sonucunda erkeğin cennetten kovulma nedeni olarak görülmesidir. Ancak 19. yüzyıla gelindikçe bu fikir değişmiştir.¹⁴

Dönemin edebiyatında kadın konusu üzerine yoğun çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmaların ışığında konuya dair bilgi birikimi artmış ve mesele farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Geleneksel olarak hiyerarşik düzenin belirleyici olduğu toplum yapısında kadın motifi, aile yaşantısı ve evlilik çerçevesiyle sınırlandırılarak işlenmiş olsa da Batı’dan gelen entelektüel etkileşimlerin artmasıyla bu algı sarsılmış ve dönüşüm zemini hazırlamıştır.¹⁵ Kadın ve kadın eğitimi dönem içerisinde ilerleme göstermiştir. Önceleri yalnızca özel öğretmenlerden ders alabilen kadınlar için 1859 yılında Kız Rüştîyeleri açılmaya başlanmıştır. Bu gelişmeyi takiben 1870 yılında Darülmuallimat adı verilen ilk kız okulu kurulmuştur.¹⁶ Bu eğitim atılımları ile birlikte basın üzerinde kadın hakları ile ilgili yapılan tartışma ve gruplaşmaları yoğunlaştırmıştır. Dönemde ilk kadın dergisi olan *Hanımlara Mahsus Gazete* ve *Terakki-i Muhadderat* gibi süreli yayınlar, kadın ve kadın hakları gibi konuların güçlenerek ilerlemesine katkıda bulunmuştur.¹⁷

Tanzimat döneminin getirmiş olduğu reform ve değişimlerin birikimi, Meşrutiyet Dönemi’nde daha derinlemesine hissedilmiştir. Bu dönemde gerek edebi eserlerde gerekse toplumsal alanda kadın meselesine ilişkin daha somut adımlar atılmıştır. Meşrutiyet döneminde kadın-erkek eşitliğinin savunuculuğu artık yalnızca kadın yazarların tekeline girmemiş, erkek yazar ve düşünürler de bu konuda aktif roller üstlenmiştir.¹⁸ Bu durum, Meşrutiyet ile birlikte

¹³ Ahmet Özkiraz – Muhammet Nuri Arslanel, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak,” **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi** 3/1 (2011): 1–10, 3.

¹⁴ Aydınör, “Tanzimat Döneminde (1839–1876) Kadın Yaşamındaki Modernleşme,” 117.

¹⁵ Elif Ekin Akşit, **Kızların Sessizliği: Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005), 119–120.

¹⁶ Ayşe Yanardağ, “Adana İnas/Kız Rüştîyesi Bağlamında Osmanlı’da Muallime/Kadın Öğretmen Sorunları (1892–1913),” **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi** 8/1 (2023): 227–255, 231.

¹⁷ Kadriye Kaymaz, “İlk Türk Kadın Yazarlarından Emine Semiye Hanım: Hayatı ve Eserleri” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2008), 12.

¹⁸ Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi**, 220.

kadınların toplumsal görünürlük kazanmasının ve meselelerin geniş bir tartışma zeminine taşınmasını işaret etmektedir. Özellikle edebi üretimde ilk kez bu denli aktif hale gelen kadınlar, önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir.¹⁹

Başlangıç aşamasında kadın hakları savunuculuğu erkekler tarafından yapılmıştır. Sonraki dönemlerde bu durum yerini daha da gelişen feminist akımlar öncülüğünde kadınlara bırakmıştır. Bu hakları dile getirmenin en ulaşılabilir yolu olan dernekler, gazeteler ve sosyal faaliyetler toplum açısından etkin bir oynamıştır. Yeni Osmanlı fikirleri ile Batı fikirleri arasındaki farklarla beraber ortak paydalar bu şekilde karşımıza çıkarılmıştır. Yenilikler ve istekler doğrultusunda yapılan değişimlerin dile getirildiği platformlar önem arz etmektedir. Bütün bu çabaların sonrası siyasal ve sosyal alandaki kadın üstünlüğü hukuk alanında ilerleme gösterir. Kadın ve önemine dikkat çeken hukuki değişimlerde bu dönemde başlayarak devam etmiştir.²⁰

İkinci Meşrutiyetle birlikte Türk toplumunda kadınlara yönelik imkanlar, onların toplumsal olarak ilerleyişlerine önemli katkılar sağlamıştır. Kadınların lehine yapılan düzenlemeler yalnızca hukuki ve sosyal çerçevede kalmayarak aynı zamanda kaleme alınan yazılar aracılığıyla düşünsel bir savunuyla kadın hareketinin fikri zemininin güçlenmesine aracılık etmiştir.²¹

Dönem ve şartlar ilerledikçe eğitim alanında yapılan yenilikler de artmıştır. Türk Kadın Dershanesi kurulmuş ve burada kız öğrencilere nitelikli eğitimler vermeye başlanmıştır. Bu dershanede Müfide Ferid Hanım ve Şukufe Nihal Hanım kadınlara yönelik konferanslar vermişlerdir.²²

Bu ilerleyişlere öncü olan bir diğer kadın yazarımız Fatma Aliye Hanım tarafından dönemde kurulan hayır kuruluşu “Cemiyet-i İmdadiye” meşrutiyet dönemiin ilk kadın kuruluşudur.²³

¹⁹ Bayram Kodaman, “Tanzimat’tan Sonra Türk Kadını,” *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty* 5/1 (1990): 135–182, 122.

²⁰ Kaymaz, “İlk Türk Kadın Yazarlarından Emine Semiye Hanım: Hayatı ve Eserleri,” s. 12–13.

²¹ Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, 59.

²² Sümeyye Karagöz – Mustafa Şanal, “İkinci Meşrutiyet Dönemi Kadın Gözüyle Kadın Eğitimi,” *The Journal of International Social Research* 8/39 (2015): 679–691, 686.

²³ Seda Bulut, “Türkçülerin Gözünden Osmanlıda Kadın Meselesi ve Orta Asya Referansı,” *Tarihin Peşinde – Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/10 (2013), 321.

Kadın dergiciliğine yeni atılan adımların dönemde önemli bir yol katettiğini söylemek mümkündür. Dönemde ele alınan dergilere bakıldığında zaman Türk ve Batılı tarzda yaklaşımları belirli şekilde ayrıştırarak yol izlendiği görülmektedir. Dönemde önemli olan Türkçü dergiler: *Kadınlık Hayatı*, *Kadınlık*, *Türk Kadını Siyanet Genç Kadın*; Batıcı dergiler arasında ise: *Hanımlara Mahsus Gazate*, *Mefharet*, *Demet*, *Osmanlı Kadınlar Alemi* gibi dergiler yer almaktadır.²⁴

Kadın ve kadın eğitimi noktasında artan tartışmalarla beraber Türk kadını kendileriyle ilgili konularda artık sessiz kalmama kararıyla beraber birlik noktasına varmışlardır. 19. Yüzyılın sonu 20. Yüzyılın başıyla beraber artan kadın yazarlar direkt olarak içinde bulundukları dönem ve yaşantıyla ilgili hem gözlemci hem de yazar olarak sahalarda görünmeye başlamışlardır.²⁵

Türk edebiyatında kadınlara öncülük eden ve dönemin tanınmış isimleri arasında: Fatma Aliye Hanım, Nezihe Muhiddin, Emine Semiye, Makbule Nigar Hanım, Madam Gülnar gibi güçlü şair ve yazarlar yer almaktadır.

Fatma Aliye Hanım (1862-1936)

Fatma Aliye Hanım (Topuz) Osmanlı kadın hareketleri içinde yer alan önemli ve öncü sanatçılardan biridir. Hukukçu ve devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa'nın büyük kızıdır. Yazıları ile fikir dünyasına atılan ilk Türk kadın yazarımız olarak kabul edilmektedir.²⁶

Fatma Aliye Hanım'ın eğitim öğretim hayatına atılması çok küçük yaşlarda ağabeyi Ali Sedat için kurulan özel kimya laboratuvarında ve oraya gelen özel hocaları izleyerek başlar. Önce dilbilgisi eğitimlerini izler sonrasında ise gizlice Fransızca öğrenmeye başlar. Sonrasında kendini geliştirerek büyür. Henüz on yedi yaşındayken Faik Bey ile evlendirilir. Bu evlilik onun eğitim hayatına bir süre gölge düşürür. Yaklaşık on yıl geçtikten sonra eşi eğitim hayatına geri dönmesine izin verir.²⁷

²⁴ Sibel İlkan, "II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını," *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi* 1/1 (2018), 63.

²⁵ Avcı, *Osmanlı Devleti'nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar*, 235.

²⁶ Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839–1923)* (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991), 37.

²⁷ Şerife Karaca, "Fatma Aliye ve Emine Semiye'nin Kadının Toplumsal Kimliğinin Kazandırılmasında Öncü Fikirleri," *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/6 (2024): 1481–1499, 1483.

Fatma Aliye Hanım’a gelene kadar kadın sorunları hep erkek yazarlar tarafından işlenmiştir. Mevcut durumun ötesine geçen bu önemli ismin yazarlık serüvenine eşikle beraber okudukları Fransızca bir eser zemin hazırlar. Fransızca “Volonte” isimli kitabı çevirerek *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika ederek yayımlamaya başlar.²⁸ Dönemin söylentilerine ve aile kimliğine zarar gelmemesi adına takma isim olarak “Bir Hanım”ı kullanır.²⁹ Bu yayın döneme damga vurur ve Fatma Aliye Hanım’ın kendini ispatladığı bir durum olarak babasının dikkatini çeker. Dönemin büyük isimlerinden biri olan Ahmet Mithat Efendi, Fatma Aliye Hanım’ın yazdığı *Muhadarat* adlı ilk romanın önsözünü kaleme alır.³⁰

Eserlerinin merkezine kadınları yerleştiren yazar, kendinden emin ve güçlü duruş sergileyen kadın karakterler aracılığıyla dönemin kadınlara cesaret aşılamayı amaçlayarak yeni kadın yazarların edebiyat sahnesine çıkmasına ortam hazırlamıştır. Hem dönem kadınına cesaret vermek hem de bu cesareten doğacak olan yeni kadın yazarlara basamak olacak eserler kaleme almıştır. Fatma Aliye’nin bu yaklaşımı, onun yolunu açan Ahmet Mithat Efendi’nin kadın sanatçıların eserleri ile erkek hegemonyasını kırmaya yönelik çabalara bir dayanak oluşturmuştur.³¹

Fatma Aliye yazdığı yazılar ve aldığı destekler ile beraber döneminde parlayan bir isim haline gelir. Bu ilerleyiş yazı ve çevirileri ile artarak devam eder. Batı ve Osmanlı üzerinde etkili bir iz bırakmayı amaçlayarak buna yönelik çalışmalar yapmak için kendi gibi sanatçıları yanına çekerek çağdaş bir ilerleyişin öncüsü konumuna gelir.³²

Şair Nigar Hanım (1862-1918)

“Macar” lakabı ile tanınan Osman Paşa’nın kızıdır. Osmanlı dönemine damgasını vuran kadın şairlerden biri olmuştur. Yaşadığı ve yansıttığı entelektüel bir karakter olarak eserlerini kaleme alır. İlk eserlerini 1887 yılında vermeye başlamış ve sonrasında edebiyatın birçok farklı türünde eserler vermiştir. Şiir, hikâye, tiyatro mektup, makale gibi türlerin tamamında imzasını taşıyan eserleri vardır.³³

²⁸ Gülçin Gökçe Gezer Baylı, “Osmanlı’da Kadının Uyanışı: Fatma Aliye Hanım,” *Cedrus* 6 (2018): 597–611, 605.

²⁹ Güven Taneri Uluköse, *Fatma Aliye: Bir Biyografi* (İstanbul: Cinius Yayınları, 2013), 48.

³⁰ Gezer Baylı, “Osmanlı’da Kadının Uyanışı: Fatma Aliye Hanım,” 607.

³¹ Ahmet Mithat Efendi, *Fatma Aliye: Bir Osmanlı Kadın Yazarın Doğuşu* (İstanbul, 2011), 80.

³² Uluköse, *Fatma Aliye: Bir Biyografi*, 55.

³³ Hasan Koç, “Nigâr Hanım’ın Günlüklerinde Benlik İnşası: Geç Osmanlı Dönemi’nde Kadın Özneyi Yazmak,” *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 60/2 (2020): 669–718, 671.

Fatma Aliye gibi güçlü kadın imajına ve feminist söylemlere eserlerinde yer vermiştir. Bu bağlamda bir ilerleyiş göstererek kadın hareketi içerisinde doğrudan yer almıştır. Daha on bir yaşında iken Hacı Salih Efendi'nin oğlu İhsan Bey ile evlendirilir. Bu evlilik sorun ve karmaşayla devam ederek boşanma ile sonuçlanır. Evliliği süresince kadın kimliği doğrultusunda yaşamış olduğu sorunları da bu hareket için kullanarak geleceğe ve kendine yönelik çalışmalar ortaya koymuştur.³⁴

Nezihe Muhiddin (1889-1958)

Siyaset ve edebiyat alanındaki çalışmaları ile dönemde adından sıkça söz ettiren Nezihe Muhiddin önemli bir kadın savunucusudur. Kadınlar ve bireysel haklarıyla ilgili çalışmalar yaparak döneme ışık tutmuştur. Kadın kimliğinin kolektif bir düzeye çekilmesi için çalışmalar yapmıştır.³⁵

Özel bir eğitim süreciyle kendini yetiştirmiş olan yazar, dönemin aydınları arasında önemli bir yer edinmiştir. Eserlerinde kadınlar için özgürlük, adalet ve eşitlik kavramlarına sıklıkla yer vermiştir. Küçük yaşta adım attığı yazın dünyasında kırkın üzerinde roman, çok sayıda hikâye ve makale ile dönemde aktif rol oynakaleme olarak dönemin edebi ve entelektüel yaşamında etkin bir rol oynamıştır. Ayrıca kadının bilinçlenmesi ve eğitim yoluyla toplumsal hayata daha aktif katılması için dikkate değer çalışmalarda bulunmuştur.³⁶

Modern ve feminist düşünce dünyasında aktif rol alarak diğer kadın sanatçılar ile birlikte edebiyat alanında kendini göstermiştir.³⁷

Madam Gülnar (1854-?)

Dönemde var olma çabasıyla birlikte özgür kadın figürü destekçilerinden biri olan Madam Gülnar, Ahmet Mithat Efendi'nin *Tercüman-ı Hakikat* dergisinde çevirilerini yayınladığı Rus yazardır. Hakkında detaylı bilgilere yer verilen net bir çalışma olmamakla birlikte Ahmet Mithat Efendi ile çıktığı seyahat sonrası adından söz ettirir.³⁸

³⁴ Koç, “Nigâr Hanım’ın Günlüklerinde Benlik İnşası”, 673.

³⁵ Yaprak Zihnioğlu, *Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği* (İstanbul: Metis Yayınları, 2003), 35.

³⁶ Zihnioğlu, *Kadınsız İnkılap Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*, 40.

³⁷ Nuran Özkay, *Nezihe Muhiddin ve Türk Kadın Yolu Dergisi* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017), 55.

³⁸ İsmail Karaca, “Ahmet Mithat Efendi ve Madam Gülnar,” *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 46/46 (2013): 55–72, 62.

Ahmet Mithat Efendi için hem doğu-batı sentezi hem de kadın ve dönem arasındaki bir köprü olarak farklı bir pencere olmuştur Madam Gülnar. Kadın kimliği ve bakış açısı ile farklılık olarak görülür. Daha öncesinde karşımıza çıkmayan bir Rus tiplene ile bambaşka bir yönelimi karşımıza çıkarmıştır. Madam Gülnar, Türk edebiyatı için de bir dış göz olarak önemli tespitlerde bulunur.³⁹

Kaleme aldığı yazılarında melankolik bir tavır içerisinde pasif rol üstlenen Osmanlı kadınına yönelik eleştirel bir dil kullanır. Bireysel konularda kadının aktif bir rol üstlenme çabasına girerek kendini göstermesi gerektiği düşüncesi etrafında yazılar kaleme alır.⁴⁰

1.3. EMİNE SEMİYE’NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Emine Semiye

Tanzimat Fermanı sonrasında Osmanlı toplumunda gerçekleştirilen reformların en dikkat çekici etkilerinden biri, kadınların toplumsal konumuna ilişkin tartışmaların gündeme taşınması olmuştur. Uzun süre cariyelik ve çocuklukla özdeşleştirilerek ikincil bir konumda tutulan kadınların bu algıya karşı geliştirdikleri savunuculuk, kadın hareketinin ilerlemesinde etkili olmuştur. Bunun akabinde kadın haklarını savunan feminist taraf ve yazarların sayısı artmaya başlamıştır. Osmanlı toplumundaki kadının konumu, eğitim hakkı, çalışma hayatındaki rolü ve ev içerisindeki gündelik yaşantısına dair değişimleri göz önünde bulundurularak çeşitli yazılar kaleme alınmıştır.⁴¹

Dönem ve toplum içerisinde feminist düşüncenin alt yapısı Avrupalı tarzın hayatın içine girmesiyle beraber hız kazanmıştır. Fakat bu yakınlaşmanın önüne geçen sosyokültürel, ekonomik ve siyasi farklılıklar yenilikten ziyade ikilik durumuna sebebiyet vermiştir.⁴² Dönemin önde gelen aileleri ve onların çocukları kişisel olarak bu tutumu içselleştirme yoluna girmişlerdir. Akabinde gelişen dernek faaliyetleri kadın ve kadın yazarların görünürlüğünü arttırmaya başlamıştır.⁴³ Osmanlı kadın yazarlarına öncülük eden Divan edebiyatı kadın

³⁹ Ömer Faruk Akün, “Gülnar Hanım,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 14 (1996): 246–249, 250.

⁴⁰ Nazan Bekiroğlu, “Unutulmuş Bir Müsteşrik: Olga dö Lebedeva/Madam Gülnar,” *Dergâh Dergisi* 46 (1993): 8–10, 58.

⁴¹ Kaymaz, “İlk Türk Kadın Yazarlarından Emine Semiye Hanım: Hayatı ve Eserleri,” 10.

⁴² Harun Aydın, “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Kadın,” *Current Research in Social Sciences* 1/3 (2015): 84–96, 87.

⁴³ Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, 75.

yazarlarından Şeref Hanım, Râhile Sırrî Hanım, Mihri Hatun, Leylâ Hanım ve İstanbullu Zübeyde Fıtnat Hanım gibi önemli isimler dikkat çekmektedir.⁴⁴

Türk edebiyatı şekillenmeye başladığı günden itibaren geçmiş ve gelecek arasındaki farklılaşmaların temeline dayanan bir dinamik izlemiştir. Bununla birlikte Divan edebiyatı ile Tanzimat edebiyatı arasındaki geçişte bu ikilikler kendini hissettirmiştir. Tanzimat dönemi ilk kadın yazarımız olarak kabul edilen Fatma Aliye Hanım, tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'nın büyük kızı olarak karşımıza çıkar.⁴⁵ Türk edebiyatında bir romanı çeviri olarak yayımlayan, özgün romanlar kaleme alan ve hakkında monografi yazılan ilk kadın yazar olarak öne çıkan Fatma Aliye Hanım eserlerinin birçoğunda toplumsal konulara ve kadın hakları mücadelesine yer verir. ⁴⁶ 19. yüzyılda hissedilen kadın duyarlılığı Fatma Aliye sayesinde ilerlemiştir. Aynı şekilde onun izinden gelen kız kardeşi Emine Semiye, dönemin kadın hareketi öncülerinden olarak ablasıyla birlikte feminist hareketin tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kendini göstermesine yardımcı olmuştur. Dönemin aydın bürokrat kesiminin kızlarıyla birlikte ortak paydada buluşarak *Hanımlara Mahsus Gazete*'de eserler kaleme alan kadın yazarlarımız iş yaşamları, eğitim, sağlık gibi konulara değinmişlerdir. ⁴⁷

Hayatı

Emine Semiye, Tanzimat Dönemi'nde önemli bir yere sahip devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa (d. 1822- ö. 1895) ile Adviye Rabia Hanım'ın (ö. 1896) en küçük çocuklarıdır. Doğumuyla alakalı elde birçok farklı bilgi olsa dahi Ahmet Cevdet Paşa'nın eşi Adviye Hanım'a gönderdiği mektuplarda, Hicri 1 Ramaza 1280/ Rumi, 28 Kanunusani 1279/ Miladi, 9 Şubat 1864 olduğu kabul edilmektedir.⁴⁸ Ablası, ilk Türk romancı olarak kabul gören Fatma Aliye (1862-1936) ve bilim adamı kimliğiyle ön plana çıkan Ali Sedat (1859-1900) isminde ağabeyi vardır.⁴⁹

Ailesi eğitime büyük önem verdiği için Emine Semiye Hanım'ın birçok farklı şekilde ve ülkede eğitim alarak kendini geliştirmesini desteklemişlerdir. Paris ve İsviçre'de yıllarını

⁴⁴ Y. Emre Morkoç, "Klasik Türk Edebiyatında Kadın Şairlere Bir Bakış," **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** 9/2 (2011): 223–235, 228–229.

⁴⁵ Kaymaz, "İlk Türk Kadın Yazarlarından Emine Semiye Hanım: Hayatı ve Eserleri," 19.

⁴⁶ Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi**, 77.

⁴⁷ Erhan Karataş, "Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri," **Electronic Turkish Studies** 4/8 (2009), 1656.

⁴⁸ Şerife Karaca, **Emine Semiye: Hayatı – Fikir Dünyası – Sanatı – Eserleri** (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri, 2010), 23.

⁴⁹ **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: Devirler – İsimler – Eserler – Terimler**, c. 3 (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1977–1982), 35.

geçirmiş sosyoloji alanında eğitim almıştır. Bu bağlamda incelendiğinde ise yurt dışına çıkan ve orada eğitim alan ilk Türk kadınlarının arasına adını yazdırmıştır.⁵⁰

Emine Semiye Hanım iki evlilik yapmıştır. İlk eşi olan Kazasker Mustafa Bey hakkında pek fazla bilgi bulunamamaktadır. İkinci eşi olan Vali Reşat Paşa ile olaylı olan boşanması kaynaklara geçmiştir. Hamilelikleri zorlu ve ölümle sonuçlanan Emine Semiye'nin yalnızca iki oğlu hayatta kalmıştır. Oğullarından ilki Mustafa Bey'den olma Hasan Rıza, ikincisi ise Reşit Paşa'dan olma Cevat'tır.⁵¹

Emine Semiye Hanım'ın özel hayatını incelediğimizde sosyal ve kültürel çerçevede kendini geliştiren bir aileye mensup olup aynı bağlamda hayatını devam ettirme güdüsüne hareket eden fikir öncüsü yazarlarımızdan olduğu kanısına varılmaktadır.

Edebi Kişiliği

Emine Semiye kendinden önceki yazarların, özellikle kadın yazarların gittiği yolda ilerlemekten ziyade kendini ve üslubunu daha özgün bir pencereden bizlere aktarmıştır. Onun eserlerinde toplumun ıslah edilmesi, kadın ve çocuk meseleleri ile benzer sosyal konular toplumsal olaylar dikkat çeker. Bu bağlamda Emine Semiye'nin roman, öykü ve gazete yazısı gibi birçok farklı noktada eserler verdiği bilinmektedir. Bunlara ek olarak *Hanımlara Mahsus Gazete* etrafında tefrika edilen öyküleri daha sonrasında kitap niteliğinde düzenlemeler ile bir araya getirilmiştir.⁵² Eserleri ve edebi kişiliğinin temelini oluşturan *Hanımlara Mahsus Gazete* etrafında ve ekstra olarak yayımlanan mektupları bizlere yol gösterici olma niteliğindedir.⁵³

Dönemin siyasi atmosferi içerisinde Emine Semiye, devlete yönelik eleştirilerini Avrupa basını aracılığıyla yayımlamış olup bu durum Osmanlı aydınları ve yöneticileri arasında polemiklere neden olmuştur.⁵⁴

Kardeşi Fatma Aliye ile birlikte dönemin öncüleri haline gelen Emine Semiye, bu kimlik etrafında yaptığı kadın çalışmalarıyla incelenecektir.

⁵⁰ Karaca, *Emine Semiye: Hayatı – Fikir Dünyası – Sanatı – Eserleri*, 34.

⁵¹ Karaca, *Emine Semiye: Hayatı – Fikir Dünyası – Sanatı – Eserleri*, 36.

⁵² Kaymaz, “İlk Türk Kadın Yazarlarından Emine Semiye Hanım: Hayatı ve Eserleri”, 56.

⁵³ Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839–1923)*, 32.

⁵⁴ Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839–1923)*, 44.

Eserleri

Emine Semiye eserlerinin neredeyse büyük bir kısmını tefrika ederek ortaya koymuştur. Bunun akabinde matbu olan yalnızca iki eseri vardır. Bunlardan birisi *Sefalet* diğeri ise *Hülasa-i İlm-i Hisab* 'tır.⁵⁵ Diğer eserlerinin incelenme aşaması yapılan çalışmalar ışığında sürdürülecek olup tezin ana maddesi olan *Kadın* temi eserlerinde bilhassa romanlarında ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Basılı halde bulunan veya sonradan toplanıp basımı yapılan eserlerden hikâye ve romanları çalışmanın temelinde yer alacaktır. Onun dışında yazmış olduğu ders kitapları ve diğer başlıklı çalışmalarından sadece ismen bahsedilecektir.

⁵⁵ Kaymaz, “İlk Türk Kadın Yazarlarından Emine Semiye Hanım: Hayatı ve Eserleri”, 68.

İKİNCİ BÖLÜM

EMİNE SEMİYE’NİN ROMANLARINDA KADIN İMGESİ

2.1. SEFALET

Sefalet kelime anlamı “Yokluk içinde bulunma, yoksulluk çekme, yoksulluk” olarak tanımlanan Arapça kökenli bir sözcüktür.⁵⁶ Eserde “*Açlık, Sefalet İçinde İsmet, Nefret İçinde Muhabbet, Sada-yı Vicdanî, Sabite, Zaruret, Soğuk, Sabite’nin Ahı, Ülvv-i Himmet, İnsan Şeklinde Bir Melek, İzdivaç, Hayatı’nın Düğün Hediyesi, Vasiyet ve İstirahat-i Kalb*” başlıklarından oluşan on üç bölüm bulunmaktadır.⁵⁷

Eser 1899 yılında Servet-i Fünun dergisinde tefrika edilmeye başlanmıştır.⁵⁸ İncelediğimiz basımda eser 256 sayfadan ve farklı isimlere sahip 13 bölümden oluşmaktadır.

Eserin başında Nigar Hanım ile Emine Semiye’nin mektuplaşmaları yer alır. Bu mektuplaşmaların içeriği hem hayatlarından hem de roman içeriğindendir. Romanı yazarken ilham kaynağı olan karlı bir gecede Akdeniz gecesinde sokakta bulunan genç kadınların, zenciyelerin ve sefalet içindeki ihtiyaçların hayatlarını kendine konu edinmiştir. Bunu Nigar Hanım’a aktarırken romanı da ona ithaf ettiğini ekler.

Romanın başkahramanı olan Sabite varlıklı bir ailenin kızıdır. Ancak babasının ölümü onun mirasını almak için bekleyen akrabalarına fırsat olmuştur. Onu ve yanındaki Zenciye isimli kalfayı hayatın zorlu mücadelesi beklemektedir. Uğradığı haksızlık sonrası düşkün duruma gelir ve kimse ona yardım etmez. Haline acıyan bir avukat Sabite için çabalar ancak yıllar geçtikçe o da mirastan ümidini keser. Yıllar geçtikten sonra kazara bulunan vasiyetname ile birlikte servetine geri kavuşan Sabite’nin ona haksızlık yapan akrabalarının ondan daha beter bir hale gelişi eserin olay örgüsünü oluşturur.

Eserde genel olarak vurgulanan ve düşkünlükle birlikte gelen zorlu mücadelenin kadınlar üzerinde psikolojik ve sosyal farklılıklar yaratması dikkat çeker.

⁵⁶ <https://sozluk.gov.tr/> (15.06.2025)

⁵⁷ Emine Semiye; Zeynep Berktaş; Kadriye Kaymaz (haz.), **Sefalet** (İstanbul: Antik Dünya (Lacivert) Yayınları, 2010).

⁵⁸ Kaymaz, “İlk Türk Kadın Yazarlarından Emine Semiye Hanım: Hayatı ve Eserleri”, 98.

Sabite (Sefile)

Romanın ana karakteridir. Zegin bir aileye mensup hoş bir genç kızdır. Ancak sevdiği adamın ihanetine uğrayarak hem mal varlığını hem de hayata olan inancını kaybetmiştir. Psikolojik olarak ayakta durmaya çalışan ancak pek güçlü olmayan bir titir. Yanından asla ayrılmayan Zenciye isimli kalfası sayesinde içinde bulunduğu durumlardan çıkabilmiştir.

Fiziksel özellikleri eserde şu şekilde aktarılır:

“Sefile’nin yüzü açılınca mahalat-i vechiyesi(yüzünün güzelliği) ortaya çıktı. Aman ya Rab, o ne güzellik, o ne tenasübdü! Solgun simasına letafet-bahş olan iki kara gözlerin bakışı ne kadar müessir, ne kadar latif idi. Mukavves kaşları, gözlerini kaldırdıkça kirpiklerinin tehacümünden kurtulmak için yukarıya çekiliyordu. Düz ve delikleri yuvarlak olan burnu Yunan-ı kadim heyâkilinde bile bu denli muntazam olamazdı. Ufak fakat kalınca dudaklarının rengi şimdi morarmışsa da, evvelce pek kırmızı olması muhtemeldi. Sefaletin tahribatına uğrayarak solmuş olan bu çiçekte hâlâ âsâr-ı letafet-i bahar(bahar güzelliğinin eserleri) müşahade olunuyordu.”⁵⁹

Asıl adı Sabite olmasına rağmen düştüğü durum kaşısında kendisie Sefile adını veren karakter hem düştüğü durumu özetlemiş hem de tanınmama güdüsüyle hareket etmiştir.

Birçok yerde Sabite karakteri yol gösterici örnek bir tip olarak karşımıza çıkar. Dönemin önemli konularından olan cariyeye mevzusu eserde Sabite karakteri üzerinden verilir. Cariyeden doğma olduğu için miras konusunda hak verilmez.

Onu büyüten Zümrüt hanım’ın çocuğu olmadığı için eşi Ruhi Bey’i Bihterin adında bir cariyeye ile evlendirir. Sonrasında doğan çocuk Sabite’ye bakarak kendi çocuğuymuş gibi büyütür. Onun bu evlatlık durumunun resmi olarak belgelenmemesi Sabite’yi bütün mirastan men eder:

“Sabite de bir cariyeden tevellüt etmiş(doğmuş) fakat kimin kızı olduğu malum olmayan gayrimeşru bir kız olmak üzere tanıldı. Gerek merhum beyden gerek Cehdi’den kendi kızları olduğuna dair iki satırlık bir şey çıkmaması da, onu ne beyin ne de Cehdi’nin malına varis etmişti. Her ne adar Sabite Hanım’ın o ana kadar beyefendinin kızı olmak üzere tanılmış

⁵⁹ Semiye, *Sefalet*, 16.

olduğunu söyledilerse de Mahir Bey'in vekili onun Ruhi Bey'in oğlu olduğunu bir takım muteber zevatla tevatûren ispat eyledi."⁶⁰

Sabite'nin ruh halindeki değişimler ve iyilik halleri sonunda onu iyiliğe götürecek yegane liman olarak aktarılır. Onun bu kendinden emin olarak iyimser tavırları sonunda ortaya çıkan vasiyetame ile birlikte servetine kavuşur. Ancak servetin ortaya çıktığı o dönemde Sabite Hanım soğuktan hasta olup yatağa düşmüştür. İyileşmesi o servetin bulunmasından daha da büyük bir önem arz etmektedir.

"...

Hekim hastayı bırakıp Gayret'in tedavisine şıtab(acele) eyledi. Zira onun hali daha tehlikeli görüliyordu. Gayret'in aklı başına gelince yine sözünü tekrar edip:

- *Tabip efendi! Allah aşkına doğru seçle, hanımcığım kurtulacak mı? Dedi.*

Tabip :

- *Bünyesi pek kavi. İnşallah ümit ederim ki kurtulacaktır, cevabını verdi.*

Gayret:

- *Şimdi gasp edilen servet geldi, hayata ihtiacımız var*

Şeker Hanım:

- *Allah'tan daima iyilik isteriz.*

Gayret(Şeker Hanım'a):

- *Bizi evvelce sefaletten halas eden (kurtaran) senin uluvv-i himmetindir. İnşallah duan berekatıyla (bereketleriyle) hanımcığım şifa-yâb olur (iyileşir).*"⁶¹

Yoksulluğun getirdiği çaresizlikle birlikte kıvranan iki kadının güçlü olmasalar dahi iyi niyetlerinin sonunda karşılığını bulduğu görülmektedir.

Sabite'nin zorlu günlerden geçerken yaşadığı fiziksel değişimler kavuştuğu refahla birlikte değişimlere uğrayarak eski sağlıklı görünüşüne evrilmeye başlamıştır:

⁶⁰ Semiye, **Sefalet**, 16.

⁶¹ Semiye, **Sefalet**, 16.

“Çiftliğin saf havası, sefile-i sabıkanın (eskiden fakir olan kızın) yeşilimtırak rengini pembeleştirmiş ve nahafet-i bedenini (beden zayıflığını) izale (yok) eylemişti.”⁶²

Romanın trajik kahramanı olan Sabite, Sefile olarak anıldığı günleri geride bırakmış ve hak ettiği servetine kavuştuktan sonra geçirdiği zorlu günleri unutmayarak elindeki imkanların tamamını gezerek bulduğu yardıma muhtaç insanlar için kullanmıştır. Sabite’nin bu yardımsever halleri en çok ona ihanet eden eski nişanlısı Hayati ile yakın arkadaşı Kesbiye üzerinde tesirli olmuştur. Sabite’nin serveti ile uzun bir dönem bolluk ve bereket içinde yaşayarak Sabite’nin çektiği acıları görmezden gelmişlerdir.

Kesbiye’nin Hayati’ye olan saplantılı aşkı, onu yakın arkadaşına ihanet etmeye kadar sürüklemiştir. Ancak her şeye rağmen Hayati hâlâ Sabite’ye âşık olsa da paranın cazibesıyla birlikte Kesbiye ile zoraki evliliğini sürdürmüştür. Sabite’nin mal varlığına kavuştuktan sonraki süreçte Hayati onun yanına gelmek istese dahi yaşadığı acı dolu günleri unutmayan Sabite bunu kabul etmemiştir.

Kesbiye’nin serveti kaybettikten sonra hastalanarak şifahanede tedavi görmesi ve orada yaşamını yitirmesi Sabite için çok acı olmuştur. Her şeye rağmen Sabite, Kesbiye’nin ölmeden önce yazdığı mektupta ona emanet olarak bıraktığı oğluna gözü gibi bakacaktır. Hayati ile Kesbiye’nin oğlu olan Sabit, Sabite’ye sadece Hayati’yi hatırlatmaktadır. Bunun vermiş olduğu sevgiyle beraber Sabit, Sabite’nin en yakını olmuştur.

“ Sabite’ye olan vasiyetnamesi:

Müseccem-i fazilet olan Sabite!

Dest-i sefaletle ezildiğin vakit, sana muavenet (yardım) edeceğim yerde hançer-i gadrimle kalbinde bin yara açtım. Kendimi mesut zannettiğim demler senin ne gibi bir acıyla imdatsız, kimsesiz bir viranhanede kıvrım kıvrım kıvrandığını aklıma bile getirmez, dünyada kendi saadetinden başka bir şey düşünmez idim.

Ah Sabite! Şu okunmaz decede karışık yazılarımı nazar-ı mütalaaya al. Pek feci bir hastahane köşesinde inlediğimi söyleyeyim de intikamını Cenab-ı zevi’l-intikamın (intikam sahibi Allah’ın) ne suretle almakta olduğunu anlayarak müsterih ol! Sana çektirdiğim

⁶² Semiye, *Sefalet*, 188.

eziyetlerin yüz kat fazlasını çekmekteyim! Senin yanında sadık bir Gayret var idi ki seni yalnızlık ve hamisizlik beliyesinden (belasından) hâlas ediyordu (kurtarıyordu).

...

İşte son ümit senin o ahlâkın gibi güzel ismine nispeten Sabit ismini tesmiye ettiğimiz yavrucuğumu, iyilikten başka bir şeye uzanmayan yed-i insaniyetine tevdi eder ve hak-i payine de (ayağının toprağına) yüz sürerek binlerce affını talep eylerim. Elveda!”⁶³

Sabite bu vasiyetname ile birlikte Sabit’i Hayati’den alarak kendi çocuğı gibi büyütür.

Bu durum Sabite’nin eşı olan Müştak Bey için kabul edilmesi zor bir durum olarak nitelendirilir.

“Sabite çocuğı sinesine bastırıp:

- *Hediyenizi kabul ettim! (Zevcine dönerek) Bana evlat olan size ne olur? Diye*
sual etti.

Müştak:

- *Aynı surette bana da evlat olur!*

Sabite:

- *O halde...*

Müştak:

- *Ben de kabul ettim, evlad-ı manevimizdir.*

Sabite:

- *Teşekkür ederim efendim.”⁶⁴*

Kabul edilmiş olan bu teklif ilerleyen Safhalarda Sabite ile Müştak arasında bir duvar olarak karşımıza çıkacaktır.

“Sabite zevcine daima ibraz-ı hürrnet eylemekte (hürrnet göstermekte) ise de, geceleri müptela olduğı kabus-ı elem ile müteessir olduğı zamanlar ah ederek sayıkladığından ve

⁶³ Semiye, **Sefalet**, 191.

⁶⁴ Semiye, **Sefalet**, 231.

ekseriya ağzından “Ah Hayati!” kelimesi sudûr eylediğinden (çıktığından), zevcini meysus ediyordu. Hemen uyanarak Müştak’ın yüzüne bakıyordu ve uyanık olduğunu anlayınca:

- Bana ne oldu? Diyordu.

Müştak, sabr u sükûnetle:

- Hiçbir şey olmadın! Biraz sayıkladın, midende dolgunluk olmalı... cevabını verip işittiğini sezdirmemek için muamelesini ve sedasını tatlılandırmağa çalışıyordu!”⁶⁵

Aralarında daima Hayati ve Sabit gölgesi ile yaşamaya mahkûm olduklarını hisseden bir Müştak profili karşımıza bu satırlar ile başlayarak çıkmaktadır.

Müştak Bey Sabite’nin Sefile olduğu dönemlerde onu görüp âşık olmuş ve sonrasında izini kaybedip uzun yıllar aşkını aramıştır. Tesadüfen karşılaşmaları sonucu hemen ablasına Sabite’yi istetip mutlu bir evlilik yaşama hayaliyle günlerini geçirmektedir.

Evliliklerinin gölgesi olan Sabit, kendi çocukları olduktan sonra iyice Müştak Bey’in gözüne batmaya başlamıştır. Müştak Bey ile Sabite’nin kızları olunca Sabite ona Hayat ismini vermek istemiş ve bu durum Müştak Bey’in gücüne gitmiştir.

Vakti gelince Sabite güzel ve gülbüz bir kız dünyaya getirdi. Henüz loğusa dölşeginde ikeni çocuğa verilecek bir isim taharri ediliyordur (araştırılıyordu).

“Sabite hemen söze atılarak:

- Ben ona Hayat tesmiye edeceğim, dedi

Bu söz

Bu söz Müştak Bey’in gücüne gitmiş ise de, yalnız iki eşk-i teessür (damla gözyaşı) akıtmakla iktifa eylemişti (yetinmişti). Sabite şu hod-pesendâne (bencilce) talebinden pişman olarak zevcinin ellerini alıp öptü:

- Kızıma isim tesmiyesi (vermek) sizin hakkınızdır, diyerek gönlünü almak istedi.

Müştak yine tahamülü elden bırakmayarak:

- Teşekkür ederim. İşte ben kızımızı kendi arzumla Hayat tesmiye ettim, dedi.”⁶⁶

⁶⁵ Semiye, **Sefalet**, 232.

⁶⁶ Semiye, **Sefalet**, 237.

Sabite ile Müştak Bwy arasındaki en büyük köprü artık kızları Hayat olmuştu. Müştak bey istemsizce de ola kendi kızını Sabit karşısında kayırıp onu şımarık bir çocuk olarak büyütüyordu.

Bu büyüüş sonrası Sabit aklı başında genç bir delikanlı olmuş Hayat ise 1on beş yaşında pek hoş genç bir kız haline gelmişti. Sabite Hanım kızının evlenmesini iple çekerken Hayat'ın kimseyi istememesi onu şaşkına çevirir. Sabit'in Paris'e eğitim için gitmesinden önceki gece Hayat ile Sabit'in arasında geçen konuşma Sabite'nin kulağına gider.

“Sabit:

- *Hayat Hanım biraz da gel oturalım! Kim bilir bir daha seni görebilecek miyim?*

Dedi. Hayat taaccüble (şaşıracak):

- *Niçin. Tatil zamanları gelmeyecek misin*

Sabit:

- *O zaman seni bana göstermezler!*

Hayat:

- *Aa! Hiç öyle şey mi olur!*

Sabit:

- *Olur Hayat Hanım, olur! Sen gelin olduktan sonra her şey olur!*

Hayat:

- *Hiç insan kardeşinden kaçır mı?*

Sabit:

- *Pekala, sen de bilirsin ki ben senin asılkardeşin değilim! Seni alacak olan bey de elbet benden kaçırır!*

Hayat (mahcubane):

- *Rica ederim bana öyle şeyler söyleme! Ben kimseyi istemem!*

Sabit (garip bir nazarla):

- *Ama hiç kimseyi mi istemezsin?*

Hayat:

- Beni senden ayıracak olanı!

Sabit:

- Ah Hayat! Demek oluyor ki!

Hayat:

Of Sabit! Beni söyletme... Kalbine sor!

Çocukların bu mükalemesi (konuşması) o aralık Hayat'ın peşini bırakmayan Sabite tarafından tamamıyla işitilmişti!"⁶⁷

Sabite acı ve sevinçle harmanlanan hayat hikâyesinde kimi zaman kıyafetleriyle kimi zaman konuşmasıyla dönemin çarpıcı taraflarına dikkat çekmiştir. Başkahraman üzerinden verilen dönemin alt sınıf ile üst sınıf arasındaki dengenin pamuk ipliğine bağlı oluşu dikkatleri üzerine çekmektedir.

Romanın derinliği ve içsel çatışması üst düzeyde olan bu kadın karakteri döneminde yüksek ahlâki değerlerin ne denli yaşatıldığını bizlere aktaran onurlu bir kadın figürüdür. Başına gelen onca olaya ve yoksulluğa rağmen karakterinin temelini oluşturan direnme duygusu, öz saygı ve adalet ile perçinlenerek sarsılmaz bir noktaya ulaşılır.

Giyisileri noktasında zaman içerisindeki fiziksel çürüyüşler psikolojik olarak dibe çöküşün göstergesel temsilidir. Kıyafet ve yüz güzelliği ile beraber yoksulluğun sancıları karakter üzerinde paralel ilerler. Düşkün olduğu dönemlerde giydiği kıyafetler saçaklı ve yırtık olarak gösterilirken mirasına kavuştuktan sonrası farklıdır. Ancak fakirlikten sonra seçtiği kıyafetler ve hayat düzeni olarak daha mütevazı bir yaşam sürdürmüştür.

Her ne olursa olsun bir lokma ekmeğe muhtaç olduğu günlerde dahi gururundan ve onurlu duruşundan ödün vermeyerek kimseye el açmamıştır. Onun ve kendisinin hayatı için bir şeylere çabalayan Gayret'in uğraşları sonucunda yiyecek bir şeyler bulmuşlardır.

" Artık bayılmak derecesine gelmişti. Hemen büyücek bir hanenin duvarına dayanarak tevakkuf etti. O hanenin önünde ak sakallı ihtiyar bir adam köpeklere ekmek doğruyordu.

Sefile saika-i cû'ile (açlık sebebiyle) bir parça ekmek talep etmek niyetinde bulunduyssa da, fart-ı hicabından (çok utandığından), (belki vakarından) muktedir olamadı. Peçenin altında

⁶⁷ Semiye, *Sefalet*, 238.

bunalmıştı. Yüzünü açtı. Gözlerini ekmek kapışmakta olan kelblere dikti. Açlıktan zavallı kızcağzın güzel gözlerinin etrafı siyahlanmış, rengi de bembeyaz kesilmişti. İçinden:

- *Ah şu efendi baba çekilse de köpeklerin ağzından bir lokma ekmek kapsam. Ben onlara eskiden ekmeği kendi elimle bolca tevzî ederdim (paylaşırdım). Şimdi ağızlarından bir lokma alsam gücenmeye hakları olmaz, diyordu.”⁶⁸*

Karakterin temel prensiplerinden olan vakur duruş dönem içerisinde kadınların genel tutum ve davranışlarının gelmesi istenilen nokta olarak düşünülebilir. Emine Semiye, karakter üzerinden dönem kadınlarını görmek istediği noktadan işlemiştir. Bu nokta birçok yerde kendini belli eder. Hiçbir zaman hakkı dışındaki bir şeye el uzatmaz ve bunu erdem olarak aktarır.

Gayret Kalfa (Zenciye)

Sabite’ye çocukken hediye edilmiş hem arkadaş hem de yanındaki cariyesidir. Fiziksel olarak eserde şu şekilde aktarılır:

“Zenciye’nin hutut-ı vechiyesi (yüz hatları) “buldog” köpeğinin zaviyelerine müşahib (köşelerine benzer) olup, “fızyognomi” yani ilmi kıyafet fennine aşına olanlar, bu simada bulunanların sadakat ve istikametle me’lûf (huy edinmiş) olduğunu bilirler. Gözleri iri, kaşları sık ve biçimli, burnu yassı, dudaklar kalın olup, koyu kahveye müşabih geniş ve murabba (kare) alını, ketum ve işinde sabit-kadem olduğuna delalet ediyor, bakışında âsâr-ı zekâ müşahede olunuyordu.”⁶⁹

Zenciye her koşulda hanımı olan Sabite’nin yanında yer alıp onun için çalışmaktan asla gocunmamıştır. Ailesi Sabite ile beraber eğitim aldırılmışlardır.

Gayret kalfa onun hayatta kalma mücadelesini diri tutan unsur olarak yanında yer alır. Aslında onun bu dayanışmayla harmanlanan halleri toplumsal olarak dönemin birbirine kenetlenen farklı yüzlerini temsil eder. Hem akılcı olarak destek hem de duygusal olarak boşluğa düşmeden hayatını devam ettirmesi noktasında yol gösterici olur. Gayret bireysel olarak değil Sabite için destekçi ve yardımcı örneğidir.

Afrikalı olan bu karakterin şivesine vurgu yapılır.

⁶⁸ Semiye, **Sefalet**, 252.

⁶⁹ Semiye, **Sefalet**, 21.

“ Zenciye'nin tebeddül eden nigahından istihrac ettiğimiz şu bâlâdaki (yukarıdaki) sözlerin, “Niye duvara dayandın?”dan, “Ah, açlı, sefalet!”e kadar olan kısmını zenciye aynen, fakat Afrikalılara mahsus bir şive-i ifade ile söylüyordu. Bu sözlerden sonra Sefile'nin yırtık peçesini kaldırıp, yağmur damlalarına karışan gözyaşlarını örtüsünün ucuyla sildi. ”⁷⁰

Karakter üzerinde âdeta bir anne şefkatiyle Sabite'nin yanında olma durumu gösterilir. Sabite'yle ilk olarak karşılaşmaları gayet sıcak ve samimi bir şekilde romanda ele alınır:

“ Sabite dört yaşında iken pederinin ehîbbâsından biri Arabistan'dan avde etmiş ve Sabite'ye mahsus olarak getirdiği bir mini mini zenciye hediye etmişti. Aabite Arap kızından ürkmeyerek, görür görmez boynuna sarılmış, kız da hanımının beyaz tombul yanaklarından öpmüştü. ”⁷¹

Sabite daima Gayret'i yanında bir çocuk gibi gezdirir ve kendinden daha çok ona özenirdi.

“ Sabite bebeğini süsler gibi cariyesini de süslemeyi itiyâd (alışkanlık) edinmiş olduğundan, kendi elbisesini koyu renklerden intihab ettiği (seçtiği) halde Gayret'inkini al, sarı, mavi gibi gösterişli renklerden imal ettirirdi!”⁷²

Gayret Sabite içinden çocukluktan beri değerli bir arkadaş ve yoldaş olmuştur. Kendinden ayırmayıp, yokluk hissine kapılmaması için çabalamıştır. Gayret'te aynı şekilde Sabite için hiçbir zaman kıskançlık duygusu beslememiş ve daima yanında olmuştur.

Kesbiye

Romanın öne çıkan yan kadın karakterlerinden biridir. Fiziksel betimlemeleri nadiren birkaç farklı şekilde dolaylı olarak okuyucuya aktarılır. Sabite'nin aksine gösterişi ve abartıyı seven bir tiptedir. Onun bu özellikleri toplumsal statüsünün düşüklüğünü dış görünüşüyle kapatma isteğinden doğmaktadır. Sabie ile aralarında çocukluktan başlayan dostluk zamanla Kesbiye tarafından yaşanan kıskançlık krizleri ile zedelenecektir. Sabite'nin çocukluk olan Hayati ile aralarına girerek Sabiyete'yi yüzüstü bırakmıştır.

“Kesbiye tahminen yedi yaşlarında, cılız, esmer, renksiz, çirkin fakat gayet sevimli bir çocuktur.arsızlığı birinci derecede olup, bütün gün Sabite'nin kalem ve kağıtlarını karıştırır,

⁷⁰ Semiye, **Sefalet**, 14.

⁷¹ Semiye, **Sefalet**, 15.

⁷² Semiye, **Sefalet**, 100.

kitaplarını yırtardı. Nasılsa bir gün Sabite'nin tahammülü tükenip Kesbiye'nin elinde yarı yırtılmış olan kitabını zorla aldı. Kesbiye Sabite'yi döğüp mağlup edecek kuvvete malik olmadığından, üstüne atılıp yüzünü kedi gibi tırmalamaya başladı. Sabite onu bir hamlede yere serebilirse de, yetimliğini işitmiş olduğundan, ta tufûliyetinden beri âsârı görülen rıfk u merhameti (yumuşak huyluluğu) yalnız kendini müdafaaya mecbur etmişti. Gayret ise bu hali görür görmez çıldırır, bir eliyle Kesbiye'nin iki bileğinden yakalayarak hız ile yere çarpmıştı.”⁷³

Kesbiye her daim belli etsin yahut etmesin Sabite'yi hem fiziksel hem de statü olarak daima kıskanmıştır. Okulda aldığı eğitimde de onun gerisinde kalması aslında hayatın her noktasında onun geride kalacağının bir başka kanıtı olarak karşımıza çıkar.daima bir adım geriden gelerek gölgede kalan taraf olması hem kalben hem de fiziksel olarak dönemin toplumsal kötlüğünün sembolü niteliğinde olmuştur.

Kıyafetleri ve üslubu ile sınıf atladığını düşünür ancak ruhsal olarak beslediği kötülük onun davranışları ile dışavurur. Bu dış görünüş ruhsal çürümesinin aksi yönde hep iyi noktadan aktarılır.

Sabite ile arasında geçen mutlu çocukluğu tamamen gerisinde bırakarak Hayati için her türlü kötülüğü yapar.

“ Kesbiye konağa gelip Hayati'nin mektuplar yazarak kendisini iğfal etmiş olduğu ve şiddet-i muhabeti saikasıyla onunla izdivaç etmezse öleceğini, Sabite'nin dizlerine kapanarak itiraf eyledi. Sabite mektupları Kesbiye'den alıp:

- *Eğer Hayati de seni seviyorsa, benaranızdan çekilerek saadetinize mani olmam, diye söz verdi.*

Mahir ile kesbiye'nin muvacehesinde (yüzleşmesinde), Sabite'ye aşıkane yazılmış olan mektupları Hayati'ye bi'l-irâe (vererek) istizah-ı madde eyledikte (konuyu soruşturduğunda) Hayati yemin ve kasemlerle böyle bir şeyden haberi olmadığını ve şimdiye kadar Kesbiye Hanım'a hemşire nazarından başka bir nazarla bakmadığını bilâ-ictinab (sakınmaksızın) ifade eyledi.”⁷⁴

⁷³ Semiye, **Sefalet**, 101.

⁷⁴ Semiye, **Sefalet**, 103.

Sabite ile Mahir'in düğünü öncesi yaşanan bu olaylar Kesbiye'yi iyice kibirli bir hale sokarak Sabite'nin açığını aramaya sevk etmiştir. Sabite'nin pederi düğüne yaklaşık iki hafta kala rahatsızlanarak vefat eder. Bu durum üzerinde Sabite'nin validesi Zümrüt Hanım düğünü bir yıl kadar erteledi.

Sonrasında Sabite'nin başına gelen olaylar sonucu konaktan ayrılır ve Hayati ile Kesbiye evlenir.

Hayati, Kesbiye'yi sevmese dahi miras için ona sabreder.

“ Hayati, Kesbiye'nin etvar ü harekâtındaki (davranışlarındaki) suh-meşrepliğe hasebü'r-ricaliyye (erkeklik icabı) mecbub oluyorsa (kapılıyorsa) da, Sabite'nin hayali ara sıra yeni gelin ile kendi arasına girip hail (engel) oluyordu.”⁷⁵

Kesbiye zaman geçtikçe elindeki maddi imkanların tamamını Hayati için harcar. Onuu bu şekilde elde tuttuğunun farkındadır. Ancak bu para ve gösterişli hayat onu yine de üst sınıfa taşıyamamış Hanım konumuna yalnızca lafta gelebilmişti. romanda ve dönemde dikkat çekilen kadın dayanışması Kesbiye karakteriyle tam tersi bir eksenle ele alınır. Sabite'nin dü'tüğü duruma kayıtsız kalarak yalnızca kendi isteklerine hareket eder. Kadınlar arasındaki hiyerarşinin dışına çıkan bu karakter toplumun kötü taraflarını bizlere yansıtır.

Ahlâktan bahsederken kendini daima bu çemberin dışında tutar Kesbiye karakteri. Zira kendisi maddi gücü elinde olduğu için dokunulmazlık ve toplumsal olarak bilinçli bir noktadadır. Zaman içerisinde Sabite tarafından yüzüne vurulan acı gerçekler karakter üzerinde pişmanlık yaratsa dahi onu içindeki kıskançlık durumunun ötesine taşıyamaz.

Necibe ile Nesibe

İkiz olan bu kız kardeşler Sabite Hanım'ın eşim olan Müştak Bey'in kız kardeşleridir. Uçtum akıl olarak tasnif edilen kardeşler Müştak Bey tarafından şımarıkça yetiştirilir. Müştak Bey babalarının yokluğunu bu şekilde hissettirmemeye çalışır.

“ Necibe ile Nesibe henüz o sene erkekten kaçtıklarından ve kaide-i tesettüre riayetten bi-behre (nasipsiz) ve şımarık büyüdüklerinden, hiffet-i meşrebleri (hafifmeşreplilikleri), hızlı ve kahkahalı mukâlemelerinden (söyleşmelerinden) bî-şüphe anlaşılmakta idi! Her ikisinin de

⁷⁵ Semiye, **Sefalet**, 117.

alınlarındaki sarı kaküller yaşmaklarından dışarı çıkmış, ela gözlerinin latif nazarları akılları bile çileden çıkarmaya kâfi bulunmuş idi.”⁷⁶

Nesibe ile Necibe her ne kadar şımarık olarak aktarılsa da bazı hareketlerden Necibe’nin Nesibe’ye nazaran daha sakin ve itaatkar bir rolde olduğu aktarılır. Nesibe çok daha canlı ve afacan bir portre ile verilir. Farkındalıkları düşük olsa da pasif rolden aktif role geçmek için bir çabaları olmaz.

Abileri Müştak Bey ile Sabite’nin evlenmelerine kayıtsız kalarak aktif bir rol üstlenmezler. Dışarıdan bakan bir göz edasıyla birkaç yorum yaparak devamını getirmezler. Evlendikleri zaman durulacaklarına inanan valideleri ve kalfalarının tespiti doğru çıkar. Geleneksel ile modernleşme eşiğinde gidip gelen iki kardeş figürüdür. Necibe daha gelenekçi iken Nesibe daha dışadönük tavırlar ile modernleşme kabulüne gider.

Nesiha Hanım

Müştak Bey’in ablasıdır. Korumacı ve gelenekselci bir yaklaşım sergiler. Aileden zengin ve görgülü bir yaşam sürdüğü için sonradan zengin olan ailelere ve kişilere karşı bazı önyargılar besler.

Burjuva alemine daha yakın gibi görünse de aile içindeki korumacı tavırları onu kardeşlerine karşı korumacı içgicisi ile yönetir.

Statü merkezli olup kardeşlerinin de üst sınıfa mensup kişiler ile evlenmesini ister. Kendisini tamamen ailesini adayarak uzun müddet evlenmemiştir. Kardeşlerini evlendirip yuvalarını kurmak önceliğidir.

Sabite Hanım ile ilk tanışmalarında, Sabite kendini hizmetçi olarak tanıtmıştır. Serveti için evlenilmemesine karşı aldıpı bir duvar gibidir bu davranışı. Ancak ne olursa olsun Müştak Bey onunla evlenmek için ablasını peşinden gönderir.

“ *Sabite hâlâ alık alık bakıyordu. Lakin Gayret karşısında kim olduğunu tanıyıp Sabite’ye:*

- *Hani ya, peşimizi bırakmayan Şık yok muydu? İşte bu. Şimdi sureti de, kıyafeti de değişmiş; diyerek hanımın hayretini defetti.*

Müştak’tan başkası olmayan bu genç, Gayret’e:

⁷⁶ Semiye, **Sefalet**, 158.

- *Fikri de değişmiş derseni beni tam anlatmış olursun, cevabını verdi.*

Kadınların genci –ki Nesiha Hanımefendi’dir-, Kâhya Hanım’ın söylemesine meydan vermeyip Sabite’ye:

- *Olan olmuş, olanları unutmali. Şimdi biraderim Müştak Bey ıslah-ı nefsi etti (kendini düzeltti). Seni o zamandan beri arıyoruz. Çünkü senden gayrısını istemiyor. Onun istediğini de biz isteriz. İşte Allah’ın emri Peygamberin kavliyle seni kardeşime alacağım, razı mısın? Diye sual edildi.*

Bu esnada Şeker Hanım’la loğusanın anası işitmiş, gürültüyü anlamak için sofaya çıkmışlardı abite’ni Şeker’e verdiği gizli talimat mucebibce (gereğince) tekrar loğusanın yanına gittiler.

Nesiha Hanımefendi’nin taleb-i merdânesi (mertçe isteği) Sabte’nin hoşuna gidip gayet açık bir sesle:

- *Efendim zengin ve kıbar olduğunuz her halinizden belli. Ben ise bir hizmetçi parçasıyım, dedi.*

Nesiha:

- *İster fakir, ister dilenci kızı ol, makbulümüzsün.”⁷⁷*

Nesiha Hanım bu durum karşısında her ne kadar hoşnut olmasa da kadeşinin uzun yıllar arayışı sonucunda sevdiği kadının bulmasından dolayı da sevinçlidir.

Yakut Hanım

Romanda yörük kızı olarak karşımıza çıkar. Fizyolojik olarak pek bilgi verilmemiş olup daha çok psikolojik analizler ile karşımıza çıkmaktadır. Hacı Dursun Bey’in oğlu olan Emrullah bir gün köylerden geçerken Yakut’u görür ve beğenir. Babasından onunla evlenmek istediğini söyler ancak köyden olduğu için babası oğlunu vazgeçirmeye çalışsa da başarılı olamaz.

“ Hacı Dursun Bey’in vefatından bir sene mukaddem (önce), küçük oğlu Emrullah Bey köylerden birinden geçerken gayet hüsnâ (güzel) bir kız görüp beğenmiş ve kendisine almasını pederiden musırrâne (ısrarla) istirham eylemişti. Yakut isminde bulunan bu kız, ismiyle müsemma olarak la’l-gün (kırmızı) dudaklı idi. Pederi bir Yörük kızını gelin olarak kabul

⁷⁷ Semiye, *Sefalet*, 68.

edemeyeceğini beyan etmişse de, aklı çilesinden çıkan Emrullah'a meram anlatacak kabil olmadı.

İki ay sonra Yakut, koca konağın başlı başına hanımı oldu.

...

Hacı Dursun Bey'in vefatından dört ay sonra Yakut bir kız tevlid eyledi (doğurdu). Gözlerinin yeşil olması, validesinin namıyla müteeradif (uyumlu) bulunması hasebiyle amcası tarafından Zümrüt tesmiye edilen (ismi verilen) bu tıfl-ı nevzâd (yeni doğan çocuk), hakikaten pek güzel ve sevimli bir yavru idi. ”⁷⁸

Emrullah Efendi'nin kardeşi olan Feyzullah ise Nazire Hanımla evlenmiştir. Bir süre sonra bir erkek evlatları olmuştur. Nazire Hanım Yakut'un aksine görgülü ve daha iyi bir eğitime sahipti. Yakut'un uçarı davranışları hem eşini hem de Feyzullah'ı etkilemektedir. Yaklaşık beş yıl sonra Emrullah Efendi eşini boşar ve kardeşinin yanına kızı Zümrüt'ü göndererek yengesi Nazire Hanım'ın terbiyesine bırakır. Feyzullah ile Nazire'nin çocukları olan Ruhi Bey ile Zümrüt' evlendirilirler.

Zümrüt Hanım'ın uzun bir müddet çocuğu olmaz ve Bihterin adındaki cariye ile eşini nikahlar. Bu nikahtan ana karakter Sabite dünyaya gelir. Sabite'yi öz kızı gibi büyüten Zümrüt Hanım terbiyesiyle bizzat ilgilenir.

“ Ruhi Bey varise-i yeganesinin yüzünü gördüğü zaöam:

- Bu çocuğun gözlerindeki parlaklık zekavetine, bakışındaki keskinlik sabatına delalet ediyor. Haydi, ismi de Sabite olsun, demişti. ”⁷⁹

Yakut Hanım üvey olarak Sabite'nin anneannesi konumundadır. Ancak kızı Zümrüt'ün aksine paraya ve itibara düşkün hafifmeşrep bir kadındır. Kızı Zümrüt'ün Ruhi Bey ile evlendiğini duyup servetine ortak olmak için bir süre sonra yanlarına gelir ancak Zümrüt Hanım annesinden ve davranışlarından rahatsız olarak onu istemez.

“ Ruhi Bey kayınvalidesinin bilâ-perva gelip yerleşmesine sükûtle mukabele etmişse de, Zümrüt Hanımefendi ârından yere geçecek gibi olmuştu. Vakit geçtikçe, daire içinde Yakut Hanım'ın tahakkümü artıp herkesi incitmeye başladı. Oğlu Cehdi, tıpkı hemşiresi gibi yeşil gözlü ve sarışın bir delikanlı ise de Zümrüt Hanım'ın nasiyesindeki (alnındaki) nuraniyet ve

⁷⁸ Semiye, **Sefalet**, 215.

⁷⁹ Semiye, **Sefalet**, 94.

etvarındaki nezaket onda külliyyen mefkud (yok) olup, şeytanet ve melaneti, enzarındaki âsâr-ı vahşetten müsteban oluyordu.”⁸⁰

Yakut karakteri üzerinden psikolojik olarak hayatta kalma mücadelesine dem vurulaca şekilde aktarımlar yapılmaktadır. Yan karakterin roman üzerindeki etkisi dönemde var olan temellerin iğneliyici taraflarına dikkat çekmektir. Bu yapılırken safi kötü bir karakter yaratılmaz yalnızca hayatta kalmaya çalışan ve bunun için birçok yolu mübah gören dönem kadını olarak vurgulanır.

Zümrüt Hanım

Sabite Hanım’ın üvey annesidir. Roman üzerinde saflığı ve merhameti temsil eder. Kendi çocuğu olmadığı için eşinin çocuğuna kendi çocuğu gibi bakıp büyütür. Terbiye ve merhamet timsali olarak doğru bir karakter olarak karşımıza çıkar. Toplumun beklentisi olan çocuk noktasında geride kalmılık hissisyle bu noktadan ezildiğini hisseder. Fizyolojik olarak güzel ve hoş bir çehreye sahiptir. Yüksek bir statüye sahip oluşu tipi üzerindeki düzgünlükten geçer. Annesi olan Yakut’un kötü huyundan etkilenmeemsin için yengesi olan Nazire tarafından büyütülür.

“Zümrüt hanımefendi âlicenap ve fukara-perver bir kadın olduğundan, kendisini sevmeyen yok gibi idi. Levazım-ı bahtiyarînin kâffesine (mutluluğun icaplarına) malik olduğu halde, validesi Yakut’un ikinci zevcinden olan oğlu Cehdi ile çıkagelmesinden fevka’l-had (son derece) bîhuzur oldu.”⁸¹

Annesi ve pervasız hareketlerinden son derece huzursuz olduğu roman boyunca kendini hissettirir.

“Zümrüt Hanımefendi dirayetli olduğu kadar da insaniyetli bulunduğundan, zevcinin fikrini tasvip etmiş...”⁸²

Akıllı ve ilerigörüşlü olduğundan sözü hem eşi hem de konak ahalisi tarafından dinlenmektedir.

Sabite ile beraber Zümrüt Hanım eşi Ruhi Bey’in ölümünden sonra tüm mal varlığının kızına kalması için birçok yola başvurmuştur. Ancak bunun önüne geçmek isteyen Cehdi ve

⁸⁰ Semiye, **Sefalet**, 99.

⁸¹ Semiye, **Sefalet**, 97.

⁸² Semiye, **Sefalet**, 97.

Mahir Ruhi Bey'in ölümünden bir sene sonra yatağa düşen Zümrüt Hanım'ı öldürüp servetine konmak isteyeceklerdir.

“Tabip gittikten iki saat sonra Zümrüt Hanım biçaresi de teslim-i ruh ederek Mültezimzade hanedanının ikinci temeli dahi yıkılmış ve o enkazın altında Ruhi Bey'in mahsul-i ömrü olan nazik bir fîdan ezilmiş kalmıştı.”⁸³

Zümrüt Hanım'ın ölümüyle beraber Sabite tamamen ortada kalmış ve Sefile günleri başlamıştır.

Nazire Hanım

Emrullah Bey'in kardeşi Feyzullah'ın eşidir. ruhi Bey'in annesidir. Romandaki anaçlık rolü direkt olarak çocuk eğitiminden ve bu eğitim sonucu ahlâki değerleri yüksek çocukların topluma kazandırılmasından belli edilir.

İç otorite ile beraber toplumsal değerlere önem veren Nazire Hanım geleneksel değerlere bağlıdır. Yakut'un pervasızlıklarına karşı pasif bir rolde bukunarak yalnızca eşi aracılığı ile yer edinir.

“Feyzullah Efendi Zümrüt'ü alıp derhal İstanbul'a gelmesini biraderine yazdı. Beş on gün sonra pederle kız vasıl oldular. Zümrüt, terbiyeli yengenin âgûş-ı şefkatine teslim edildi. Emrullah Bey kızının şımarıklığından pek bîzar (bıkılmış) olduğu için yengesinin bakıp gözetmesinden dünyalar kendisinin olmuşçasına memnun kaldı. Her ne kadar Yakut'u tatlik etmişse de, elan muhabbeti kalbini yakıp kavurmakta olduğundan derd-i derunundan halas olmak (kurtulmak) için İstanbul'un eğlence alemlerine daldı.”⁸⁴

Nazire roman boyunca güvenli bir liman konumunda olmuştur. Silik bir karakter olmasına rağmen ahlâki unsurun timsali olarak aktarılır.

Kalfalar

Eserde bahsolunan kalfalar daima hanımının iyiliğini gözeten ve bu doğrultuda hareket eden dadılar olarak karşımıza çıkar. Silik karakterler olarak bulunurlar. Fizyolojik olarak

⁸³ Semiye, **Sefalet**, 111.

⁸⁴ Semiye, **Sefalet**, 130.

neredeyse tamamı aynı tip üzerinden verilmiş, psikolojik tahlilleri ise yalnızca büyük hanımlar üzerinden dolaylama yapılarak aktarılmıştır.

Dilbeste Kalfa, Fetta Kalfa, Sadakat Kalfa gibi tipler daima iyilik timsali ve yardımcı karakterlerdir.

Sadakat Kalfa Sabite'nin dadısı olup Fetta Kalfa ise onun kız kardeşidir. Zor günlerinde yanında olan bu iki ihtiyarı servetine kavuştuktan sonra da unutmamış ve bizzat ilgilenmiştir.

Dilbeste Kalfa ise Müştak Bey'in kız kardeşleri olan Necibe ile Nesibe'nin ilerideki eşleri, Akif ve Atıf kardeşlerin dadısıdır.

Fetta Kalfa, Bihterin'in kalfasıdır. İş bitirici olarak ve de hanımının işlerini halletmek noktasında önemli bir rol oynar. Hanımının istediği her şeyi sorgusuz sualsiz yerine getirir ve ona akıl vererek yol göstericilik yapar.

Eserde kalfaların fiziki olarak tanımı yoktur. Yalnızca hanımlarına destek olma niteliğinde yardımcıları olarak göze çarparlar.

Şeker Hanım

Sabite'nin sefaletinin son dönemlerinden hastalıktan bitap düştüğü bir vakitte cariyesi Gayret'in kapılarına gidip yardım istediği bir kadındır. Esrde yardımseverlik ve iyilik ile anılan bu karakter Sabite'ye ve yanındakilere destek olmuş onlara zor zamanlarında kol kanat germiştir.

“Şeker Hanı kapıyı açınca, eski masallarda kayıştan masnû (yapılmış) insan şeklindeki mahlûkat-ı garîbe (garip mahluklar) tasvir ederler, onun gibi ucube-i hilkat, canavar gibi bir şey içeriye giri Şeker Hanım'ın yüzüne dehşetle bakmaya başladı. Şeker Hanım evvela ürkmüş ise de sonradan gelenin âdeta fakir bir zenciye olduğunu anlayınca, “Ne istersin kadıncığım?” sualiyle tatyib-i hatırına şıtab eyledi (gönlünü amaya çalıştı). Fakirenin sırtında elbise ıtlakına (denilebilecek) seza (uygun) bir şey olmayıp başında bulunan lime lime bir örtü omuzlarını da güya örtmekte, bacakları çıplak, ayaklardan kan fışkırmakta, şu üryan haliyle kuru bir değnek gibi kalan vücudu görenleri korkutmakta idi.”⁸⁵

⁸⁵ Semiye, **Sefalet**, 96.

Gayret'in gidip yardım istemesi sonucunda Sabite'nin muhtaç halini görüp yüreği parçalanmıştır.

“Şeker Hanım tıynetinde merkur olan (yaratılıştan gelen) iyiliğin icrasından dolayı refah-ı hâle nail olmuş ise de, pek çalışkan ve zeki olan oğlu Hulusi'nin daima göğüs hastalığından muzdarip olması, âlicenap kadıncağızı düşündürmekteydi. Sabite Hulusi hakkında lazım gelen tedabir-i tıbbiye (tıbbi tedbirleri) icrada asla ihmal etmemiştir.”⁸⁶

Şeker Hanım'n Sabite'nin zor gününde yanında bulunmasının ardından torunu sayesinde ortaya çıkan vasiyetname ile beraber refah günleri gelmektedir. Bunun akabinde Şeker Hanım için duyduğu minnet ve şükran duygusu ona karşı olan hürmetini tamamiyle açıklar niteliktedir.

Bununla beraber Şeker Hanım'ın fizyolojik olarak bir tahlili eserde yer almamaktadır. Yaşlı ve iyi durumda olduğu dışında bir bilgi verilmemiştir. Sadece Sabite'ye uzanan yardım eli olarak psikolojik olarak dönemin kadınlarına birlik ve beraberlik bağlamında atıfta bulunur.

Bihterin

Sabite'nin öz annesidir. Zümrüt Hanım'ın çocuğunun olmaması üzerine eşiyle evlenmesi için seçer. İyi bir şekilde eğiti almış cariyedir.

“ Servet Ruhi Bey'in konağını dâr-ı saadete tahvil etmişse de, Mültezimzâdelerin servet-i azimesine varis olacak bir evlat henüz dünyaya gelmemiştir. Bu hal zevc ile zevceyi pek ziyade düşündürdüğünden, Zümrüt Hanım bu varise nail olmaları için zevcine müsaade etti. Birkaç ay sonra Bihterin ismindeki cariyenin hâmil olduğunun havadisi Mültezimzadelerinin her ikisini de memnun etti. Memnun olmayan, Yakut ile oğlu Cehdi idi. Zira Bihterin, Cehdi için terbiye ediliyordu.”⁸⁷

Bihterin özel olarak eğitim aldığı için gönül rahatlığıyla bu görevi ona vermiştir.

“ Sabite sütten kesilince, validesine alışmaması için Bihterin'in çırak edilmesi Ruhi Bey tarafından dermiyan edildi (ortaya atıldı). Zümrüt Hanımefendi de cihaz (çeyiz) tedarükiyle Bihterin'i görücü çıkarmaya başladı. Cehdi ayaklarına kapanarak Bihterin'le izdivacına müsaade etmesini niyaz eyledi.”⁸⁸

⁸⁶ Semiye, **Sefalet**, 178.

⁸⁷ Semiye, **Sefalet**, 192.

⁸⁸ Semiye, **Sefalet**, 99.

Gülterin

Bihterin'in kız kardeşidir.

“ Sabite'nin validesi Bihterin henüz memlekette iken, kız kardeşi Zümrüt Hanımefendi tarafından iştira olunmuş (satın alınmış) ve Gülterin tesmiye edilmişti (ismi verilmişti). Gülterin pek güzel bir kızcağız olduğundan, hanımefendi evladı gibi sever, pek ziyade yüz verirdi.

Beş sene sonra hemşiresi Bihterin getirtilmiş, hanımefendi de Gülterin'e olan muhabbetin yarısını bu sakın ve mazlum tavırlı kızcağıza vermişti. Ne çare ki, felek bu iki güzel kıza Mahir ismindeki rakibi musallat eylemişti.

...

Fettan Kalfa kendi acemisi olan Gülterin'in günden güne solup mahvolan reng-i gül-günuna (kırmızı) dikkat edip muhabbeti icabıyla merhameti galeyana gelmiş ve Semahi Bey'e verilmesi için hanımefendiyi icbar eylemişti (zorlamıştı). ”⁸⁹

Hayatı'nın validesidir. Hem kayınvalidesi hem de eşini art arda kaybetmesi üzerine iyice ortada kalan Gülterin, Ruhi Bey'in ona kol kanat germesiyle birlikte kurtulmuştur.

Gülterin pasif bir karakterdir. Çocuğunun geleceği için endişelenen tipik bir anne rolüyle karşımıza çıkar. Dış görünüş olarak yalnızca eserin bir yerinde küçük bir detaya yer verilir.

“Gülterin ile Bihterin yekdiğerine fevka'l-had (son derece) benzerler, ancak Gülterin'in sarışınlığıyla tefrik olunurlardı (ayrılırlardı). ”⁹⁰

Nazife

Şeker Hanım'ın küçük torunudur. Eserde şımarık büyütülen bir çocuk tiplemesi olarak karşımıza çıkar. Onun sayesinde Sabite gizlenen miras mektubu bulup sefaletten kurtulur.

“ Gayret Baise'nin yanına dahil olduğunda Nazife'ni kaldırmakta olduğu ocak taşının altında yeşil bir atlas torba müsadif-i nazarı oldu (gözüne çarptı).

Nazife şöyle diyordu:

⁸⁹ Semiye, **Sefalet**, 100.

⁹⁰ Semiye, **Sefalet**, 108.

- *Gayret Kalfacığım. Şu ocağın taşı zaten iğreti duruyordu. Ben her şeyi merak eder, karıştırırım. Ne yapayım âdetim böyle! İşte bu taşı da kurcalaya kurcalaya kaldırdım. Bak içinden ne çıktı?*

Gayret, düçar-ı helecan olarak torbaya bakıyorsa da, güya ateşe el uzatacak imiş gibi torbaya el uzatamıyordu. nihayet torbayı alabilip içinde bulunan kağıdı çıkarınca ne olduğunu anladı. O kağıt, Sabite'nin berat-ı ikbal ve saadeti idi ki, onu Fettan Hanım oraya akıllı iken Bihterin'in vasiyeti üzerine koyup saklamış, Mahir'in başına indirdiği darbe-i müdhişenin (müthiş darbenin) tesiriyle bunadıktan sonra külliye unutmıştu."⁹¹

Cevriye Hanım

Kesbiye'nin annesidir. Romanda diğer kadın karakterlerin aksine çalışma oktasıyla dikkat çeker. Babasının iş kazası sonucu ayakları kesilir. Bunun üzerine çamaşır yıkayarak geçinmeye çalışırlar.

" Kesbiye'nin validesi Cevriye Hanım, vakıa Şirazî Hafız Efendi gibi zengin bir kimsenin zevcesi olmuşsa da, el'an adiliğini muhafaza ediyor, her hâli mahalle-vâri ve bayağı idi. Arkasındaki eflatun atlas yeldirmesinin, akdemce (önceden) ferace olduğu biçiminden belli olup, ellerindeki beyaz tire (kirli beyaz) eldivenliklerin üzerine takmış olduğu müteaddit Felemenk, yakut zümrüt yüzükler kabalığını bilbedahe (açıkça) ispat ediyordu.

*Velhasıl halis bir mahalle kadını görmek isteyen Cevriye Hanım'dan gayrısını aramamalıydı!"*⁹²

Cevriye Hanım'ın bu halleri Kesbiye'ye bıraktığı miras olarak ileriki bölümlerde görülür.

2.2. MUALLİME

Emine Semiye'nin 1899 ile 1901 yılları arasında *Hanımlara Mahsus Gazete*'de tefrika ederek yayımladığı eserdir.⁹³ Toplamda 286 sayfadan oluşmaktadır. Dokuz ana bölüme ayrılarak olay örgüsü geçmişe gidip gelen bir anlatım ile aktarılır. Kitabın bölümleri ise " Birinci Kısım: Saadet, İkinci Kısım: İki Hemşire, Üçüncü Kısım: Biri Mehîb Diğeri Fecî İki Manzara, Dördüncü Kısım: Samur Ferhad Bey ile Molla İdris, Beşinci Kısım: Sedanın Kalbe

⁹¹ Semiye, *Sefalet*, 110.

⁹² Semiye, *Sefalet*, 187.

⁹³ Semiye, *Sefalet*, 104.

Tesirat-ı Ruhaniyesi, Altıncı Kısım: *Behbude*, Yedinci Kısım: *İki Tövbekar*, Sekizinci Kısım: *Muallime ile Talebesi*, Dokuzuncu Kısım: *Refah'ın Bir Hayırlı Teşebbüsü*”⁹⁴

Roman Behbude adındaki muallimenin hayatı ve öğretmenliği etrafında şekillenmektedir. Yaşamı zorlu mücadelelerden geçer. Karışık olarak birden fazla ailenin hayat hikâyelerine yer verilirken odak noktası daima Muallime olur.

Güzel olduğu kadar boş bir yapıya sahip olan Saadet Hanım ile eşi Muhassıl Bey'in evlerinde yatılı olarak işe başlayarak kızları Refah'ın eğitimiyle ilgilenir. Saadet hanım'ın eşini ve kızını, kızının nişanlısı Süheyl ile aldatması olayları başka bir noktaya taşır. Komşu olarak romana giren ve Meşhude Saadet'in aklını çeler çünkü Muhassıl Bey'in izdivacına talip olur. Bütün olaylar Saadet ve Meşhude'nin trajik ölümüyle son bulur. İlerleyen bölümlerde ise Behbude ile Meşhude'nin aynı anneden fakat farklı babadan kardeş oldukları ortaya çıkar. Bu durum romanın seyrini etkiler. Behbude bu ailenin yanına gelmeden öncesine dair bir dönüşle farklı bir hikâyeye döner.

Behbude annesinin vefatı üzerine annesiyle beraber kız kardeşi Meşhude ve eşinin yanına yerleşirle. Meşhude'nin eşi Üzeyir Bey baldızı Behbude ve kayınvalidesini himayesine alarak yaklaşık bir yıl kadar beraber yaşarlar. Behbude'nin güzel ahlâkı Üzeyir Bey'in onu sevmesine ve biraderi olan Süheyl Bey ile evlenmek istemesine neden olur. Süheyl ile nişanlandıktan sonra kardeşi Meşhude bu durumu kıskanır ve kız krdeşine iftira atarak onu evden kovar. Sonrasında İstanbul'a teyzesinin yanına gitmek için zorlu bir mücadeleye girişen Behbude İstanbul'a vardığında teyzesinin vefat ettiğini öğrenir. Teyzesinin oğlu ve yengesinin yanına yerleşerek çocuklarına muallimelik yapmaya başlar.

Yaklaşık sekiz yıl kadar yanlarında yaşayan Behbude, teyzesinin oğlu olan Macid Bey'in onunla evlenmek istemesi üzerine bunu yengesine yapamayacağını söyleyip bir gece konaktan kaçarak izini kaybettirir. Sonrasında ise Muhassıl Bey ile Saadet Hanım'ın yanında muallime olarak çalışmaya başlar.

Romanın sonuna geldikçe Refah'ın buhranının evlilik aktiyle son bulacağını düşğnen Behbude gelen görücüler ile kendisi ilgileir. Bir gün gelen misafirlerden birinin onun yengesi Seher olduğu ortaya çıkar. Yengesi oğlu Tahsin için kız aramaktadır. Behbude'nin büyüttüğü kızla oğlunun evlenmesini ister. Refah ise kendisi evlendikten sonr muallimesinin onu terk

⁹⁴ Kaymaz, “İlk Türk Kadın Yazarlarından Emine Semiye Hanım: Hayatı ve Eserleri”, 171.

etmesini istemediği için babası ile evlenirse onun da Tahsin ile evleneceğini söyler. Bu şekilde romanın sonunda Muallime de Refah'ta mutlu bir evliliğin içinde olurlar.

Behbude (Muallime)

Romanın ana karakteridir. Tüm olay Behbude etrafında şekillenir. Eserin büyük çoğunluğunda ismen değil de Muallime sıfatıyla anılır. Dönemde evde annelik vasfı dışına çıkmayan Türk kadın tiplemesinin dışında yer alarak hem dini eğitimi hem de batılı tarzda kendini geliştirerek yabancı muallimelerin yerine Fransızca ve piyano derslerini vermektedir. Bu onun kendisini geliştirdiğinin ve dönemde bulunan kadınların örnek alması için önem teşkil eden bir durum olarak karşımıza çıkar. Behbude eserde sadece bilgisi ve zekasıyla dikkat çekmektedir. Güzelliği ve dış görünüşü olarak silik bir tip olması aslında kadınların dönem içerisinde kadınların kendilerine belirttiği güzellik algısının çürütülmesi için de bir araç olarak kullanılır.

“ Saadet Muallime'nin gözlerinin içini ve nîgahındaki (bakışındaki) tatlılığı görünce sefvet-i kalbi (kalbinin temizliği) icabından olarak kemal-i hayretle:

- *A! Siz ne kadar güzelmişsiniz! Mil pardon! Yek nazarda (ilk bakışta) sizi çirkin sanmıştım da beğenmemiştim ne yapayım elimde değil! Çirkinlerden hazzetmem! Geçenlerde Hıristiyan Muallime'yi de bunun için savdım!*

Refah:

- *Anneciğim! Öyle ise “Çakır Furat” niçin duruyor?*

Saadet:

- *O babanın emektar ve kıymettar uşağıdır!*

Muallime, hanımın evvelki sözüne cevap vererek:

- *Çirkin Muallime'yi hiç tutmamalıdır.*

Saadet:

- *Bey, alışırısın demişti! Neyse şimdi sizi pek sevdim! İşte şu dilber (güzel) kızımıza muallimelik edeceksiniz!*

Muallime:

- *Baş üstüne!..*”⁹⁵

Muallime Saadet Hanım’ın tepkisinden aslında eğitimsiz olduğunu ve kendi güzelliği sebebiyle övündüğünü anlamışsa da konu üzerine gitmemiştir.

“ *Muallime yirmi altı yaşında, uzun boylu nahîfû’l-bünye (ıffetli), solgun simalı bir kız olup gözlerinde tatlı bir letâfet (güzellik), bakışında sehhârâne (büyülü) bir hal-i garâbet (gariplik) mevcuttu. Mukavvesçe (yay gibi) kaşlaro gözlerindeki güzellikle rekabete çalışıyor ve melâhatten (güzellikten), beyaz siması bir fevkaladelik ahzediyordu (takınıyordu). Ağzı biraz büyücek olduğundan gözleri yere matufken (yönelmişken) zayıf ve çirkin bir çehre enzâra (bakışa) çarpırsa dagözlerini kaldırıncı ruhunda gizlenen letâfet ve sebahat sanki nigâhından dökülerek, bir çehre için makul olan beyzîlik (ovallık) meydana çıkıyor, burnu şiddet-i zekâyâ dâll olduğu (işaret ettiği), ağzı da açıldıkça inci gibi dişlerini gösterdiği için kusurlu addolunmayıp heyet-i mecmuasında fevkalade bir şirinlik hâsıl oluyordu!*”⁹⁶

Muallime çirkin olmaktan ziyade mahzun bir duruşa sahip olduğu için ilk bakışta soğuk bir edayla çirkin hissediliyordu. Ancak onun güzelliğini diğer sıralara atan zekası ve bilgileri herkesin gözünde vazgeçilmez bir yer edinmesine sebep olur.

Onun hem dini bilgisi hem de batılı muallimelerin sahip olduğu Fransızca bilgisiyle piyano ustalığı herkesin takdirini kazanıyordu. Güzel huyu ve sert mizacı hem eğitiminde olan talebeye hem de aile erkanına fayda sağlar.

“ *Muallime’nin Paris şivesi mükemmel Fransızca konuştuğu, alaturka ve alafranga piyano çaldığı anlaşıncı Refah’a başka bir muallime daha getirileceğine Türk muallimesinden ders alması münasip görülmüş ve Muallime’nin maaşı beş liraya iblağ edilmişti (çıkarılmıştı).*”⁹⁷

Kendisi molla kızı olduğun için tesettürüne ve diğer dini görevlerine sıkı sıkıya bağlıyken Saadet Hanım ve ailesinin dinden bir hayli uzak oluşları dikkatinden kaçmaz. Onlara hareketleriyle yol gösterici olmak için çabalar. Aile alafranga bir çizgide yaşadığı için Muallime’nin Molla babasından aldığı din eğitimi aile içinde onun sofı bulunmasına sebep oluyordu.

⁹⁵ Emine Semiye, **Muallime** (İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., 2021), s. 15.

⁹⁶ Semiye, **Muallime**, 20.

⁹⁷ Semiye, **Muallime**, 22.

“ Muallime’nin gelmesi on üç ay olurken şehir-i Ramazan da hulûl etmişti (girmişti). Orada ailece oruç tutmadıkları ve hizmetkarların çoğu da Hıristiyan bulunduğu cihetle sahur adetini Çakır Furat’la Muallime icat eyleyip birlikte kalkarlar, akşam yine birlikte iftar ederlerdi.”⁹⁸

“ Muallime iki seneyi tamamlamıştı ki Furat ve Refah’tan başka Saadet Hanım da akaid-i İslamiye’yi (İslam’ın itikatlarını) tasile heveskar olmuşlardı. Ertesi Ramazan Muhassıl Bey, saim (oruçlu) ve kâi bulunan ailesi efradına nazar-ı memnuniyetle bakıp:

- İşte hanemde şimdi âsâr-ı İslamiyet görülüyor! Saadet sen bile sofulaştın! Dedi.

Saadet:

- Teşekkür etmenin kâffesi (hepsi) Muallime Hanım’a aittir. Ben buraya on üç yaşında gelmiştim. Sofuluk edemedimse kabahat benim değildir! Cevabını verdi.”⁹⁹

Ailede görülen bu değişimin temelinde güzel ahlâkı bulunan Muallime toplumda yer alan basmakalıp fikir dünyasını da kırmıştır. Zira dönemde ön plana çıkan yabancı muallimelerin ötesinde bilgi birikime sahip olunabilecek durumda olan halka da dikkat çekilmektedir.

“ Üç buçuk senelik esaslı birtahsil, ciddi bir terbiyei Refah’ı okuduğunu anlar, istediğini yazabilir kâmil bir hanım kız etmişti. refah artık eskisi gibi harekât-ı tıflânede (çocukça davranışlarda) bulunmuyor ve düşünmeksizin söz söylemiyordu! Denilebilir ki Refah’ın üç buçuk sene evvelki hoppalığı yerine bugün bir vakar-ı kibarâne kâim olmuştu!”¹⁰⁰

Annesi Saadet Hanım’ın terbiye ve ahlâkından uzakta uçarı bir kız olarak büyüyen Refah, Muallime ile beraber güzel bir değişime uğrar.

Konakta düzen kurulmuş olmasına karşın ailenin yakınına musallat olan yeni komşu kadın Meşhude’nin Muallime’ye verdiği rahatsızlık üst düzeye çıkmıştır. Açık gözlü halleri tüm roman boyunca hissedilen Muallime, Saadet Hanım’ı uyarsa dahi ibretlik sonunu hazırlayan kadına karşı fazla bir şey yapamaz. Meşhude ablası olduğu Muallime’yi saf dışı bırakarak oyunlarını sürdürür.

⁹⁸ Semiye, **Muallime**, 31.

⁹⁹ Semiye, **Muallime**, 35.

¹⁰⁰ Semiye, **Muallime**, 40.

“ Beni iyi dinle Behbude! Ben senden daha büyüğüm. Sözüm sana geçmeli. Eğer seni müthiş bir bühtanla (iftirayla) buradan çıkartırsam âleme rezil olursun, burası bildiğiniz yer değildir. Esrarımı ifşa edecek olursan hemşiren olduğum münasebetle yine sen utanacaksın. Ben seni bilirim. Senin mayan ar ve hicapla yoğrulmuştur, en iyis sükût etmektir, dedi.”¹⁰¹

Muallime’nin bu temizliği ve hayalî tavırları hem iffetli annesi hem de babası Molla İdris’ten gelmekteydi.

Kızı Refah ve eşine kötülük yapan Saadet Hanım’ın tek destekçisi olarak Muallime kalmıştı. Sırf gönlünden gelen yardımsever tavırları onu bu iyiliğe itmekteydi.

“ Saadet:

- Siz emsalsiz bir insan yahut insan şeklinde bir meleksiniz. Sözleriniz benş müteselli etti. Refah beni affetmediyse Cenab-ı Hakk pişman olup cezasına razı olan bir günahkar kuluna mağfiret buyurur.”¹⁰²

Kardeş kavgasının ve kıskançlığının ortasında olan bir kadın figürüdür Behbude. Ablası ondan güzel olmasına rağmen onun zekasını ve validelerinin ilgisini kışkandığı için içten içe Behbude’ye karşı bir acımasızlık besler. Meşhude kendinden küçük olan kardeşini kıskanır ve ona iftira atarak genç nişanlısı olan Süheyl’den ayırır. Burada asıl olarak işlenen dönem içerisindeki kadın dayanışmasının aksine çekememezlik durumunun ne denli hayatın içinde olduğuna dikkat çekmektir. Kardeşlerin arasına giren bu durum dönemin zorluklarıyla çarpıcı bir dille ele alınır.

“ Behbude’yi kıskanmak için daha bir sebep vardı. Üzeyir Bey zenginse de yaşlı bir adam; Süheyl genç, güzel bâhusus (özellikle) sözü ve tavrı daha nazik, işveli... Kendisi niçin böyle yeni çıkma bir ma’lûmatlı bey bulmamış da Behbude gibi çirkin ve donuk bir kıza nasip olmuş! Bu efkar-ı muhrika (yakıcı düşünceler) Meşhud’y yiyip bitirmekteydi.”¹⁰³

Behbude diğer bir deyişle Muallime her türlü durumu alttan alan ve yol gösterici olan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Anne figürü olarak birçok görevi üstlenir. Hiç evlenmemiş olmasına rağmen eserde geçen anne tiplerinin görevini onlardan daha iyi icra etmektedir.

¹⁰¹ Semiye, **Muallime**, 41.

¹⁰² Semiye, **Muallime**, 53.

¹⁰³ Semiye, **Muallime**, 103.

“ Hiss-i şefkatin tevlit ettiği (doğurduğu) tatlı bir helecanla Behbude’nin yüzü kızararak:

- Evet nur-ı aynım (gözümün nuru). Seni pek ciddi ve hiçbir muhabbetle mukayese olunmayacak derecede severim! Dünyada ebeveynimden başka üç şahsı hakiki olarak sevdim ki birincisi (elini kalbinin üstüne koyarak) meşru surette. İkincisi birader sıfatıyla. Üçüncüsü tasviften (özelliklerini anlatmaktan) aciz kalıyorum. Zira valideciğimin muhabbeti kalbimi hiss-i ta’zîmle (hürmet hisleriyle) imlâ etmişti (doldurmuştu). Ah Refah! Henüz lezzetini tatmamışsam da senin için yüreğimi cızlatan garip bir muhabbet, bana o kadar şefkatler ve fedakarlıklar ihsas ediyor ki olsa bu misli muhabbetler validelerde bulunabilir.

Refah:

- Bana müfred muhatap sigasıyla (tekil kişi kalıbı “sen”) hitap etmeniz de bilseniz... Beni ne kadar musrur ediyor. (kendini Behbude’nin âgûşuna atarak) Muallimeciğim! Hakiki validemden nâil olamadığım muhabbet-i mâderâneyi ancak sizde bulduğum için dünyada her şeyden, hatta istiğrap etmezseniz (garip bulmazsanız) pederimden de ziyade sizi sevmekte olduğumu söylerim!”¹⁰⁴

Refah ile Muallime arasında uzun yıllar boyuncailmek ilmek işlenmiş olan bu bağ onları birbirinden koparmayacak bir şekilde işlenmiştir.

“Sofrada Muhassıl Bey ile Saadet Hanım Muallime’nin tabağına yemek koymadan kendilerine almazlar ve az zamanda kızlarınd görülen terbiye ve malumattan dolayı daima ibraz-ı memnuniyet ederlerdi (memnuniyet gösterirlerdi).”¹⁰⁵

Behbude mualimelik yaptığı iki evde de el üstünde tutulmuştur. Bu davranış toplumsal bilinçle birlikte dönemin eğitime ve eğitimciye verilen önemi göstermektedir.

Saadet

Muallime’nin ikinci çalıştığı evin hanımıdır. Muallimeye’ye yakın davranaak onu sevmektedir. Ancak kendini bilmeztavırları ve uydum akıllı oluşu onu fena bir sona sürüklemiştir.

“ O gün o köşkün içinde son modaya muvafık (uygun) olarak giyinmiş, yirmi yedi çağlarında güzel bir kadın, telaşlı telaşlı gezerek birini intizar eylemekteydi (beklemekteydi).

¹⁰⁴ Semiye, **Muallime**, 151.

¹⁰⁵ Semiye, **Muallime**, 233.

Genç kadının tavrı ve hareketi sinniyle (yaşıyla) mütenasip (orantılı) olmayıp on beş yaşındaki bir kız gibi müteharrik (hareketli) olmasıyla ya servetinden yahut pek ziyade sevildiğinden nâşi (dolayı) şımarmış olduğu istidlâl olunuyordu (çıkarılıyordu). Bununla beraber ela gözlerindeki âsâr-ı saffet, güzel kalpli olduğuna; kumral kaşlarının düz biçimi hâl-i kibârânesine nişane olup manevi tebessümler arz eden ilkbahar gülleri gibi kırmızı yanaklarından ve kiraz dudaklarından nur-ı beşâset (tezlik ışığı) saçılıyor ve her muamelesinden neaket-i mütevazîânesi (mütevazı nezaketi) ayân oluyordu!

Açık kumral zülüfleriyle örtülen alnı, çıplakken bakılsa dar ve münhane (eğri) olduğunu cihetle sebatsız ve tefekkürat-ı amîka (derin düşünceler) kuvvetini gayr-ı hâiz bulunduğunu (sahip olmadığını) irâe ediyordu (gösteriyordu). ”¹⁰⁶

Eserin birçok yerinde Saadet Hanım hep güzelliği ile konuşulan tarafta olmuştur. Onu ön plana çıkaran en temel husus güzelliği olmuştur. Güzelliği dışında ise akılsız olarak adlandırılan tavırları göze çarpar. Güzellik ile ters orantıyla ilerleyen bilgisizlik ve cahilliğe dikkat çekilir. Aslında Saadet karakteri verilirken düşüncenin temelinde, dönemin aldatmacası olan güzellik algısının aslında altı boş bir levhadan farksızlığına dikkat çekilir.

“ Saadet gayet mutaassıp bir üvey valide elinde terbiye edilmiş, tecrübesiz bir kızcağızken taşra hanedanından Muhassıl Bey onunla izdivaca talip olmuş, bîçare henüz on üç yaşında bir çocukken gelin edilmişti. Muhassıl Bey, Saadet’i çıldırmasıya sevip şımartmış, muhabbet-i şefkatten mahrumen büyüdüğü haneden, yani o cehalet ve taassup bucağından birdenbire Muhassıl Bey’in konağına düşüp zevcinin muhabbet-i şedîdesine ve bir yaşlı görümcenin sahâbet-i müşfikasına (şefkatli arkadaşlığına) nâil olunca neye uğradığını kendi de bilmemiş, bir aralık hâsıl olan şiddetli hararet-i şemsten (güneşin sıcaklığından) vakitsiz açılan bir çiçek gibi derhal açılıp tavr-ı serbestaneye alıştırmıştı. ”¹⁰⁷

Saadet fazla ilginin getirdiği bir şımarıklık içinde yaşamaktadır. Dönemin cahiliye kısmına dikkat çekici davranışları göze çarpar. Kalbinde kötülük barındırmasa da içten içe kıskandığı yegane unsur eşi Muhassıl Bey’in eski eşinin mezarına gidip gelmesidir. Bu da dönemin çok eşliliğine eleştirel boyutta dikkat çeken ayrıca bir anlatı unsuru olmuştur.

“ Saadet’in canını sıkan noktaysa kendinden evvel zevcinin bir başka kadın sevmiş olması ve o kadının mezarını ziyaret için ölümü göze aldırması bulunması, bâhusus (özellikle)

¹⁰⁶ Semiye, **Muallime**, 31.

¹⁰⁷ Semiye, **Muallime**, 16.

Muhassıl Bey'in el'an (şu anda) zevce-i sabıkasının namını hürmet ve muhabbetle yâd etmekte olmasındı. Saadet için işte şu hâl azim bir keder olup zevciyle beyninde (arasında) bundan başka bir şey için dargınlık hâsıl olmazdı."¹⁰⁸

Saadet, ailesine bağlı evcimen bir karaktere sahiptir. Eşi Muhassıl Bey onun bu nahif hallerini bildiği için onun farklı davranışlarını şımarıklık olarak yorumlar. Ancak onun gözü açılmamış bu halinden faydalanarak eşi Muhassıl Bey ile evlenmeyi aklına koyan Meşhude'nin ortaya çıkışı, ailenin huzurunu derinden sarsacaktır.

Muallime Saadet Hanım'ı Meşhude konusunda uyararak kadın dayanışmasını desteklemek niteliğindedir. Ancak Saadet Hanım tüm bunlara yanıtsız kalır.

" Muallime fırsat buldukça ibretâmîz (ibretli) hikâyeler naklederek Saadet Hanım'ın nazar-ı intibahını celb etmek istiyorsa da hiçbir faydasını görmüyordu.

Saçağına varıncaya kadar tutuşmuş olan haneye bir bardak suyun ne tesiri olabilir? Saadet'in gözünü ateş-i sevda bürümüş, hatta kıymetli kızını bie gözleri görmemekte bulunmuş olduğundan hukuk-ı zevciyeti de şefkat-i mâderâneysi (anne şefkatini) de artık unutmuş gibiydi."¹⁰⁹

Saadet yaşadığı ve yaşattığı sarsıntılı olayların sonunda içsel çöküntünün getirmiş olduğu intihar fikriyle kendi sonunu getirir. Ailesine yaptığı bu ihanetle birlikte daha fazla yaşayıp ne kendine ne de ailesine yük olmak istemez. Bu düşüncelerin ve ailesine yaşattığı derin üzüntünün sanrılarıyla bir veda mektubu bırakarak kendini bıçaklar. Birkaç gün süren yaşam mücadelesinin ardından vefat eder.

" Vedanâme'nin sureti:

Müstehak olduğum mücâzâtı kendim icra ederek hiç kimseye zahmet vermek istemem. İşte intihar etmezden evvel şu vedanâmemi yazıyorum. Refah beni affetmedi fakat zevcimin ayaklarını öperek affını istirham ve veda eyledikten sonra Refah'ı iştiyakla bûs ederek elveda derim. Merâkim-i ahlâkı (üstün ahlâkı) malûm olan Muallime Hanım'dan da rica ederim ki beni rahmetle yad etsin.

İmza Saadet"¹¹⁰

¹⁰⁸ Semiye, **Muallime**, 25.

¹⁰⁹ Semiye, **Muallime**, 26.

¹¹⁰ Semiye, **Muallime**, 55.

Refah Hanım

Muallime'nin öğrencisidir. Saadet Hanım ile Muhassıl Bey'in kızlarıdır. Annesiyle birlikte cahilliğin getirdiği bir şımarıklıkla büyümüş ancak zekasına bağlı olarak Muallime'nin bilgileriyle yoğrularak dikkat çeken bir hanım olmuştur. Romanın başıyla sonu arasında büyük bir değişim gösteren karakterdir. Haşara bir çocuk olarak aktarılır. Ancak olumsuz olarak karşımıza çıkarılan bu özellikler Muallimenin gelişi ile esaslı bir değişime uğrayacaktır.

“ Refah ’ın adam olacağını Muallime anlamıştı. Bu kız validesine müşabih ise (benzese) de şiddet-i zekaya mâlik (sahip) olup güzel kalbinin sevkıyla, harekâtındaki fenalık kendisine anlatıldıkâ mütenebbih (aklına başına toplayan) ve mütenassih (nasihatlere kulak verip uyan) oluyordu. ”¹¹¹

Güzelliği ile ilgili ara ara bildirilen bu tarz minik betimlemeler ötesinde bir bilgi paylaşılmaz.

“ On üç yaşlarında güzel bir kızcağız alafranga icabından olarak kısa ve sade bir kostüm iktisa eylemişse (giyinmişse) de sadakordan ipekle işlenmiş önlüğü, mini mini ayaklarını setreden (örten) zarîf iskarpınların ve ipekli çorapların gâlî (pahalı) olan fiyatı, o alafranga içinde servetlerinin derecesini de izhâra (göstermeye) çalışan bir familya kızı olduğunu ifham ediyordu (düşündürüyordu)! ”¹¹²

Onun bu eğitime yanıt veren halleri Muallime'yi sevindirmektedir. Tavırlarındaki uçarılığı hep öğüt veren hikâyeler ile hayattan ders çıkarıcı, iğneli cümleleri ile taçlandırıran Muallime Refah'ın sevgisiyle iyice mutlu oluyordu.

Eserde Muallime'nin biyolojik çocuğu yoktur. Ancak Refah onun kızı gibi konumlandırılmıştır. İletişim şekilleri, toplumun üvey çocuklara karşıt davranışlar sergileyen tutumuna bir cevap niteliği olarak anlam kazanır. Refah zaman zaman annesinden bile ötede bir muhabbetle bağlı olduğu Muallime'nin ona her konuda destek çıkan noktadaki tutumları annelik rolünü üstlendiğini gösterir.

Refah psikolojik olarak genellikle sakin ve melankolik bir tutum sergiler. Onun duygusal olarak zirveye çıktığı dönem annesi ile nişanlısının gizli ilişkisini öğrendikten

¹¹¹ Semiye, **Muallime**, 108.

¹¹² Semiye, **Muallime**, 26.

sonrasında verilir. Onun bu içe kapanıklığı, sürekli solgun ve zayıf bedeniyle betimlenir. Refah duygusal olarak çektiği acıları fiziksel olarak da taşır.

“ İki vak’a-i fecî’anın üzerinden on dokuz ay mürûr etmişti. Bu müddet zarfında Refah, günden güne zayıflayarak tanınamaz bir hâle giriftar olmuştu. Daima mağmûm bulunuyor, pederinin nevâzişlerini (okşamalarını), sâkim (hastalıklı) bir düşünce ile mukabelesiz bırakıyordu.

*Nu bahar çiçeğinin hazan yaprağı gibi sararması, pederinin de muallimesinin de nazar-ı dikkatinden dûr olmuyordu (kaçmıyordu). Fakat elden ne gelir? Tabipler, “Fakru’d-dem’e (kansızlığa) müptelâ olduğundan sinirleri rahatsızdır,” diyorlar ve tedavide kusur etmiyorlardı.”*¹¹³

Refah’ın evliliğe olan inancını Süheyl yüzünden kaybetmesi vurgusu romanda çarpıcı bir şekilde ele alınır. Hayatında her olayın artık kötü ilerleyeceği ve doğru kişiyi bulamayacağına dair kuruntuları vardır. Eserde bu bahçıvan kızı Elena ile arasında geçen diyalog ile aktarılır:

“Elena:

- Niçin? Sizi de başka birine verdikleri zaman sevmeyecek misiniz?

Refah vakarla:

- Ben izdivaç etmeyeceğim.

Elena:

- Allah esirgesin! Üstünüze böyle şeyler yormayınız.

Refah:

- Elena, izdivaç etmeme fikrinden niçin bu kadar ürküyorsun?

Elena:

- Çünkü gencim, bu olmadıysa bir diğerini sevecek muhabbet kalbimde pek çoktur! Beni düşünmeyen için kendimi harap etmek neye yarar. Hem gençlik geri gelmez. Gül

¹¹³ Semiye, **Muallime**, 16.

zamanı gülü toplarsan kışın gülbe şekeri yersin. Yani gençlikte evlenirsem ihtiyarlığımda evlatlarım ve torunlarım elinde bakılır, hor olmam.”¹¹⁴

Elena ile Refah arasında geçen bu diyalog aslında Refah’ın içsel bir çözüme ve farkındalık sürecinin başlamasına vesile olur. Zira Elena bu denli rahat davranırken kendi yaklaşımı onu içsel bir yüzleşmeye iter.

Meşhude (Şahende Hanım)

Kastamonu Hanedanından Üzeyir Bey’in eşi olarak karşımıza çıkar. İlerleyen bölümlerde ise Behbude’nin kardeşi olduğu gerçeği satırlarda gün yüzüne çıkar.

Hırsın ve yüzüzlüğün vücut bulmuş hali olarak, fitne içinde fitne yaklaşımları ve kıskanç tavırları ile karşıt bir yaklaşımın sembolü olarak aktarılır.

“ Refah salona girip misafiri nazar-ı tedkike çekti. Baktıkça yüzünde alâim-i nefret (nefret izleri) hâsıl oluyordu. Belki de muallimesinin hoş görmediği bir şahıs kendine de hoş görünmüyordu! Muallimesinin yanına avdet ettiğinde:

- *Hakkınız var! O güzel pembe sima sanki bir meş’umiyet (uğursuzluk) saklıyor! Aman Muallimeciğim hele gözleri!.. dikkatle bakılınca insana dehşet veriyor. Çakır Furat’ın gözleri de ancak bu kadar korkunçtur! Dedi.*

Refah sözlerinde haksız değildi. Zira gelen misafirin tombul vücuduna, tenâsüb-i endamına, la’l gibi dudaklarına, inci gibi dişlerie mukabil iri mavi gözlerinin bakışı melâhat-i cismâniyesini hükümsüz bırakıyordu. Kıvrık kumral kirpiklerle müzeyyen iri gözleri aşağıya matuf iken bu kadından güzel ve mükemmel diğer bir kadının yeryüzünde mevcudiyetine insanın inanamayacağı geliyor, hâlbuki nazarını muhatabına çevirince o muhaddeb (yumru) gözlerden ürkmemek kâbil olamıyor, bütün letafet-i vechiyesi, zarafet-i kelâmı ve onlara zâmime olan (eklenmiş) edâ-yı şuhânesi o ürkekliği kalplerden çıkaramıyordu.”¹¹⁵

Refah’ın gözüyle betimlenen ve hareketler ile örtülen bu güzllik dönemin elde tutulan algılarına karşı bir tenkit bağlamında ele alınır.

¹¹⁴ Semiye, **Muallime**, 223.

¹¹⁵ Semiye, **Muallime**, 251.

Meşhude yakın arkadaşı olan Saadet'e ihanet eder. Eşiyle beraber olmak için arkadaşı Saadet'i biraderi olan Süheyl ile görüştürür. Amacı Saadet'i kullanarak eşi Muhassıl Bey ile evlenmektir. Bu tutum toplumun ortak sorunu olarak işlenir.

Asıl mesela Meşhude ile Behbude arasında geçen iyi ve kötü çatışmasına dikkat çekmektir. İç çatışma romanda birçok karakterde verilirken Meşhude yaptığı hiçbir hareketin içsel çözümlemesinde kendini haksız görecektir veya ağlayacak bir durum içerisinde bulunmaz. Bu onun psikolojik olarak daha saldırgan ve kaba bir tavra itilmesinin temel sebebi olarak aktarılabılır.

“ *Meşhude'ye bilâperva (pervasız):*

- *Muallime Hanım! Birini mi arıyorsunuz? Dedi.*

Muallime çekinerek:

- *Evet, Refah Hanım'ı arıyorum! Cevabını verdi.*

Meşhude:

- *Validesiyle Paris'ten gelen eiyayı yerleştirmektedir. Neden şimdiye kadar arayıp birlikte bulunmadınız? ”¹¹⁶*

Bu şekilde diyaloglar halinde geçen karakter konuşmalarına yazar müdahil olmaz. Direkt olarak tipler kendi duygularını yansıtan diyaloglar ile işlenir. Eserdeki diyaloglarda Meşhude karakterinin saldırgan ve kaba üslubu dikkat çeker. Karakternin dışı vurumu olan bu konuşmalar onun otoriter, ve zaman zaman iğneleyici tavırlarına sergilediğini gösterir. Dili kullanım biçimiyle beraber karakter yansıması olarak değerlendirilebilir.

Onu Behbude'den ayıran temel özelliklerden biridir bu durum. Behbude daima sevecen ve ılımlı bir slup ile konuşurken, Meşhude daima sert ve çatalı dilini okuyucuya göstermektedir.

Yaptıkları ile doğru orantıda ilerleyen hazine bir sonu vardır Meşhude'nin babası olan Çakır Fırat'ın elinden olan ölümü trajik bir halde aktarılır:

“ *Meşhude ise sakil bir kahkahayla:*

- *Hainler ettiklerini bulurlar! Diye bağırıyordu.*

¹¹⁶ Semiye, **Muallime**, 43.

Bundan sonra serlevhamızın birincisi olan mühîb manzara hâsıl oldu. Zira Meşhude'nin sözlerine Çakır Furat elindeki kamayla mukabele ederek:

- *Alçak hilekâr! Öyleyse ilk önce sen ettiğini bulmalısın, diyordu.*

Orada bulunanların hiçbiri bir köpürmüş kaplan kesilen Furat'ın elinden amayı almaya cesaret edemiyordu.

Meşhude'nin cismi parçalanıp al kanlara boyanırken Üzeyir Bey de gerek ziyanın keskinliğinden ve gerek manzaranın heybetinden beyni hercümenç olmuş (karışmış), artık gözleri de kesif (yoğun) bir zulmet (karanlık) içinde kalmıştı.

Meşhude Semmur Ferhad Bey'in kızıdır, babasına çeker! Süheyl sözlerini ikmâle muvaffak olmadı. Çakır Furat sözleri işitince kimsenin el uzatmaya cesaret edemediği o müthiş kama elinden düştü. Vücudu delik deşik olup ciyak ciyak haykıran Meşhude'yi kucakladı.

Çakır Furat bu itiraflı işitince çılgıncasına:

- *Aman Allah'ım öz kızımı kendi ellerimle telef ettim! Amanın bir hekim! Diye bağırmaya başladı.*

Meşhude titrek bir sesle:

- *Bey, Cenab-ı Hakk'tan sonra senden af talep ederim. Ben ettiklerimi buldum, hem de bunca zamandır görmek arzusunda bulunduğum babamın eliyle cezalandım. Anamın dediği sahihtir. Ben Semmur Ferhat Bey'in kızı olduğum için damarlarımda fenalık dolaşıyormuş.*

Semmur Ferhad Bey'in kızı babasına çeker (taleb-i af makamında elini Muallime'ye uzatarak)

“Molla İdris'in kızından hiçbir vakit fenalık çıkmaz!”

Meşhude son sözünü tamamlar tamamlamaz birçok kimselerin canını yakan canını Melekü'l-mevt'e teslim eyledi.”¹¹⁷

Bu son Meşhude'nin ibretlik hikâyesinin de sonu olmuştur. Ölüm biçimi trajik bir şekilde ele alınan karaktere yaptığı şeylere rağmen olumsuz bir eleştiri yapılmaz.

¹¹⁷ Semiye, **Muallime**, 74.

Kevser Hanım

Behbude ve Meşhude'nin annesir. Babası Murtaza Efendi ve annesi Seher Hanım'dır. Babası ve annesinin tek çocuğu olması sebebiyle el üstünde ancak terbiye çerçevesinde eğitim alıp büyütülmüştür.

“ Kevser güzel ve zeki bir kızcağız olup Seher'den sarf-ı nazar ana babanın başka evladı olmadığından pek kıymetli olması hasebiyle pederi <kevser'i daima yanında bulundurup bir erkek gibi talim ve tahsiline dikkat eylemekteydi.

Kevser on bir yaşında hıfzı dinlenmiş, on beş yaşında ulûm-ı dîniyede haylice behre (pay) hâsıl eylemişti. ”¹¹⁸

Babasının öğrencileri olan Semmur Ferhat ile Molla Kasım'ın yanında birkaç kez ders almıştır. Babası gözlemlerinden ötürü iyi niyetinden emin olduğu Molla İdris ile kızını evlendirmek ister ancak Semmur Ferhat buna izin vermez. Sözünü Molla İdris'e vermiş olduğu kızı Kevser'in Semmur Ferhat ile evlenmesine izin verir Murtaza Efendi.

Bu evlilik olayları boyunca Kevser'in fikri eserde kendine yer edinmez. Silik bir yapıda yalnızca ona verilen evlenme görevini üstlenir.

Eşi tarafından çok ilgi göremeyen kendini kızına ve eşine adayan tipik bir kadın modeliyle karşımıza çıkar.

“ Ferhat Bey Kevser'i alalı tam beş sene olmuştu ki yine bir gün mu'tâdı üzere şehre yakın bir çiftliğe eğlenmeye gitmişti. ”¹¹⁹

Yine ibaresinin kullanılması durumu açıklar ve özetler niteliktedir.

Eşi Semmur Ferhat Bey katil olup dağa kaçtıktan sonra Kevser'den boşanmıştır. Bu boşanmanın ardından Molla İdris ile evlenir.

“ Kevser ikinci izdivacının yılında da bir kız dünyaya getirdi. Büyük hemşire pederi Ferhat Bey'e benzediği gibi Behbude de kendi pederi Molla İdris'e tamamen benziyordu. ”¹²⁰

Karakterler ve bağlantıları arasında köprü olarak karşımıza çıkan Kevser Hanım kızı Meşhude'nin yanında vefat eder. Vefatından önce eniştesi olan Üzeyir Bey kızı Meşhude'nin

¹¹⁸ Semiye, **Muallime**, 94.

¹¹⁹ Semiye, **Muallime**, 121.

¹²⁰ Semiye, **Muallime**, 130.

dolduruş ve oyunlarına gelerek Behbude'ye atılan iftiraya inanarak onu evden kovmuştu. Bu durum Kevser Hanım'ın son cümlelerine sebep olmuştur.

“ Sen Mademki görmedin, iftira atıyorsun. Allahu azîmmüşşân senin iki gözünü de kör etsin, hem iyi gün görmek için gözlerin açılmasın. Hep fena günlere kal!

Kevser bayıldı. Hepsi baş ucunda toplandılar. Yarım saat sonra gözlerini açarak: “Semmr Ferhat Bey'in kızı babasına çeker! Molla İdris'in kızıdan hiçbir vakit fenalık çıkmaz!” sözlerini fasih olarak söyledi ve derhal zevci Molla İdris'in refakat-i uhreviyesine de nâil olarak tekâmîl-i enfâs eyledi (son nefesini verdi). ”¹²¹

Seher Hanım

Behbude Hanım'ın teyzesidir. İstanbullu Kadioğlu Murtaza Bey ile evlidir. Behbude onun yanına geldiği zaman vefat ettiği haberini alır.

“ Seher Hanım gayet sofı bir kadın olduğundan oğluna verilen alafranga terbiyenin zaten aleyhindeyken azîm bir servete tek başına sahip olmasından ürküp hem kendisine de yâr olur düşüncesiyle gayet güzel bir fakir kız almaya karar vermişti.

Seher Hanım'ın düşüncesi doğru değildi. Macid Bey, mükemmel bir tahsil görmüş, sefahati sevmeyen fakat yaşamının yolunu bilir sahib-i tabiat akıllı bir gençti. ”¹²²

Seher Hanım oğlu için iyi olanı isteyip yanlış bir karara varmıştır. Güzellik ile her şeyin hallolabileceği yanılgısına kapılmıştır.

Fiziki bir bilgiyle açıklanmayan Seher Hanım, oğlu Macid Bey'in evleneceği kızı seçme noktasındaki tutumutyla eserde öne çıkar. Sofuluk kisvesi altında ilerleyip her ne kadar İstanbul'da ikamet etse de kentin modernitesine uyum sağlayamayan davranışları vardır. Burada asıl vurgulanan husus ise dini emareler ile temsil edilen geleneksel yapının İstanbul'un modernizm algısıyla örtüşmemesidir.

“ Seher Hanım bir kibar gelinine yaraşacak surette La'lleb'i çeyizleyip mükemmel bir düğün icrasıyla oğlunu dâhil-i daire-i zıfâf eylemişti. ”¹²³

¹²¹ Semiye, **Muallime**, 138.

¹²² Semiye, **Muallime**, 154.

¹²³ Semiye, **Muallime**, 189.

La'lebb Hanım

Behbude Hanım'ın teyzesi Seher Hanım'ın oğlu Macid Bey'in eşiştir. Eserde en büyük var olş biçimi güzelliğidir. Bu güzellik onu eşi Macid Bey için doğru kılan unsur olmuştur.

“ *Eskici kızı hakikaten emsalsiz güzeldi.beyaz teni, latif bir şeffaflığı hâiz; dehen-i zarifi (zarif ağzı) ruhsar-ı gülğünundan (gül renkli yanağından) daha âteşin bir renkte, muntazam dişlerinin berraklığı gözler kamaştırmakta; altın renkli saçlara koyu elâ gözlerine bir ahenk-i latif vermekte, yumru ve çukur çenesi, ibtisam-ı dâimi (sonsuz tebessüm) içinde bulunan simasına başka bir şirinlik bahşetmekteydi.*

İşte eskici kızı, Macid Bey'e nikah olunurken ismi değiştirilerek “La'lleb” tesmiye edilmişti.”¹²⁴

Eskicinin kızı güzelliği ile Seher Hanım'ın dikkatini çekiştir. Ancak güzelliğin ötesinde onu alıp eğiterek baştan yaratma fikri görülür. Bu fikir ilk olarak adının değiştirilmesi gerçeğiyle eserde aktarılır. Bu isim değiştirme aslında onun geçmişini değiştirmeye başlanan ilk durum olmuştur.

Ancak onun bu içi boş olan güzelliği bir süre sonra Macid Bey'i sıkımaya başlamıştır.

“ *Macid Bey, La'lleb'in cemâl-i bâkemâline (olgunluk ve güzelliğine) o gürbüz vücuttaki intizam-ı tabiiye evvela veleh getirerek (şaşıarak) bakakalmışsa da birkaç gün geçtikten sonra gülmekten gayrı bir şeye yaramayan, nezaket-i etvar (nazik davranışları) ve letaiî güftârdan mahrum bulunan cahil zevcesinden sıkılmaya başladı.*”¹²⁵

Karakter üzerinden evliliğin aslında bir statü basamağı olarak görülmesi vurgulanır. Eski ismi dahi belirtilmezken evlilik münasebetiyle ismi La'lleb olarak değiştirilir. İsmi dahi “yakut dudaklı” olarak anılan bu güzel kadının değer yargılarından ziyade güzelliğe indirgenen yanlış fikrin çarpıcı yanıltıcılığı öne çıkar.

“ *En büyükleri dokuz yaşında bulunan beş erkek çocuğun şamatası ve pederlerinin arzusu hilâfında onları ders odasına koyamayan Fransız muallimesinin şikâyeti, La'lleb Hanım'ı en ziyade yoran meseleydi. Bu hâller hep yumuşak başlı validenin idaresizliğinden*

¹²⁴ Semiye, **Muallime**, 190.

¹²⁵ Semiye, **Muallime**, 191.

neşet ediyor, Muallime'nin ve diğer Türkçe mualliminin iştikâları (şikayetleri) Macid Bey'i pür hiddet zevcesinin üstüne yürütüp hanece büyük bir rahatsızlığa mûcib oluyordu."¹²⁶

Macid Bey ile arasındaki sınıf farkının ve eğitim düzeyinin farklılığı çocukların terbiyesi ve eğitimi üzerinden aktarılmaktadır.

La'lleb Hanım'ın bu tavırları eşi Macid Bey'in ondan soğumasına ve Muallime ile evlilik fikrine itmiştir. Burada asıl olarak iletilmek istenen mesaj, güzellik algısının bile değiştiremeyeceği bazı durumların varlığının ispatıdır. İşte bu durumların başında eğitim ve bilgi gelmektedir.

Behbude ile evlenmek isteyen Macid Bey'in eşi LA'lleb Hanım'ı kandırması da önemli bir diğer detaydır. Zira kadın kimliğini kıskançlık temeliyle yaşayan La'lleb Hanım, Macid Bey'in ona aldığı pahalı hediyeler ve mücevherler sayesinde evlilik fikrini içselleştirip kabul etmiştir. Bu durum, eserde yüzeysel değerlerin yönlendirdiği kadın tipine yönelik eleştirel bir yaklaşım sunarak, kadının eğitime ve eğitimsel değerler ile güçlenmesi gerçeğine dikkat çeker.

"Artık Macid Bey'deki meserreti (sevinci) görmeli! Kesenin ağzını açmış, kuyumcu çarşısında bulunan son moda mücevherat'ın en zarifini taşıyor. Terziler, Hanım'a elbise dikmekte rekabet ediyorlar. La'lleb, giyindikçe takındıkça Macid Bey tarafından Behbude'nin odasına sevk edilerek:

- *Hanımcığıma ne kadar yaraşmış, Behbude gel gel, yengeni gör. Dünyada bundan daha güzel bir kadın asavvur olunabilir mi? Sözleriyle alkışlanıyor.*

Behbude, Macid Bey'in alkışlarını bu güzel kadın hakkında az bile görerek:

- *Asla! Emin olunuz ki yengem "güzellik" sözünün canlı bir örneğidir. Hem melekler kada hüsn-i ahlâka, periler kadar nezaket-i etvâra mâliktir, diyor.*

La'lleb, izdivacının ilk gecesinden sonra zevcinden göremediği bu ehemmiyeti, gurur-ı nisvanîyeyle pek iyi bulup Behbude'nin üzerine ortak gelmesinin, daireye ve çocuklara nezaret maksadıyla olduğuna şüphesi kalmıyor ve onu kıskanmayı kendi hüsnü için züill-i azîm (büyük utanç) addediyordu. Bu fikri de zaten kendisine zevci vermişti. Zira zavallı o melâhat statüsü (güzellik, şirinlik heykeli), ince düşünmeye muktedir değildi."¹²⁷

¹²⁶ Semiye, **Muallime**, 190.

¹²⁷ Semiye, **Muallime**, 194.

La'lleb Hanım mücevher ve birkaç güzel söze kanarak Behbude ile eşi Macid Bey'in evlenme fikrine rıza göstermiştir. Bu durumu onun duygusal zaaflarına işaret eder. Kendini ve evliliğini var etmenin yolunu bu şekilde maddi unsurlarla arar. Doumsuzluk, yetersizlik ve duygusal olarak yetersizliğin sembolü olarak dönem kadınlarının yaşadığı içsel çatışmasının ve sistemsal eksikliğinin görünür kılınması açısından önemlidir.

Hacı Hanım

Behbude Hanım'ın teyzesini bulmak için geldiği İstanbul'da Katırcı Kulaksız Abdi'nin onu teslim ettiği biri olarak aktarılır. Geleneksel değerlerin ve kültürel normların sorgusuz kabulünü yansıtan yaşlı kadın tipinin yansıması olarak eserde yer alır.

“ Doğma büyüme Zeyrek sakinlerinden olan Hacı Hanım, Katırcı Abdi'nin getirdiği kızları, istetilen mahallelerde dellallık (tellal, bağırarak müşteri çeken) olarak ikişer mecidiye mukabilinde verir, katırcının alacağı mesârif-i râhiye (yol masrafları) ve ayak teri (ücret) gibi meblağdan da parasına göre hakkını alırdı.

Hacı Hanım öyle aklının yatmadığı hizmetçi ve aşçıları birkaç kuruş hatırı için kibar konaklarına götürüp de sonunda mahcup olmayı kabul etmez, doğru sözlü bir kadın olduğu için umurun teveccühünü kazanmıştı.

Hem Zeyrekli Hacı Hanım pek mütakiye (Allah'tan korkan) ve hayrı sever bir kadındır. Kimsesiz gelinlik kızlar için, girdiği kibar konaklardan şunu bunu toplayarak, nakden i'âneye kudreti olmadığından muhtâcîne (ihtiyaç sahiplerine) bu suretle muâvenet eyler (yardım eder). Çoluğu çocuğu vardır. Hanesinin hanımıdır. Kadındır!”¹²⁸

Çevresindeki kızlar ve diğer haneler üzerinde kurduğu hegemonya onun karakterinin baskınlığı açısından bize kapı aralamaktadır. Genç kadınlara nasıl muamele edilmesi gerektiği noktasında çıkarımları ile toplum tarafından sevilen ve sayılan biri olduğu eserde dikkat çeken bir diğer husustur. Onun direkt olarak *“Kadındır!”* şeklinde tek sözcük ile betimlesi bile sözü geçen diğer değer yargılarının temsili niteliğindedir.

Behbude'nin Macid ve ailesinden kaçıp başka bir ailede muallimelik yapması için yardımını istediği kişi Hacı Hanım'dır. Yardımsever ve destekçi olan yapısı burada kadın dayanışması olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹²⁸ Semiye, **Muallime**, 206.

“ Hacı Hanım iki gün sonra Bostancı’da Muhassıl Bey’in köşküne gidip şerâit-i lâzimeyi (gerekli koşulları) kararlaştırdı. Muallime’nin her bir haline de kendisi kefâlet ediyordu. Hacı Hanım gibi müstakim bir kadının sözleri tamamen hakikat olarak kabul olunmuştu.

Behbude’nin Hacı Hanım vasıtasıyla sözleşmiş olduğu muallimelik mevkiine bir hafta sonra gitmek istemesi Perşembe günü Tahsin’in “Gelir görürüm,” demiş olmasıydı.” ¹²⁹

Onun eserde varlığı aslında erkek egemen yapısının ötesinde kadınların iş bitiricilik noktasında ne kadar mahir olduğuna yönelik dikkat çekme şeklidir. Dini normlar ile geleneksel yapının birleşmesinin cehaletin ötesinde yardımcı olabilmesi noktasında vurgu göze çarpar.

Elena

Muhassıl Bey’in köşkünde yaşayan bahçıvanın kızıdır. Efah ile arkadaşlık eder.

“ Bahçıvan başının on yaşında kadar “Elena” isminde bir kızı vardı. Anasıyla beraber mahsus bina edilen kulübecikte sakin olurlardı (otururlardı). Elena, refah’a mülâzemet ettiğinden (sürekli birlikte bulunduğundan) küçük hanımın eski esvapları ona verilir, bazen de sofrasında bulunurdu.” ¹³⁰

Dönemin azınlık kimliğini üstlenen roman karakteridir. Öteki olarak dikkat çekse dahi toplumsal bir yaklaşım olarak en önde gelen tavrı kendi kararlarını alacak düzeyde yaşamınahakimiyet kurmuş olmasıdır. Dönemin Osmanlı kadın tiplemesinin çok ötesinde kalan bu karakter aslında Batı ile aramızda bulunan çokkültürlü yapıya yapılan vurgudur.

Dini olarakta farklı etnik gruplar ile yaşanan farklılıklara vurgu yapılan diyaloglar eserde kullanılır.

“ Yine bir gün Refah onunla beraber ta’âm etmek (yemek yemek) isteyip davet eyledi. Elena davete icabet etmişse de sofrada ekmele zeytinden başka bir şey yemedi. Çünkü Büyük Perhiz* zamanıydı. Refah et’ime-i nefiseye (nefis yemeklere) rağbet etmeyen fakirceğize istihzâya başlayınca Elena:

Refah Hanımcığım! Sende para var kurtulursun ben fukara! Sonra cehennemde yanarım! dedi.

¹²⁹ Semiye, **Muallime**, 184.

¹³⁰ Semiye, **Muallime**, 215.

Kendi başına yemek yerken haşarı Refah’a nezaret eden Muallime, Elena’ya hitaben:

- *Elena! Zenginler cehennemden nasıl kurtulur? Sualini irat eyledi (sordu).*

Elena:

- *Bak işte, babama anama para veriyorlar, bana esvap ve yiyecek veriyorlar.*

Hayır yapıyorlar.

Muallime:

- *O insaniyete taalluk eder (aittir)! Din başka şeydir!*

Muallime’nin sözlerini Elena anlamadıysa da Refah taaccüple muallimesine bakarak:

- *Şimdi ben cehenneme mi gideceğim? dedi.*

Muallime:

- *Eğer Allah’ın bize emrettiklerini icrâ etmez ve nehyettiklerini (yasakladıklarını) yaparsan elbet cehenneme gideceksin.”¹³¹*

Muallime ile Refah’ın dini sohbe icabeti Elena’nın dini değerlerine olan bağlılığından gelmektedir. O yaşta dini görevlerini yerine getirmesi azınlıkta olsalar dahi dönemde nasıl dinlerine bağlı olduklarına dikkat çekmek üzere aktarılmıştır.

Elena daima aklını duygularının önünde kullanır. bu noktada nişanlısının yaptığı durumu sindiremeyen Refah için yol gösterici olur. Onun bu tavrı Refah’ın kendi sorgulayışını başlatmasına sebep olur.

“ Refah Elena’yla bahçede gezinirlerken rumca şöyle konuşuyorlardı:

Refah:

- *Babanın seni başkasına nişanladığını işitince “Zavallı Elena, mutlaka hastalanmıştır,” demiştim. Sen oralarda bile değilsin?*

Elena:

- *Babam bana danıştı da öteki nişanı öyle bozdu.*

Refah:

¹³¹ Semiye, **Muallime**, 35.

- *Sen de razı oldun ha?*

Elena:

- *Ne yapayım Hanımcığım. O kadar fea bir adamla da nasıl ömür geçirebilirim?*

Rehaf:

- *Yok, sanki sen ona pek müptelaydın da... Ömür geçiremeyeceğini anlayınca vazgeçivereceğini me'mûl etmezdim (beklemezdim).*

Elena:

- *Evet müptelaydım. Çünkü görünüşte iyiye benzer hem de ziyade güzel bir adamdı. Meğer aldanmışım.*"¹³²

Rehaf için aşılması zor olan bir durumun Elena için aslında basite indirgenmesi durumu diyalogların temelinde yer edinmiştir.

"Refah, yine gülerek:

- *Ne acayip gönlün var.*

Elena:

- *Niçin? Sizi de başka birine verdikleri zaman sevmeyecek misiniz?*

Refah vakarla:

- *Ben izdivaç etmeyeceğim.*

Elena:

- *Allah esirgesin! Üstünüze böyle şeyler yormayınız.*

Refah:

- *Elena, izdivaç etmemek fikrinden niçin bu kadar ürküyorsun?*

Elena:

- *Çünkü gencim, bu olmadıysa bir diğerini sevecek muhabbet kalbimde pek çoktur! Beni düşünmeyen için kendimi harap etmek neye yarar? Hem gençlik geri gelmez. Gül*

¹³² Semiye, **Muallime**, 36.

zamanı gülü toplarsan kışın gülbe şekerini yersin yani gençlikte evlenirsem ihtiyarlığımda evlatlarım ve torunlarım elinde bakılır, hor olmam.

Refah, dikkatler gözlerinin içini muayene ederek:

- *Sana bu hkmet derslerini kim veriyor?*

Elena:

- *Babam!*

Refah:

- *Garip şey! Bir bahçıvan, bahçesine nezaretten başka hikmetleri nereden öğrenmiş?*

Elena:

- *Refah Hanımcığım? Senin hocalardan öğrendiğin şeyleri bir bahçıvan da bahçesinin çiçeklerinden, kırların otlarından öğrenir.*”¹³³

Romanın genelinde yardımcı olarak karşımıza çıkan Elena karakterinin eserdeki en büyük dönüm noktası yaşattığı yer bu diyaloglar olarak değerlendirilebilir. Zira bu konuşmanın ardından Refah kendisini sorgulamaya ve Elena gibi mantıklı davranmayakendini adapte etmeye başlar.

Duyarlılığı yüksek olan Elena karakterinin toplumsal statü ile karşılaştırılarak kimlik çatışması yaşamadan kabulleniş ekseniiyle kendi hayatına yön verdiği güçlü kadın profili elzemdir.

Vesile Hanım

Saadet Hanım ve Muhassıl Bey’in konağına giren Meşhude Hanım’ın ayakçısıdır. Konakta olup bitenleri Meşhude Hanım’a aktarmak için bulunur.

“ *Meşhude’nin âmâl-i habisânesine (kötü emellerine) zahîr olacak diğer bir şerik-i töhmetin (suç oratğının) bulunmasına ihtiyaç görünüyordu.*

Saadet’le ba’de’l-müzakere (Saadet’e danıştıktan sonra) kırk yaşında tahmin olunabilir Vesile Hanım isminde br kadını bilvasıta (aracılığıyla) Muhassıl Bey ailesine müracaat ettirdi. Güya Vesile Hanım bir kibar haremi olup zevcinin vefatı ve üvey evlatlarının gadriyle

¹³³ Semiye, **Muallime**, 249.

meydanda kalmış bir hanım olduğunu eğer Saadet Hanım kabul ederse hanesinin umur-ı idaresini deruhte edip (yüklenip) kendi hanesi gibi can başla çalışacağını makam-ı medihde söylediler.

Vesie'nin suratından şeytanet akıyor ve merkume (bahsi geçen kadın) o sevimsiz suratını boyayarak kendine otuzluk çağını vermeye çalışıyordu."¹³⁴

Güçlü kadın profili çizen Meşhude'nin karşısında kendini eğitimsiz ve silikleşebilen bir tiplene olarak yer edinmiştir. Hayatını kendi tercihleriyle değil aksine başkalarının sözleri üzerine kurarak âdeta yönlendirilen kadın profilinin yansıması olarak eserde karşımıza çıkar. Bu karakterin tek işi ayak işlerine koşarak kukla olmaktan öteye gidilemeyen figürlerin varlığını spattır.

Dönemde sıkça işlenen pasif, cahil ve uymaca olan kadınların dışı vurumudur diyebiliriz.

2.3. GAYYA KUYUSU

Dersaadet gazetesinde tefrika edilmiştir. Kitaplaşmamış bir eserdir. Sonrasında toplama şeklindeki sayfalar birleştirilmiştir.¹³⁵ Roman, “*Pembe Nine*”, “*Cilve*”, “*Rezin Hanım*”, “*İki Hemşire Gibi*”, “*Mazlumane Bir Sükût*”, “*Büyük Annem İçin*”, “*Hakk-ı Hayattan Hariç*”, “*Ebedî Sükûn*”, “*İbret Hisseleri*” ve “*Netice*” olmak üzere on bölümden oluşmaktadır.¹³⁶

Roman Rezin ve Yekta'nın çalkantılı olan hayatları etrafında şekillenmektedir. Ancak olaylar ve karakterlerin birbiri ile olan bağlantıları diğer Emine Semiye eserlerine nazaran daha karmaşık bir yapıda aktarılmaktadır.

Rezin ve Yekta beraber büyüyen iki genç kızdır. Yekta annesini kaybettikten sonra Rezin annesi ve babası olan Sai Bey ile yaşar. Ancak evin içinde kalfanın birçok zulmü ile baş başa kalır. Yıllar geçtikçe uçkuruna düşkün olan Safai Bey'in Yekta'ya olan ilgisi onu zor kullanarak Yekta'ya sahip olacak kadar gözlerini kör eder. Bu olaydan sonra Yekta konaktan atılır ve sokağa düşer. Cilve onu kendi yanına çekerek hayatını fahişe olarak sürdürmesine

¹³⁴ Semiye, **Muallime**, 250–251.

¹³⁵ Karaca, **Emine Semiye: Hayatı – Fikir Dünyası – Sanatı – Eserleri**, 105.

¹³⁶ Emine Semiye; Özge Soylu Bozdağ; Rukn Alp; Özlem Kazan; Müge Küçük (haz.), **Gayya Kuyusu** (İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık, 2015).

sebepler olur. Cilve başına gelen olaylar sonucunda feci bir şekilde öldürölür ve Yekta tamamen kimsesiz kalır.

Başına gelen kötölüklerden dolayı Yekta hafızasını kaybeder. Yekta'yı tesadüfen gören Eltaf ise ona acıyarak hastaneye götürür. Ancak durumu kötü olan Yekta iyileşemez ve ölür kısa bir süre sonra ise Eltaf hayatını kaybeder.

Rezin ise romanın karşımıza çıkan bir başka kahramanıdır. Babasıyla annesi hayatını kaybettikten sonra teyzesi ve büyükannesinin yanında yaşamaya başlar. Büyükannesi Halime Hanım ile teyzesi Fıtnat Hanım onu büyütür. Ancak daha küçük yaşta Fıtnat Hanım'ın sorumsuz oğlu Turhan ile evlendirilir. Bu evliliği Fıtnat Hanım ileride oğlunun ona bakmayacağını düşünerek kendisine bakacak biri olması için yaptırmıştır. Rezin gözü açılmasın diye dışarıya tek başına ve peçesiz bir şekilde çıkarılmaz. Rezin'i bir başkasının görüp beğenmesi sonucunda kendilerini terk etmelerinden korkan Fıtnat Hanım onu evin dışına bırakmaz.

Aksaray yangını olduğu sırada evsiz kalan Halime Hanım ve ailesi dışarıda kalır. Bu sırada karşı komşuları olan Tahsin Bey Rezin'i görüp beğenir ancak farklı semtlere taşındıkları için aralarında herhangi bir yakınlaşma olamaz. Sonrasında ise Rezin, kendisine aşık olan Necip'e karşı sevgi besler ancak ailesi hâlâ Turhan ile evli olduğu için türlü bahaneler ile evlenmelerine engel olurlar. Bir süre geçtikten sonra Halime Hanım'ın akrabalarından olan Orhan Bey Rezin'e evlenme teklifi eder. Ancak Rezin evli olduğunu bahane ederek bu teklifi reddeder. Turhan asker kaçağı olduğu için yakalanır ve zorla da olsa nikah bozulur.

Yekta

Romanın ana karakteridir. Onun yaşadığı trajik hayat annesinin ölümünden sonra başlar. Annesi Şehnaz Hanım'ın ölümü üzerine annesiyle beraber çalıştıkları konağın sahibi olan Mümine Hanım ve Safai Bey'in yanında konağın kızı Eltaf ile büyümüştür. Annesi Şehnaz Hanım, mümine Hanım hastayken onu iyileştirene kadar başından ayrılmamıştır. Bu sürecin sonunda Mümine Hanım ona duyduğu minnet karşılığında vefatından sonra kızı Yekta'ya bakmıştır. Ancak eşi Safai Bey'in Yekta'ya karşı cinsel istismarda bulunması sonucunda evden atılarak kaderine terk edilmiştir.

“ Yekta, Uşaki Bey'in çıraklarından birinin kızı olan Şehnaz Hnım'ın kızıydı. Babası mülkiye kaymakamlarından olup taşrada uzun süre dolaştıktan sonra ansızın vefat etmiş ve doğruluğu yüzünden, çocuklarıyla karısına sıkıntıdan başka bir şey bırakmamıştı. Şehnaz,

kızıyla beraber Safai Bey'in yanına sığınmıştı. Anasının sadakat ve hizmetine olan saygısından ötürü Safai Bey onları iyi bir şekilde karşılamış, Mümine Hanım da hiç hırpalamamıştı.”¹³⁷

Ancak Şehnaz Hanım'ın kışın rahatsızlanması sonucu hayatını kaybetmesinin ardından Yekta tamamen kimsesiz kalmıştır.

“ Canını hizmetten esirgemeyen Şehnaz, kötü bir üşütmenin sonucunda zatürreye yakalandı. Tedavisine doktorlarla, ilaçlarla koşulmuşsa da iyileşeceği sabah, gece bakıcılığını kendi arzusuyla üstlenen Dilsuz'un uyuyup kalması yüzünden meydana gelen bir hata sebebiyle, kalbi tıkanarak otuz dört senelik geçici, fakat pek temiz olan hayatına veda etmiş, böylece de sevgili yavrusunu Mümine Hanım'ın merhametine bırakmıştı. Hastalığının ilk günlerinde Hanımefendi'yi çağırıp “Yekta sana emanet.” demişti.”¹³⁸

Yekta'nın kimsesiz kalışı evde Safai Bey'in çirkin bakışlarına maruz kalmasına yol açmıştır.

“ Safai Beyefendi, Yekta'nın gayet uzun, devrik kirpikleri arasından siyaha dönük koyu yeşil gözlerinin baygın bakışlarına direncini yakan bir hisle tutuluyor, teninin açık buğdaysı parlaklığını süsleyen dolgun yanaklarında heves bahçelerinin meydana çıkışını seyrediyordu. Onun muntamaz burnuna ahenk veren ufacık kırmızı dudaklarının koyu kıvrıntılarında biriken güzellik izlerine istek duyuyor, uzun koyu kumral saçlarının örgülerine ateşl arzularını saplıyordu.

Hâlbuki Yekta on iki yaşında gürbüz bir çocuktur.”¹³⁹

Yekta'nın çocukken bile dikat çekici bir güzelliğe sahip olduğu satırlarda açık bir şekilde işlenir. Onun bu güzelliği başına bela olacak şekilde kötü niyetler tarafından kullanılır. Safai Bey'in kendisine olan ilgisini arkadaşı olan Eltaf'a anlatır.

“ Eltaf:

- Hayır Yekta, hayır! Söyleyeceksin! Seni böyle üzen bir sırrın ızdıraplarını ben de anlamak ve çekmek isterim.

Yekta:

¹³⁷ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 25.

¹³⁸ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 27.

¹³⁹ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 29.

- *Peki, dinle! Pembe Nine'nin evinde beybaban bana hayatın sırrını öğretmek istedi.*

Birden bire Eltaf'ın gözleri fırlarcasına açılmış ve sarsılarak sormuştu:

- *Sen ne yaptın?*

Yekta:

- *İterek duvara çarptım. Hatta alnı kızarmıştı. Ne hediyeleri ne de "Seni kendime nikâh ederim." vaadi para etmeyince benden intikam alacağına yeminler etti. Eltaf'çıgım her dakika o söz verdiği intikama kurban olacağım fikriyle titriyor, ah, korkuyorum!*

İhtiraslı bir aile reisinin hoppalıkları bu genç kızların düşüncelerindeki masumiyeti yok etmiş, onlara bütün hayatı vakitsiz öğretmişti. Eltaf, Yekta'nın gözlerinde uğursuz izler arayarak:

- *Kardeşim, senin de beybabama karşı meylin ve aşkın var mı?*

diye sordu.

Yekta bir elektrik cereyanı geçirerek elini kalbine koyduktan sonra Eltaf'a kararlı bir şekilde bakarak cevap verdi:

- *Aşk nedir? İhtiras mı? Onu ben öldürürüm!*

Eltaf üzgün bir ifadeyle:

- *Ya, Allah korusun, o intikama hedef olursan?*

Yekta:

- *Kendimi kuyuya atarım!*

Her ikisi de birbirlerine sarıldılar.¹⁴⁰

Birbirlerine bağlı olan bu iki arkadaş ortak olarak tek bir şeyden korkuyorlardı. Safai Bey. Bu durum onları birbirine iyice bağlar. Zira birbirlerinden ayrılmak onları kahredecektir. Yekta bir iftira ile konaktan atılır ve trajik hikâyesi başlar.

"Etrafında sıçrayan şeytanların ihtiraslarının ta ortasında dans etmeye başladıklarını hissetti. Baba olduğunu unutan bu mecnun, şeytanların alevli danslarından başka bir şey

¹⁴⁰ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 67.

görmez ve Cehennem'in davullarının gümbürtüsünden başka bir insan sesi işitmez olmuştu. Eyvah, namus uçmuş, yerine zavallı Yekta'nın örselenmiş, berelenmiş vücudu kalmıştı! O gecelik Eltaf'ın odasında yatan Dilsuz Kalfa işittiği çığlıklarla uyanmış, sofaya çıktığı zaman, odasına kaçan Beyefendi'yi pekâlâ tanıtmıştı. Sonra, mezardan çıkmış bir cadı gibi gözleri de dehşetle açılmış, saçları perişan, rengi sapsarı üst baş parçalanmış bir hayalin de hızla aşağı koştuğunu görmüştü."¹⁴¹

Bu olayın peşine evde bulunan aşçı yamağı Ahmet ile uygunsuz görüldüğünü söyleyerek ona resmen lekeli muamesesi yaparak evden kovmuşlardır.

Hem ailesini erken yaşta kaybetmiş hem de yanlarına sığındığı aile tarafından bu tarz durumla karşılaşan Yekta, aklını kaybetmiştir. Yekta'nın hem güzelliğinden hem de bu düşkün halinden faydalanan Cilve ise onu kendi düştüğü kötülük çukuruna çeker.

Yaklaşık üç ay süreyle bu sefil ve acınası hali devam eden Yekta bir gün aç bir halde gezerken önünde duran at arabasından ekmek ister. O an karşısında belirenler Safai Bey ve kızı Eltaf'tır.

Onu alıp iyileştirmek için hastaneye götürür ancak Yekta amansız bir hastalığa yakalanmıştır ve iyileşemeyerek ölür.

"Dört gün sonra Eltaf hastayı tekrar yatakta bulmuştu. Yekta'nın yüzü morarmış, nefes alıştı zorlaşmaya başlamıştı. Eltaf'a eliyle son buselerini gönderiyor, bu iyi kalpli çocukluk arkadaşının verdiği tesellilereyse kor ateş gibi alevsiz yanan dudaklarındaki ümitsiz tebessümler arasından "Sonsuz huzur!" cümlesiyle cevap veriyordu.

O gece yarısı ay, parlak ışıklarını, beyaz çarşaflara ağzından boşalan kanlarla kırmızı güller işleyen Yekta'nın mermer yüzüne serperken etrafında kırmızı parıltılar saçan haleler yaratıyor ve böylece beliren ahiret nurlarıyla, o masum kurbanın şehit olduğunu müjdeliyordu.

Gayya kuyusunun kapağı burada kapanmıştı."¹⁴²

Yekta karakteri aslında roman içerisinde korumasızlığın sembolü niteliğinde aktarılır. Dönemin toplumsal yapısında annesiz ve babasız bir kızın yaşamda kalmasının mümkün olmadığını anlatan bir arka yüzle karşımıza çıkar. Yekta'nın uğradığı iftirada evin hanımının onu suçlayarak iffetini koruyamamasına çarpıcı bir şekilde dikkat çekilir. Suçu işleyen erkek

¹⁴¹ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 72.

¹⁴² Semiye, **Gayya Kuyusu**, 111.

figürünün suçu görünmez iken kadının varlığı ve kendini koruyamaması ahlâksızlık damgasıyla nitelendirilir. Aslında yazarın bu bağlamda olması realiteyi koruyarak yargı mekazanizmasını sert bir şekilde eleştirmesi üzerine kurulmuştur.

Onun çöküşünün temeli zorla ahlâksızlığa bulaştırılması üzerine kurulur. Bunun temelinde ise maddi olarak hiçbir imkanının bulunmaması olarak aktarılabilir. Zira dönemin yoksulluğunun sonu hep kötü yoldur tarzında diyaloglar ile desteklenen cümlelere yer verilir. Adaletsiz toplumun insafsızlığını tadan Yekta, dışlanan ve zamanla kendini kaydetse dahi inceden bir direnişin sembolü tarzındadır.

Fiziksel olarak çöküşünü tamamlayan psikolojik travmaları daima dış görünüşle aktarılır. Onun cildinin parlaklığından, göz altındaki halkanmalara kadar olan her değişimi psikolojik olarak belirli bir zemine oturarak aktarmıştır Emine Semiye.

Yekta karakteri yalnızca bireysel bir trajedinin kahramanı değil, dönemin ataerkil yapısının ve ahlâki olarak ikiye bölünmüşlüğü de simgesi olmuştur. Tam olarak realist bir yaklaşım ile toplumsal düzenin içinde ezilen kadınların kader ortağı olduğunun vurgusunu yapan tip olarak vurgulanır. Yekta aslında bireysel olarak çökmez. Onun çöküşünü önce aile içi başlatır, ardından komşular destekler. Toplumsal bir çöküşün bireysel aktarımı olarak karşımıza çıkar.

Eltaf Hanım

Yekta'nın çocukluk arkadaşıdır. Daha çok korumacı ve temkinli ilerleyen bir karakter olarak karşımıza çıkar. Eltaf Hanım roman içerisinde istese dahi korumacı tavırlarını hayata geçiremez. Hep bir adım geride kalarak pasif bir karakteri aktarır.

“ Kızıl hastalığının birçok tehlikesini atlatarak bir deri bir kemik kalmış olan Eltaf, dokuz yaşındaki her çocuğun sahip olamadığı bir zekâdan kaynaklanan konuşma kabiliyetiyle, olup biteni güzelce anlattı. ”¹⁴³

Eltaf fizyolojik olarak direkt olarak bir aktarım unsuru olmaz. Eserde ara ara güzel ve nazik olduğuna dair vurgular yapılır. Ancak onun zekası ve merhameti öne çıkan noktalar olarak yer edinir.

“ Eltaf, Yekta'nın koleradan öldüğünü sanıyor ve mezarının yerini ısrarla soruyorsa da “Kiireçli kuyuya atmışlar.” Cevabıyla susturuluyordu. Bu iyi huylu saf ve zengin kızı derin

¹⁴³ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 23.

kederlerinin, sonunu hazırlayan acılarıyla günden güne soluyor, asabi titremelerle ailesini şaşırtıyordu. Mümine Hanımefendi onu hocalara okutuyor ve tekke tekke dolaştırıyordu. Yekta'nın Bülbül Deresi Caddesi'nde açlıktan güçsüzleşerek servi diplerinde ekmek büzümlüp alık alık bakındığı o gün, Safai Bey, asabi nöbetlerle sarsılan Eltaf'ı, Neriman da yanında olduğu halde Aziz Mahmut Efendi Türbesi'ne okuttuktan sonra Kısıklı Köşkü'ne dönüyordu ki arabacı, hayvanları dinlendirmek üzere tam da Yekta'nın karşısında durdu. Yekta, Neriman'ın yediği simite ellerini uzatarak "Brot Brot!" diyordu. Eltaf, yüreğini kaldıran bu titreşimin sahibini aradı. Çıplak, çirkin ve iğrenç vücutlu, bir kadın mı yoksa bir hayvan mı nasıl bir canlı olduğu ilk bakışta belli olmayan bu zavallıya dikkat ettiğinde, onun ölgün bakışlarını gölgeleyen devrik ve nadide kirpiklerini şaşkınlıkla seyrediyor, yavaş yavaş da arabadan iniyordu.

Eltaf'ın teklifi derhal yerine getirildi; o gece Yekta, Zeynep Kamil Hastanesi'nin en iyi odasında ve usta doktorların tedavisi altında, temiz bir döşekte yatıyordu."¹⁴⁴

Yekta'ya karşı duyduğu vicdan azabı onda sinir hastalığını tetiklemişti. Bu yüzden ailesi onu tıptan ziyade hocalar ile iyileştirmeye çalışıyor ancak başarılı olamıyordu. Çocukluğunda yaşamış olduğu hastalık yüzünden tetiklenen bu hastalığı Yekta'nın kaybı üzerine onu iyice beter bir hale getirmişti. Aslına bakılacak olursak Eltaf'ın tüm bu içsel sorgulamalar ekseninde yaptığı hareketler onun aslında vicdani yüzleşmesinin bir sonucudur.

"Artık Eltaf da "sonsuz huzur"dan payına düşeni beklemeye mahkum olmuştu. Eltaf, Yekta'nın ölümünü güçlü ve sakin bir şekilde karşılamıştı.

Günler geçiyor Eltaf da yakalandığı kalp hastalığının pençesinde eriyip bitiyordu.

*Eltaf'ın Hakk'a kavuşmadan üç gün evvel o güzel saçlarını kestirip annesine hatıra bıraktığını..."*¹⁴⁵

Ölümüyle alakalı tam bir açıklama olmamakla birlikte saçlarını kesmesi detayı dikkatlerden kaçmamıştır. Yekta'nın kısa saçlarıyla ölmesi üzerinde etkisi vardır. Eser boyunca vichan muhakemesini bedensel bir dille acı çekerek gözler önüne seren karakterdir Eltaf Hanım.

¹⁴⁴ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 107.

¹⁴⁵ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 117.

Rezin

Romanın önemli bir diğer kadınkarakteridir. Genel olay örgüsünün dışındaki yan olay örgüsü ile Rezin karakteri ve hayatı aktarılır. Anne ve babasının ölümünden sonra küçük yaşta zorla teyzesinin oğlu ile evlendirilir. Kocasından sevgisiz ve ilgisiz bir yaşam sürer. Bu süre zarfında büyükannesinin ve kayınvalidesinin baskıları altında yaşar.

Zorluklara direnen ancak bu direnişi büyükannesi için öteleyen bir karakterdir. Bununla birlikte kayınvalidesi Fitnat Hanım'ın kötülüklerine de sırf büyükannesinin hatırı için katlanırken merhametli olan tavırlarına vurgu yapılır.

“ Rezin on beş yaşında, ince ve güzel genç bir kadındı. Koyu ela gözlerinin derin sıcaklığında kaynaşan anlam dolu tebessümler kaşlarının zarıflığına yükselirken, gülcüklerle açılan dudakları beyaz dişlerini biraz meydana çıkarıyordu. Dar alnıyla hoş bir ahenk içerisinde olan ufak burnu, yuvarlak yüzünü daha top gösteriyor, özellikle de kolaylıkla eğilip bükülen narin vücudunun büyüdüğü pek cazip bir biçim alacaktı daha şimdiden belli oluyordu.”¹⁴⁶

“ Babası ve anasının ölümü üzerine büyükanesi Halime Hanım'ın yanına gelmiş, teyzesi Fitnat'ın bir tanecik oğlu Tarhan'la evlendirilmesi uygun görülmüştü.

Tarhan'ı eve ısındırıp bağlamak ve ahlâksızlığından vazgeçirmek maksadına henüz on üç yaşında bulunan zavallı, nazik, hassas Rezin'i kurban ederek öyle bir haydutla evlendirmişlerdi.”¹⁴⁷

Fiziksel özellik olarak en detaylı betimleme Rezin karakteri için yapılmıştır. Her ne kadar mutsuz ve zor bir yaşantı sürüyor olsa da aile evi içerisinde olması onu ve güzelliğini sakıyabilecek imkanı barındırdığından dolayı bu şekilde aktarılır.

“ Küçük kaynana, onun tabiatındaki güzelliği hakkıyla takdirden âcizdi. Yalnız “Ya oğlundan başka birinin gözlerine güzel görünür de akıl öğretirse? Ya büyüdüğü bu sıklığa tahammül edemez de kendilerini ırakıp giderse? Annesi ihtiyar, sonra yapayalnız nasıl yaşayacak?” İşte ancak bu fikre saplanarak o güzel yavrucağı yaşam hakkından mahrum bırakıyor ve onu eve kısıvrak bağlayacak bahaneler icat ediyordu.”¹⁴⁸

¹⁴⁶ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 33.

¹⁴⁷ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 34.

¹⁴⁸ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 35.

Onun bu şekilde gözü açılmadan yaşaması dönemin sosyal yaşantısında kadının direkt olarak hizmetli olarak görüldüğünü ve bu yaşantıya bir yerde mecbur bırakıldığı gerçeği aşkar edilir. Onun özgürlüğü bu şekilde elinden alınarak evli ve korunması gereken bir varlıkmiş gibi aktarılmasının sahiplenici ve dini imarelere uyulması gereken şartların kisvesi altında normalleştirme çabaları dikkat çeker.

“ *Rezin nadiren sokağa götürülüyordu, ama kıyafetini bir görmeli: sopa gibi kalın, siyah satendelyon'dan dört en dikilmiş bol ve uzun bir çarşaf, hiç açılmamak şartıyla taş gibi sert, sık ve geniş bir peçe. Önde büyükanne arkada kaynana. Rezin ortalarında, yine yaşının gereği fıkırdamaktan geri duramayarak yürüyorlar. Rezin bunaldıkça arada bir peçesini açmaya cesaret ediyor. Kaynana:*

- *Sen bir daha sokak ister de bulursun! Kuzum kuzum, yüzünü açmak isteyen evde oturur! Ben sana dik kafalılığın cezasını gösteririm.*”¹⁴⁹

Dini unsurların diretilerek baskıcı toplum dinamiklerinin boğucuğu Rezin karakteri üzerinden acınası bir halin naklen gösterimi olur. Zira kendi güzelliğini ve buna rağmen yapılan muamalenin sebebini anlamaktadır.

“ *Rezin, kocası yüzüne bakmamasına rağmen, kendisie bayılanların var olduğunu duyunca kederleniyor ve bu kederini kahkahalarında boğarak şakaya vuruyordu.*”

Onun bu fardındalık içerisinde kaderini yaşama içgüdüğü toplumun içerisinde bulunduğu kabullenişin bir diğer çıplaklığını oluşturmaktadır.

Rezin'i içinde bulunduğu durumdan kurtarmak isteyen başka talipleri de olmuştur. Ancak Rezin, büyükannesini tek bırakıp gitmekten kaçınmıştır. Fedakarlık timsali olan bu tavırları toplum içinde baskının bir diğer göstergesel çerçevesinde ele alınmıştır.

“ *Bir gün Fitnat Hacı Hüseyin Efendilere günübirlik gittiğinde Orhan bey, aile fertlerinin önünde bir nutuk atar gibi şu sözleri söyledi:*

- *Rezin Hanım, şöyle karşıma oturunuz. Tamam, şimdi de bana bakınız. Bu da oldu. Artık beni dinleyiniz. Amcamın oğlu Tarhan sizin kocanız sayılmaz; çünkü onu değil yanınızda, evinizin kapısı önünde bile gördüğünüz yok. Bu nedenle sizin bekar olduğunuzu düşünerek konuşacağım. Benim de eşim öleli bir sene oluyor. Mesut olmadığım halde ne kadar*

¹⁴⁹ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 36.

iyi baktığımı siz de bilirsiniz. Benim kadar değilse de siz de serbestsiniz. İşte annemin, kız kardeşlerimin ve yengemin önünde Allah'ın emri ve peygamberin kavliyle sizinle evlenmeye talip oluyorum.”¹⁵⁰

Eski komşuları olan Tahsin Bey evlenmek için tekrar Rezin Hanım ile konuşsa dahi o bu durumu fedakarlık noktasında dikkate almadığını belirterek reddeder.

“ Rezin'in gözlerinden damlayan keder yaşları kalbi üzerinde çapraz duran nazik ellerine dökülüyor ve boğuk bir sesle şöyle cevap veriyordu:

- *Tahsin Bey, sizi iki sene pencereden izlemiştım. Yangın sefaletinin iki gecesinde de bir halı üstünde yanınızda yattım. Fakat yemin ederim ki size bir defa bile alıcı gözüyle bakmadım. Evet, dediğiniz doğru; o zaman çocuktum. Şimdiyse bana gösterdiğiniz bu büyük sevgiyle kalbimin titrediğini duyuyorum. Ama ne çare, fedakarlık yapmam gerekiyor. Bundan dolayı evlenmemiz mümkün değildir.*

Tahsin Bey'in mosmor kesilerek sitem dolu bir tavırla:

- *Bu fedakarlığı Tarhan'ın sevgisi için mi gösteriyorsunuz?*

Demesi üzerine Rezin'in genç yüzü pis bir şey görmüş gibi buruştu ve sert bir sesle şu cevabı verdi:

- *Hayır Tahsin Bey! Ondan, çürüyüp bozulan bir yaradan iğrenir gibi nefret ediorum. Bu fedakarlığım büyükannem içindir. Bu cennetlik kadın her gün biraz daha mezarına yaklaşıyor. Ben de bir tekmeyle onu yuvarlamak istemem. Tarhan'dan ayrılmam onu öldürür!”¹⁵¹*

Onun tüm benliği ile büyükannesine olan bağlılığı aile ve toplum çatışması arasında kalması sonucu ortaya çıkan bir tepki olarak adlandırılabilir.

Bu kadar olumsuzluk ve keder dolu yılların sonucu olarak Rezin karakteri fiziksel ve psikolojik olarak çöküntü yaşar.

“ Rezin zorbalık ve zorluk içinde geçen yıllarının bunaltıcı hatıralarından başka bir kederi olmadan halasının yanında yaşadığı bu huzurlu günlerde, maddi ve manevi eski

¹⁵⁰ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 120.

¹⁵¹ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 91.

yorgunluklarının acısı çıktığından olmalı, sinir hastalığına tutulmuş, neşesi azalmış, ciddileşmişti.”¹⁵²

Rezin karakteri kocasından ve kayınvalidesinden kurtulmuş, kendi hayatına odaklanmıştır. Ancak peşini bırakmayan geçmiş onu yaşadığı hayatta da adaletsizliğin bir izi olarak yaşamaya mahkum etmiştir.

Pembe Nine

Romanda Gayya Kuyusu adlı hikâyeyi başlatan ve bunu genç kızların ahlâkı için perde olarak kullanan toplumsal normların vücut bulmuş hali olarak karşımıza çıkan bir tiptedir.

“ Doksan yaşına rağmen gücünü kaybetmemiş olan bu mesut kocakarı, dişsiz fakat artık sertleştiği için yumuşak sakızı çiğneyebilen çene kemiklerini oynata oynata masalına devam ediyordu.”¹⁵³

Direkt olarak eser içinde fizyolojik bir özelliği betimlenmemiştir. Yalnızca çocuklara Gayya kuyusunun hikâyesini anlattığı noktalar dikkat çekecek biçimde aktarılmıştır.

Anlattığı gayya kuyusu hikâyesi henüz küçük olan Yekta ve Eltaf’ı korkuttuğu için konaktan atılmıştır.

“ Safai Bey, tek gözlüğünü düzelttikten sonra eldivenlerini düzelterek:

- Hanımcığım, ben daima demiyor muyum: bu koca karıyı getirmeyin! Büyükbabamı, hatta babamı gömdü, ama hâlâ benden sağlam. Bunaklığından böyle fenalık için yararlanıyor. Torunlarının yanında anlattıklarını bırak çocukluğum boyunca onun perili, devli masallarından bıktım usandım.”

Pembe Nine köşkün talika arabasına konulup Üsküdar’da Kapağası’nda bulunan evine gönderilmişti.”¹⁵⁴

Kocakarı tiptemesi ve dönemin bağınaz kadın figürüdür.

Cilve

Toplumda klasik kadın profilinin dışında marjinal olan tarafı temsil eder. Geleneksel ahlâk profilinin dışında yalnızca kendi gerçekliği ile hareket etmektedir. İsmiyle bağdaştırılan

¹⁵² Semiye, **Gayya Kuyusu**, 121.

¹⁵³ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 20.

¹⁵⁴ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 23.

bir profil çizmektedir. Cilve “baştan çıkarıcı” olarak kullanıldığı için adıyla özdeşleşen bir anlatım kullanılmıştır.

“ *Hacı Hüseyin Efendi’nin Cellat Çeşmesi civarında bulunan, tahinî boyalı konak yavrusu evinin sokak kapısı önünde sabahın serinliğiyle yetinmeyen küçük Cilve, salepçiyle cilveleşiyordu.*

Takiye Hanım, kırk yıllık dostu bulunan Halime Hanım’ın nasihatlerini daima itiraz etmeden dinlerse de, onda inatçı bir vicdan anlayışı vardı. Her ne kadar sınırlıysa da kendi aklınca hareketi alışkanlık edinmişti. Düşündü, düşündü... Sonunda bulabildiği şu kelimeler ağzından döküldü:

- *Hakkın var Halime Hanımcığım; bu kız on bir yaşındayken yapmadığı şeytanlık yok. Kör boğazına hiç dayanamaz. Salepçi, yoğurtçu, simitçi hepsi kapımızın önünde. Geçen gün yine Hacı Efendi’nin çantasından para eksildi. Nasılsa benimkine dokunmuyor. Ama ne yaparsın? Daha çocuktur, yetimdir; insan acıyor da.*”¹⁵⁵

Cilve diğer karakterlerin ve toplumun karşısına âdeta ibret kisvesi altında sunulur. Onun bu sunak halleri diğer kadınların dönem içerisinde uzak durulması gereken kişi etiketi yapıştırılmasına neden olmaktadır. Kadınların içinde bulunduğu durumu suçlu mu yoksa suça itilen taraf mı ikileminde bırakmaktadır. Diğer kadın karakterler olan Yekta ve Rezin mağdur ya da ezilen kısmı nitelerken, Cilve suçlu ve kötü tabiatın yansımasıdır.

Karakter bireysel olarak ön plana çıkamadığı toplumda kadınlığını ve cazibesini kullanarak ön plana çıkma güdüsü hissedilir.

Cilve evlenip bir süre sonra mutsuz olduğu için eşinden ayrılıp sokağa düşmüştür.

“ *Fahişeler yemek kabını kapının önüne bıraktıkları zaman, zayıf, çirkin bir kadın aç kurt gibi atılarak yere eğilip ekmek kırıntılarını diliyle toplamaya başladı.*

Rezin pencereden bunu seyrederken birdenbire:

- *Ah Cilve!*

Diye bağırınca aşağıdan Halime Hanım:

- *A kızım, hiç benzemiyor.*

¹⁵⁵ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 31.

Diyordu.

İskelete benzeyen fahişe ayağa kalkıp utanma duygusu büsbütün silinmiş, iğrenç alnını pencereye kaldırarak iki eli kalçasında:

- *Rezin Hanım, al sana bir...*

Diyerek iki dönüm oynayıverdi.

Fitnat da o arada kapıya gelmişti:

- *Bu Cilve mi, ucube mi dersin? A! Vahhali ta kendisi! Eski yüzüz! Tüüü tüü, kepaze!”¹⁵⁶*

Cilve, kimse tarafından kabul görmez. Tek başına ve merhametsiz bir şekilde ölüm haberi alınmıştı.

“ *Cilve’nin dört gün kadar görünmemesi, Fitnat’a varıncaya kadar hepsini meraklandırmıştı. O gün çeşme başına gelen diğer bir fahişe dört gece evvel polislerin Cilve’yi, Bülbül Deresi’nin o belalı yerinde, başı ezilmiş, karnı deşilmiş feci bir halde bulmuş oldukları haberini getirmişti.*

Hanife omuzlarını kaldırarak:

- *Kurtulmuş!*

Dedi.

Bazıları da kendi sonlarını düşünerek acıdılar. Bunları pencereden işiten Fitnat:

- *Oh, ayıbını yer örtmüş!”¹⁵⁷*

Cilve’nin bu kötü ölümü onun sonunun başı boş ve sokak kadınlarının ne halde öldüklerini çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermiştir. Toplumsal bir eleştirinin somutlaştırılmış hali olarak Cilve karakteri karşımıza çıkar.

Fitnat Hanım

Rezin’in kayınvalidesi aynı zamanda teyzesidir. Yobaz olarak dönemin bağınaz kayınvalide profilini çizer. Oğlunun sorumsuz tavırlarının farkındadır ancak otoritesi sarsılmasın diye bunun aksi yönde hareket eder.

¹⁵⁶ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 101.

¹⁵⁷ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 104.

Husuz, aksi ve zorba tavırları vardır. Annesi olan Halime Hanım’a da gelini Rezin’e de gaddarca davranır.

“ Fitnat annesinin hastalığından şikayetler ederek homurdanıyordu. Rezin’se geceleri sabahlara kadar bekleyerek hizmette kusur etmemeye çalışıyordu. Bu cennetlik kadın Fitnat’a beddualar okuyor, Rezin’e de “Yavrum, Allahuteala sana rahatlık ve saadet versin. Beni terk etmedin. Sonra ne istersen yap. İki cihanda aziz ol!” diye hayır duaları ediyordu.”¹⁵⁸

Ölüm döşeginde olan annesi dahi ondan razı olmamıştır. Kötülüğün ve bencilliğin sembölü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Halime Hanım

Rezin’in anneannesidir. Toplumun yansıtıcısı rolünde dönem kadını olarak karşımıza çıkar. Merhametli ve ılımlı olan tavırları ile ara tavırlarla karşımıza çıkar.

“ Halime Hanım, Fitnat kadar tutucuysa da, akıllı ve düşünceli bir kadındı. Tarhan’ın kusurunu Rezin’e şefkat dolu sevgisini göstererek örtmeye çalışıyordu. ”¹⁵⁹

Kızı Fitnat ile canından çok sevdiği diğer torunu Tarhan’ın kabahatlerinin farkında olmasına rağmen diğer bir torunu olan Rezin’i yanlarından ayırmıyordu. Toplumsal yapının belirttiği bu farklı tavırların karşılığı olarak merhamet ile hafifletin tavırları onu iyi olan tarafa çekiyordu.

“ Her ne de olsa büyükanne tatlı dilli ve merhametli bir kadındı. Bazen ağzından ağır sözler çıkardı. Ancak o acı sözlerin yargılayıcı ince manalarında titreyen iyilikseverlikler, karşısındakini incitmekten çok düşündürürdü. ”¹⁶⁰

Tipik bir Osmanlı kadını profili çizer Halime Hanım. Dinibütün ve saygılı ancak yeri geldiğinde sivri dilli. Onun bu yumuhatılmış haldeverilen sert tavırları kızı Fitat’ın yanında göze çarpmamaktadır. Torunu Rezin’i kollayan ve gözetan büyükanne konumundadır.

“ Zavallı Halime Hanım çiğnenmiş ve tarlaya dönmüş bostanda yiyecek bir şeyler araştırdı. Dört bin kişinin ayaklarından ancak ezik, kavruk bir domates kurtulabilmişti. Onu

¹⁵⁸ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 117.

¹⁵⁹ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 34.

¹⁶⁰ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 40.

*“Al yavrum!” diye sevinçle Rezin’e verdi. Açlık henüz çocuk sayılan Rezin’i yarı deliye döndürmüştü.”*¹⁶¹

Torunu için birçok noktada fedakarlık yapan tipik büyükanne formatında verilmiştir.

*“ O sırada, ikinci defa askerlikten kaçan Tarhan zabıtalara eline geçerek hapse tıkmış, bu kötü haber de Halime Hanım’ın burnundan ikinci defa kan boşanmasına neden olmuştu. Artık zavallı kadıncağzı çarşıya pazara gidemiyor, bu görevi Fitnat’la Rezin beraberce yerine getiriyorlardı.”*¹⁶²

Halime Hanım’ın hastalığının asıl sebebi olan Tarhan olarak aktarılmaktadır. Ancak bu durumun asıl faili olan Tarhan yerine sonuçların yükünü çeken kişi Rezin olmuştur. Rezin’in haksız yere yanlarında tutma çabaları metinde üstü kapalı bir biçimde yansıtılmakta olup Halime Hanım karakteri pasif bir baskı aracı olarak konumlandırılır.

Mümine Hanım

Eltaf Hanım’ın annesidir. Dolduruşlara gelerek kendi fikriyle hareket edemeyen pasif bir karakterdir.

*“ Çünkü pek soylu ve mutaassıp aileye mensup olan Mümine Hanımefendi, konağı eski döküntüleren ve dalkavuklardan temizleyemediği gibi, sadakat gibi özellikler yüklediği Dilsuz Kalfa ve benzerlerinin kötülüğü ve ara bozuculuğuyla da ailesinin tadını kaçırıyor, çocuklarına verilen tahsil ve terbiyeyi geçersiz bırakıyordu. Mümine Hanımefendi cidden kibar, cömert ve Allah’tan korkar bir şahsiyetti. Ne çare ki onun tertemiz kişiliği, alçak hizmetkarlarının yüzünden bazı bazı bulanıyor, işte o zaman asıl korktuğu şey olan günden uzak durmaya çalışıyordu.”*¹⁶³

Bu şekilde karakterinin sağlam olmamasından kaynaklanan sorunlar yaşayan Mümine Hanım gelenekçi tipik bir Osmanlı kadını olarak karşımıza çıkar.

Eşinin kadınlara olan düşkünlüğünü görse dahi bunu üstüne mal etmez. Daima kocasını haklı gören bağınazlığa sahiptir.

“ Yoksa Mümine Hanımefendi genellikle şişmanlarda görülmeyen fevkalade bir hazım ve soğukkanlılığa sahip olduğundan, kocası hakkındaki şüpheleri ne kadar kuvvetli olursa

¹⁶¹ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 51.

¹⁶² Semiye, **Gayya Kuyusu**, 93.

¹⁶³ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 26.

olsun, kıymetli yavrusunu yirmi beş gün boyunca böyle büyük ızdıraplar içinde kıvrandırmazdı. Esasen kendi saadeti, Eltaf'ın gözlerini daha da parlatan şeker gibi gülüşlerini seyretmekle mümkündü.”¹⁶⁴

Eşine karşı kondurmadığı her gerçekliğin farkında olarak aile adı altında korumaya çalıştığı evliliğini mutlu bir yuvaya çevirmek istiyordu. Ancak bu pek mümkün olmadı. Yaklaşımı ve vurdumduymaz tavırları onu eşinden iyice soğutuyordu.

*“ Hanımefendi Yekta gibi akıllı, bilgili bir kızın yirmi mecdiye servet edinen on altı yaşındaki bir çocuğa uyup kaçmayacağı sonucuna, kalbini kemiren şüpheleri haklı çıkaracak bir akıl yürütmeye varmışsa da, ne fayda ki, hiç kimsenin sezmesine bile izin veremeyeceği bu ağır rezaleti örtmek için inanmış görünüyordu.”*¹⁶⁵

Yanlış olduğunu bilse dahi bu davranışını sürdürün Mümine Hanım tamamen toplumun dayatmaları ve insanların sözlerine maruz kalmamak adına eşinin yaptığı kötülöklere göz yummaktadır. Bu durum dönemin kadınlarının kabullenişlerinin aslında zoraki bir meseleden ibaret olduğunu, farkında olsalar dahi eşlerinin her türlü kendilerini aklayıp suçlu olarak ortada kalmaktan korktukları gerçeğiyle yüzleşerek duruma boyun eğmişlerdir.

*“ Hanımefendi, Yekta'nın yattığı odaya girip sorgulamaya başlamıştı. Talihsiz kız sürüklene sürüklene yatağından çıkıp Hanımefendi'nin ayaklarına kapandı ve dün akşamki büyük felaketi gözyaşlarında boğula boğula anlattı. Heyhat! Bu iyi kalpli kadın, gerçeklerin yumruğu önünde servetin, baskının gururla büyüüttüğü bencilliğinin kırıldığını hissedince daha fazla öfkelenmiş ve “Sen istemeseydin, zamanında kendine çekmeseydin, akli başında, ruhu da kibar olan bir erkek bu kepaşeliği yapmazdı!” paylamasıyla bütün kabahati bu mazlum kızcağıza yükleyerek affına yanaşmamıştı.”*¹⁶⁶

Eşi Safai Bey'in aptığı durumun farkında olmasına rağmen görmezden gelmiş ve bu durumu gerçek değilmiş gibi kabullenmeye çalışmıştır. Bu aslında onun içsel olarak yerini ve ailesini koruma içgüdüsiyle hareket ettiğı noktasına bizleri taşır. Keza bu durumu fark ettiğı ilerleyen satırlarda dikkat çeker.

¹⁶⁴ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 63.

¹⁶⁵ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 72.

¹⁶⁶ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 72.

“ Hanımefendi, elaleme karşı gururunu kurtarabilmişse de zehirli bir pençenin ızdırabından vicdanını kurtaramayarak kanepeye düşmüş ve kendinden geçmişti. ”¹⁶⁷

Dış faktörler kadının üzerinde kurduğu baskıyla bu noktada dikkat çeken bir durma gelir. Eserin tamamında dış ses olarak sokaktaki kadınlar, aile yakınları ve diğer kadın figürler kalıplaşmış olan doğru ve yanlışla silsilesi ile görünür.

Dilsuz Kalfa

Eltaf Hanım'ın dadısıdır. Sivri ve aksi bir rol ile eserde karşımıza çıkar.

“ Dilsuz Kalfa bu bağrısmalara koşup geldi. Eltaf, yardım istercesine dadısına ellerini uzatınca suratının kırışıklıklarında binlerce fenalık beliren bu kırkılık dadı onu kucağına alıp, sanki kabahatli Yekta'ymış gibi, o zavallı yetimin renkten renge girmiş yanaklarına da yaradana sığınıp bir tokat patlattı. Yekta'nın feryadı üzerine Eltaf, dadısını nefretle iterek yine Yekta'ya sarıldı. ”¹⁶⁸

Tek sevgisini baktığı çocuk olan Eltaf'a karşı göstermektedir.

“ Doktorların övgülerine ailenin ailenin şükran duyguları da eklenince Şehnaz'ın evdeki itibarı çok artmıştı. Tabii bundan üzüntü duyan çocukların dadısı Dilsuz Kalfa'ydı. ”¹⁶⁹

Kıskançlık ile yoğrulmuş olan karakteri alt sınıfın ezikliği karşısında içten içe var olma mücadelesini bizlere gösterir. Gözlemci olarak görülen bu karakter düşüncelerini açıcı bir şekilde ifade etmekten ziyade alttan iş çevirerek daha sakın bir yol izler.

Dönemde kendini belli edemeyen, ses çıkaramayan dilsiz kadınların temsili olması sebebiyle Dilsuz olarak isimlendirilmiş olması ihtimaller dahilindedir.

Evin diğer çalışanı olan Şehnaz'ın kızı olan Yekta'ya beslediği kin her satırda hissedilir. Onun yaşadığı talihsiz olayın üstünü örter ve vicdan azabı yaşamaz.

“ Bu olaydan galip ve karlı çıkan Dilsuz Kalfa'ydı. Yekta'dan senelerden beri biriken intikamını alırken Beyefendi'nin de minnettarlığını kazanmıştı. Bu hain dadı gizli sevincin verdiği hamaratlıkla Yekta'nın odasına koşup elbise dolabından krem dantelalardan dikilmiş vişne çürüğü krepdöşin bluzla kendinden benekli güzel bir kumaştan siyah çarşafını ve yine aceleyle meydana bulduğu, siyah rügan, üstü baretli iskaripini ve o renkte ipek çorabını alıp

¹⁶⁷ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 73.

¹⁶⁸ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 23.

¹⁶⁹ Semiye, **Gayya Kuyusu**, 27.

hastanın yanına geldi. Binlerce küfüre şiddetli sille ve tekmelerini de ekleyerek zavallı Yekta'yı giyindirdikten sonra:

- Haydi hınzır mey aşüftesi! Şimdi gitmez de aşıklığı başka yerimizde arayamaz! Hareketiyle arkasından sonuncu tekmesini de atarak sokağa fırlatıyordu.”¹⁷⁰

Yekta'nın içsel çöküşünü çocukluğundan beri tetiklemiş olan Dilsuz Kalfa son hamlesiyle de onu tamamen kimsesiz bırakmıştır.

Dönemin acımasız figürü olarak eserde rol alır.

Diğer Kadın Karakterler:

Hikmet: Halime Hanım'ın küçük kızıdır.

Mukadder Hanım: Rezin'in akrabasıdır.

Hulkiye Hanım: Rezin'in karşı komşusudur. Camdan cama muhabbetleri geçer

Takiye Hanım: Halime Hanım'ın komşusudur.

Seher Hanım: Rezin'in arkadaşıdır.

Şadıman: Rezin'in arkadaşıdır.

Latife: Rezin'in arkadaşıdır.

Hanife: Fahişelerden birisidir. Rezin ile kapı önünde sohbetleri geçer.

2.4.TERBİYE-İ EFTALE AİT ÜÇ HİKÂYE

Emine Semie'nin yazmış olduğu ilk romandır. *Hanımlara Mahsus Gazete*'de tefrika edilmiştir. İncelediğimiz basım 199 sayfadan oluşmaktadır. Roman “*Hayf*”, “*Felaket*” ve “*Zekâvet*” olmak üzere toplam üç bölümden oluşmaktadır.¹⁷¹

Roman çocukların nasıl terbiye edilmesi gerektiği noktasındaki çıkarımların tematik ve net bir şekilde olay örgüsüne bağlı kalarak okuyucuya aktarır. Birbiriyle bağlantılı olarak karşımıza çıkan üç hikâyede ibretlik hikâyelere yer verilir.

¹⁷⁰ Semie, **Gayya Kuyusu**, 74.

¹⁷¹ Emine Semie Hanım, **Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye** (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2019).

Birinci Kısım- Havf

Hanife Hanımefendi ile Zülâli Beyefendi'nin biricik oğulları olan Mutekit küçük yaşta dadı ve lala eşliğinde büyümektedir. Çok yaramaz olan bu çocuğu dadısı Zevkyar cinlerle ve perilerle korkutarak susturur. Bunun farkına varan lalası da aynı şekilde Mutekit Bey'i korkutarak onun sakinleşmesini sağlamıştır. Hanife Hanımefendi bu durumun tamamen lalanın mahareti olduğunu düşünerek diğer dadıları işten çıkarır ve oğlu Muteki'i tamamen lalasına emanet eder. Zamanka Mutekit Bey'de "nevroz" denilen korku hastalığı ortaya çıkar. Bu durum karşısında Hanife Hanım doktorlara ve hocalara giderek oğlu için şifa arar. Çocuk büyük badireler atlatarak hayatta kalmış olsa dahi hem çirkinleşmiş hem de asabi bir hal almıştır.

Bir zaman sonra Hanife Hanımefendi'nin Fevziye adında bir kızı olur ve dadı olan Feraset Kalfayı çağırır. Kızının bakımını üstlenen bu akıllı kalfa güzel bir çocuk yetiştirir. Yıllar geçtikten sonra çocukların ikisi de büyür. Okula baladıkları için artık dadıya ihtiyaçları kalmaz. Bu durumdan rahatsız olan Zevkyâr ise lalayla evlenerek konumunu korumaya çalışır. Lalaya anlattığı perili ve cinli hikâyeler ile onun aklını kaçırp ölmesine neden olur. Lalanın memleketinden gelen oğlu Beşir ise Zevkyâr'ın elinde avucunda ne varsa alıp onu ortada bırakır. Bu olayların sonucunda Zevkyâr konağa dönmeye mecbur kalır.

Aradan geçen uzun yıllar sonunda Mutekit ve Fevziye evlenme çağına gelmiş olurlar. Ancak Mutekit çok çirkin olduğu için kimse ona kızını vermek istemez. Pembe Nine adlı komşunun cariyesi olan Safdil ile evlendirilir.

Fevziye ise Cedit Bey isimli bir beyefendi ile evlenir. Cedit Bey'in ablası Müceddet'ten başka kimsesi yoktur. Cedit Bey ailedeki herkesle çok iyi anlaşır ancak kayınvalidesi ile bir türlü anlaşamaz. Mutaassıp bir yaklaşım sergileyen Hanife Hanım damadının alafrangalık olarak addettiği davranışları sebebiyle sürekli tartışma çıkarır. Dürri ve Mihri adında iki kızı olan Cedit Bey kızları için Fransız dadı tutacağını söylemesi üzerine kabul görmez ve eşi Fevziye Hanım'ı alarak ayrı bir evde yaşamaya başlarlar.

Torunları gidince tüm ilgi ve alakası Oğlu Mutekit ile Safdil'in kızları olan Fatine'ye yönelir. Onun her türlü ihtiyacı ile bizzat kendi ilgilenir. Hasta olmaması için üstünü dahi değişmesine izin vermez. Pis ve şımarık bir şekilde büyüyen Fatine kuzenleri olan Mihri ve Durri ile de anlaşamaz.

Uzun yıllar sonra kızlar evlilik yaşına gelmiş olurlar. Dürri ile Mihri için birçok talip çıkarken Fatine için kimse gelmemektedir. Bu durumun sebebi ise hastalanır bahanesi ile

yıkanmayan, kıyafetleri değıştirilmeyen kızın vücudunda bezelerin çıkmasıdır. Aldırdığı o bezelerin izleri hâlâ üzerindeyken kimse onu istemez. Bu durumun üstünü örtmek için ise Hanife Hanım torununa yüklü miktarda çeyiz ve mücevher hediye eder. Ancak bu durum da onun evlenmesine etki etmez.

Bir süre sonra kılavuz kadınlara haber salını ve eski kaymakam beyin eşı olan Beşaret Hanım'ın yeğeni olan Sabri Bey için kız aradıkları öğrenilir. Teyzesinin görücüğü gittiğı Fatine ile on beş gün sonra nikahları kıyılır. Eşı Fatine Hanım'ın tüm kusurlarını görmezden gelen Sabri Bey dışarı çıktıkça ona beğendiğı eşyaları hediye olarak alır. Bu hediyelerin sevincini büyükannesi ile yaşamak isteyen Fatine alınanları gösterirken hediyelerin basitliğinden yakınan dadıları ve Hanife Hanım yüzünden hepsini konakta çalışanlara dağıtır.

Dokuz ay geçtikten sonra hamile olan Fatine birden rahatsızlanır ve doktor gelerek bebeğın öldüğünü söyler ve Fatine Hanım ölümden dönmüş olur. Bütün ev ahalisi ise öfkesini ve durumun müsebbibi olarak Sabri Bey'i suçlarlar. Dolduruşlara gelerek Sabri Bey evden kovulur. Bir süre sonra ise Sabri Bey “boş kağıdı” göndererek Fatine Hanım'dan boşanır.

Bunalıma giren Fatine için eğlence tertip eden dalkavuklar ve Hanife Hanım, Eşref Nine adında hurafelere inanıp onları anlatan kadını köşke çağırarak oyun tertip ederler. Yüzlerini tuhaf şekilde boyayarak kadını korkutup eğlenmek isterler ancak Mutekit Bey kapının önünden geçerken bu olaya şahit olaral yere yığılır ve orada ölür.

Olayın sorumlusu olarak dalkavukları ve cariyeleri suçlayan Hanife Hanım hepsini evden kovarak intikamını almış olur.

İkinci Bölüm- Felaket

Yanya eşraf hanedanından olan Hidâyet Efendi Avrupa'da eğitiminitamamlayıp orada uzun yıllar yaşamıştır. Evlenmek için memleketine geldiğinde ise henüz on dört yaşında olan Müceddet ile evlenir. Kardeşı Cedit Bey ile birlikte Hidâyet Efendi'nin evinde yaşamaya başlarlar. Evliliklerin ilk dönemlerini Yanya'da geçirirler. Daha sonra annesinin ve babasının vefatı üzerine çiftlik işlerini amcasına emanet ederek İstanbul'a gelirler.

Bir süre sonra amcasının ölümü üzerine çocukları yanlarına gelir. Evli olan iki, nişanlı olan bir kızı ve de bekar olan oğlu Kahraman yanlarına gelirler. Kahraman ile bizzat ilgilenmek isteyen Hidayet Efendi onu eşı Müceddet Hanım'a emanet eder. Onun eğitim alması için kardeşı Cedit ile birlikte mektebe gönderirler. Ardından Avrupa'ya göndermek için Kahraman

ile konuşurlar. Avrupa'ya ondan kurtulmak için gönderildiğini düşünen Kahraman, Hidayet Efendi ile bu durumu konuşur. Bu durumun sebebinin ileride kızı Muhsine ile evlendirilmesi için gerekli olduğunu söyler ve onu Avrupa'ya gönderir.

Nu durumdan memnun olamaynMüceddet Hanım içten içe Kahraman'a ilgi duymaktadır. Kızını ona karşı nefret söylemleri ile doldurarak bu evliliğe engel olmak ister. Kahraman Avrupa'da eğitimini tamamlamış ve diplomat olarak atanmıştır. Ara sıra gelip verilen söz münasebetiyle Muhsine ile görüşür. Ancak Müceddet Hanım bu durumdan ziyadesiyle rahatsız olmaktadır. Kızı Muhsine'ye Kahraman'ı unutturmak maksadıyla Fransızca ve Farsça hocaları tutup onu meşgul etmeye çalışmıştır.

Sonrasında Muhsine İngilizce öğrenmeye heveslenmiştir. Hemen onun için İngilizce mürebbiyesi tutulur. Ancak mürebbiye onun uygunsuz tavırlar sergilediğini düşündüğünü ailesiyle paylaşır. Ancak Müceddet Hanım onun aklının bulanıp Kahraman'dan uzak durabileceğini düşündüğü için bu durumu mürebbiyenin üstüne atarak abarttığını dile getirir. Bunun üzerine İngilizce mürebbiyesi sadece muallime olarak görevine devam eder.

Bu olanlara rağmen Muhsine hal ve davranışlarını düzeltmeden istediği şekilde yaşıyordu. Kalbinde büyüttüğü Kahraman'ın sevgisi ise annesinin gözünden kaçmıyordu.

Annesi Muhsine'nin yirmisine gelmeden evlenmesini istemiyordu. Bu yüzden onu olabildiğince oyalıyordu. Bir süre sonra Kahraman İstanbul'da ev tutarak ziyaretlerini sıklaştırdı. Artık evlenmek istediğini dile getiren Muhsine, durumu annesiyle tartışır. Annesi Müceddet Hanım ise onların evliliğine asla rıza göstermeyeceğini, Kahraman'ın zaten serveti için onunla evlenmek istediğini söyler. Evlenmek isteseler bile ömür boyunca Muhsine ve Kahraman'a beddua edeceğini söyleyerek kızını bu fikirden vazgeçirir.

Komşularının oğlu olan Behiç Bey ise yıllardan beridir Muhsine'yi sevmektedir. Bu durumu fırsat bilen Müceddet Hanım kızına aşkını kalbine gömüp Behiç ile nişanlanmasını söyler. Kahraman eve geldikçe ona soğuk davranan Muhsine Behiç Bey'e yakın davranmaya başlar. Bu işin sorumlusunun Müceddet Hanım olduğunu anlayan Kahraman Bey her şeye rağmen konağa gelip gitmeye devam eder. Behiç Bey'in annesi ise Muhsine'nin sorumsuz tavırlarını bildiği için onu istemez ancak Behiç, Muhsine için her şeyi göze alacağını Müceddet Hanım'a söyler.

Kahraman Bey'in Muhsine'ye hediye ettiği gülü yakasında gören Müceddet Hanım onları çok sert bir şekilde ikaz eder. Köşkteki varlığının daha da kötüye gittiğini düşünen

Kahraman köşkten ayrılacakken hizmetçi Katina ile karşılaşır. Kendisini gece yarısı köşke almasını söyler. Akşam Behiç Bey köşke gelecektir. Onun için hazırlanan Muhsine bahçede gezinmeye başlar. Annesinin rızası ile bahçeye giden Behiç Bey Kahraman ile karşılaşır. Kahraman Bey, Muhsine'nin kendisini sevdiğini hatta sabah ona sorabileceğini söyleyerek oradan ayrılır. Sabahleyin konağa giden Behiç, Muhsine ile görüşür ve onun Kahraman Bey'i sevdiğini öğrenerek bir daha gitmemek üzere köşkten ayrılır.

Bu olayın üstünden iki ay geçtikten sonra olayı öğrenen Müceddet Hanım öfkeden deliye dönerek tüm olanları Hidayet Efendi'ye anlatır. Hidayet Efendi ise derhal Kahraman'ı köşke çağırarak onları nikahlar. Nikahın ardından Muhsine, babasından af dilemek için yanına gider ancak babası öfkelenerek ayağa kalkar. Tam ayaklarına kapanmış bir haldeyken Muhsine'yi vurmak için hançeri eline alır. O sırada Kahraman Bey Hidayet Efendi'yi durdurarak onunla kavga eder. Sesleri duyarak gelen Müceddet Hanım, Kahraman ile Muhsine'yi evden kovar. Olanlardan sonra hastalanan Hidayet Efendi iki ay kadar tedavi görür ve iyileştikten sonra regaha giderek dünya işlerinden elini ayağını çeker.

Evden kovulan Muhsine büyük bir sefaletle mahkum olur. Keyfine düşkün olan Kahraman Bey kendisiyle hiçbir şekilde ilgilenmez. Bu yoksulluğun içinde bir çocuk dünyaya getirir. Hasta ve yorgun olan vücudu verem ile mücadele etmeye çalışır. Ancak tedaviler yanıtız kalır. Gün geçtikçe durumu ağırlaşan Muhsine yataktan çıkamaz haldedir. O sırada halini bilip onun yanına gelen kuzenleri Dürri ile Mihri Muhsine'nin haline çok üzölmektedir. Yanına sık sık gelip giden Fevziye Hanım ise onun bu durumuna bir çare aramaktadır. Yaklaşık bir hafta sonra ölüm döşeginde durumu iyice ağırlaşan Muhsine'nin yanına Kahraman gelmiştir. Kundaktaki bebeğinin ona ne kadar benzediğini söyleyen Muhsine Hanım'a bakıp ağlamaya başlar. Muhsine'nin kendisini affetmesini ister. Peşine annesi Müceddet Hanım da gelir. Hep beraber Muhsine'nin başında bekledikleri an da Muhsine barışmaları için ellerini bir araya getirir. Ve o sırada vefat eder. Öldüğünü anladığı kızının başında ağlamaya başlayan Müceddet Hanım bu durumdan Kahraman'ı suçlayarak boynuna yapışır. Bu durumun tamamen kendi suçu olduğunu kabul etmesini söyleyen Fevziye Hanım onları susturur.

2.5.ÜÇÜNCÜ BÖLÜM- ZEKÂVET

Bu bölümde Mihri ve Dürri kardeşlerin sancılı geçen özel hayatları detaylı bir şekilde aktarılmaktadır.

Müeyyet Bey zengin ve iyi eğitim almış, şımartılarak büyümüş bir gençtir. Avrupa’da eğitim aldıktan sonra annesi tarafından evlendirilmek ister ancak tek bir şartı vardır. Okumuş ve kendini geliştirmiş bir kızı gelin olarak istemektedir. Annesi olan Mukime Hanım ise bir cemiyet davetinde Mihri’yi görmüş ve beğenmiştir. Bu durumun peşine bir yıl geçtikten sonra evlenirler. Ancak onların çok iyi görünen bu evliliklerinin ardında bir pürüz vardır! Müeyye Bey’inçok istemesine rağmen çocukları olmaz. Kendilerinden birkaç sene sonra evlenen Dürri Hanım ilk senesinde bir kız çocuk dünyaya getirdikten sonra aile içinde huzursuzlukları iyice artar.

Bu huzursuzluk sonucu Dürri’nin çocuğunu nazarı değer düşüncesi ile hiç kucağına almaz. Bu durum karşısında kendini suçlu hisseden Mihri Hanım, bir mektup bırakarak eşinin başka bir cariyeden çocuk yapmasını istediğini belirterek babasının evine geri döner. Bu durumu kabullenemeyen ve Mihri’yi çok seven Müeyyet Bey eşini alıp evine geri döner.

Evliliklerinin beşinci yılında rahatsızlanıp yatağa düşen Mihri’nin hamile olduğu anlaşılır. Bu büyük beklentinin mükafatı olarak biri kız biri erkek ikiz çocukları dünyaya gelir.

Doğum sırasında Müeyyet Bey yanında bulunan büyüklerinden çocuk terbiyesine dair nasihat ister. Cedit Bey en güzel terbiyenin orta yolu bulmaktan geçtiğini öğütler. Hep eraber yeni doğan ikizleri görmeye giderler.

Eserdeki üç bölümde de çocuk terbiyesine dair farklı yaklaşımlar ele alınmıştır. Uç noktalarda yaşanan ve terbiye olarak çocuğa diretilen tavırların hazin sonucunda zarar görenlerin yine çocuklar olduğu vurgusu yapılır.

Yazarın, geleneğe bağlılıkla birlikte dinin koruyuculuğu altında mutaassıp bir tavrın sürüklediği cehalet kırıntıları, dönemin şartlarının aksine rahat ve özgürlük kisvesi altında büyütülen hafifmeşrep aynı zamanda huysuz çocuk sonuçlarını bir arada ve bağlantılı olarak aktarmaktadır.

Son bölümde olması gereken tavrın ise tam olarak orta yolu bulmaktan ve iyi ahlâktan geçtiğine bağlanarak olay neticelendirilir.

Hanife Hanım

Zülâli Beyefendinin karısıdır. Eserde dönemin bağınaz ve ger kafalı kadın profilinin işlendiği karakterdir.

“ Eski kafada olduğu müinasebetle haremi Hanife Hanımefendi’nin son derecede olan taassubunu hoş görürdü! Birkaç sene sonra bir erkek evlada malik olarak çoktan arzu ettikleri maksatlarına nail oldular. İsmi Mutekit tesmiye olunan mahdum bey,müteaddit dadılar ve tayalar elinde fakat validesinin nezareti tahtında naz ü naîm içinde büyümeye başladı!”¹⁷²

Hanife Hanım, oğlu Mutekit için en iyisini istemekte olup bu arzusunu olmaması gereken yöntemlerle gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Mutekit’in olumsuz yöndeki farklılaşmalarını görememekte, bu durumu aksine olumlu yönde yorumlamaktadır.

“Selamlıkta bulunduğu müddetçe çocuğun sesi çıkmaz oldu! Vay valide hanımdaki memnuniyet! Gördünüz mü lalayı? Tam adam! Çocuğa huysuz diyorlar. Çocuk bakmayı bilmiyoruz deseler daha iyi değil mi? Diyerek sairlerini muaheze ediyordu!”¹⁷³

Oğlunu evlendirmek ister ancak kimse oğlunu beğenmez. Bu durum karşısında oğlu için kız bulmaya çalışır.

“ Vay kayınvalidedeki hiddet! Kadın ateş püskürüyor!

“Aman Allah’ım! Ne günlere kaldık! Bu ne rezalet, acaba günahımız neydi de bu belayı başımıza Allh musallat etti! Hiç kaynatası, kayınninesi durup dururken şarkı söylenir mi? Biz kızımızı çalgıcıya vermedik! Bir beye verdik! Kepaze çapkın! Ettiği terbiyesizlik el vermemiş de bir de melek gibi oğluma içki içiriyor! Yok yok kuzum çekemem Fevziye! Bu gece çapkın kocanı hareme almayacaksın! Defolsun gitsin!” diye bar bar bağılıyor!”¹⁷⁴

Tamamen mutaassıp bir biçimde büyüyüp o gelenekleri devam ettiren Hanife Hanım damadı Cedit Bey’in bu davranışlarını şiddetle kınayaak knaktan kovmuştur. Onun içintek önemli olan detay bu şekilde alafranga davranışların dışında kalarak yaşamaktan geçen yoldur.

“ Büyükninesinin fart-ı muhabbet ve merakından biçare Fatine sıhhatini kaybedecek bir tarz-ı maişette büyüyüp maraz-ı mücessem şekl-i hâilini ahz eylemişti. Henüz pek küçükken hava ve ziyadan mahrum edildiği için kanı tedricen sulanmış büyükninesinin mevsim-i şitada “Aman o kirli esvapları çıkarmaya gelmez çocuğun vücuduna yakı gibidir,” tenbihatıyla kir ve pas içinde gezdirilmesi Fatime’nin kanında sıracı istidadına ihzar etmişti.”¹⁷⁵

¹⁷² Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 15.

¹⁷³ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 17.

¹⁷⁴ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 38.

¹⁷⁵ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 57.

Kendi çocuklarına karşı yapamadığı koruyucu tavırlarının acısını ona göre iyilik kisvesi altında davranışlarını sürdürmektedir.

Çocuklarının evliliklerine ve dahi çocuklarına da karışarak baskın bir karakter olduğunu gözler önüne sermektedir. Fiziksel olarak belirli bir şekilde betimlenmeyen karakter psikolojik çağrışımlar yapılacak şekilde okuyucuya aktarılır.

Torunu Fatine evlendikten sonra eşini ve aldığı hediyeleri ona layık görmeyip dağıtmasını ister.

“ Hediyelelerin cümlesi Sabri Bey’in tabiat sahibi olduğunu gösteriyordu. Fatine zevcine beyan-ı memnuniyet ederek hediyeleri sevinçle alıp büyükninesine götürdü.

Hanımefendi: “Aman sen de Fatine! Çıkar göğsünden onu! Böyle yalancı şeyler sana layık mı?”

Fatine: (İğneyi çıkararak) “Zarif diye almış! Bende elmas çok!”

Büyüknine: “ Olsun! Daha üç aylık güvey! Böyle abur cubur şeyler mi taşımalı! Sahihini alsın efendim, parası yok değil ya!”¹⁷⁶

Aldınan hediyelerden memnun olmayan Hanife Hanım torununu da bu şekilde dolduruşlar ile eşinden soğutuyordu. Aslına bakacak olursak sevgisinin nu körleştirdiğini ve diğer tüm mantıksal bakışlara kendini kapattığını görebiliriz.

Torununun iyiliği için damadına ders vermek maksadıyla onu evden kovar. Ancak bu durum damadının işine gelir ve torunu Fatine’yi boşar.

Bu durum karşısında yıkılıp yataklara düşen Fatine için eğlence tertip eder. Ancak bu onun için büyük bir felaketin sebebi olacaktır.

“ Kızların kahkahaları arasında yere düşenin Mutekit Bey olduğunu fark eden olmadı. Fatine de hemen dışarıya fırlayıp dehşetli eğlenceden hissedar olmak istedi! Eyvah ki biraz sonra konağı çınlatan bu kahkahalar, feryat ve figanlara yol oldu! Zira zavallı genç peder! Kızının eğlencesi uğruna kurban olarak yere düşer düşmez terk-i hayat eylemişti.

Büyükvalide Fatine ’yi itham etmedi. Bütün hiddet ve gazabını cariyelerle dalkavuklara izhar etti.”¹⁷⁷

¹⁷⁶ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 76.

¹⁷⁷ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 82.

Karakter tamamen sosyal dönemin aktif olarak karşımıza çıkardığı geriliğin sembolü niteliğindedir. Anne sevgisinin torun sevgisine aktarıldığı ve diğer tüm pencerelerin uraya bağlandığı saplantılı bağlanma örneği olarak görülmektedir. Eğitimsizlik ve basmakalıp durumların hazin sonu karşımıza Hanife Hanım karakteri ile çıkarılır. Anelik kavramının sorgulandığı bu tiplemede aslında nelerin eğitim ve öğretim noktasında yapılmaması gerektiği aktarılmış olur.

Fevziye Hanım

Hanife Hanım ile Zülali Beyefendi'nin kızlarıdır. Eserde akıllı ve duyarlı bir kadın hatta anne profili ile karşımıza çıkmaktadır.

“ Akıllı ve hamiyetli Feraset'in elinde yed-i sadıkanesine teslim edilen Fevziye, Mutekit Bey gibi büyümeyip âğuş-ı maderde perverde olan çocuklar gibi büyümüşü! Güzelliği daha kundaktayken belli olan Fevziye Hanım'ın derhal aşılınması Feraset tarafından ihtar edilince Zülali Beyefendi düşünmeye vardı! ”¹⁷⁸

Fevziye Hanım, ağabeyi Mutekit'in terbiyesinin aksine daha olması gerektiği gibi ilerlemektedir.

Cedit Bey ile evlendikten sonra onu ve yaşayışını benimsemiş olan Fevziye Hanım, ailesi ve eşi arasında kalmaktadır. Kızları olduktan sonra eşi Cedit Bey ile taşınma kararı alarak kendi hayatlarına yönelmişlerdir.

Aldığı güzel eğitim ve ılımlı tavırları ile eser içerisinde yapıcı bir rol üstlenir.

“ Fevziye'ye gelince alafranga usulden hazzetmiyorsa da zevcini kırmak ve darıltmak istemediğinden zevcine itaat, validesine de gözyaşlarını izhar ediyordu. ”¹⁷⁹

Yazarın dönem içerisindeki adeal anne ve kadın tipini örneklendirmek için Fevziye Hanım'ı karakter olarak kullanmıştır. Olması gerekeni direkt olarak bu şekilde karşımıza çıkarır.

“ Fevziye sekiz ve altı buçuk yaşında olan kızlarını önüne katmış olduğu halde huzur-ı pedere dâhil oluyordu! Fevziye'nin güzel ve gürbüz çocukları temizce de giyinmiş olduklarından yolda yabancıların bile nazar-ı iltifatına mazhar olmuşlardı! ”¹⁸⁰

¹⁷⁸ Hanım, **Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye**, 22.

¹⁷⁹ Hanım, **Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye**, 44.

¹⁸⁰ Hanım, **Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye**, 51.

Çocukları ile olan ilgi ve alakası pek çok yerde dikkat çeker. Yazar disiplin, ahlâk ve terbiye noktasını istenilen şekilde, dikkat çekici bir dille okuyucuya aktarır.

Ailesinin maddi durumunu istememkle birlikte abisinin kızı olan Fatine'ye harcanmasına karşı da büyük bir gururla gönüllü olduğu aktarılır. Maddi olarak hiçbir durumdan etkilenmeyen ve ailesine bu şekilde yaklaşmayan Fevziye, eşinin ablası Müceddet Hanım tarafından sorgulanır.

İdeal tiplere olarak her türlü yaklaşım karakter üzerinden açıklanmaktadır.

“ Müceddet Hanım: “Güzel söylüyorsun ama Fatine gibi değersiz bir kıza hibe edilen servette Fevziye Hanım'ın da hakkı vardır!”

Fevziye Hanım: (Vakarla) “Hayır hemşire! O servette Fatine'nin benden ziyade hakkı vardır! O zavallı kızcağızı böyle hastalıklı ve ahlâksız eden benim peder ve validemdir. Mademki Fatine sıhhat ve terbiyeden mahrum edildi, buna sebep olanlar Fatine'nin bu zararlarını hiç olmazsa servetleriyle tazmin etmiş olsunlar!”¹⁸¹

Fevziye Hanım şefkatli ve ölçülerini bilen bir tavır sergiler. Bu onun annelik-rehberlik modeli olarak karşımıza net bir şekilde çıkmasına sebep olur. Emine Semiye en net haliyle olması gerekeni verir Fevziye Hanım karakteri ile.

“ Muhsine'nin hulkıyetinde her gördüğünü taklit etmeye fevkalade bir idtidat vardı. Eğer Fevziye gibi iyi bir validenin evladı olsaydı ahlâk-ı memduha sahibi bir kız olacaktı!”¹⁸²

Fevziye karakterinin örnek olan hali bu şekilde aktarılmaktadır.

“ Ayrıca hane sahibi olduktan sonra tarz-ı maişetini bildiği gibi tertip etti. Fevziye, zevcinin sözünü dinler, zevci de ona hürmet eylerdi.

Cedit'in alafrangalığa olan meyli Fevziye'yi nim alafranga etmiş, Fevziye'nin ibadete olan muhabbeti de Cedit'in kalbindeki hiss-i diyaneti uyandırmıştı. Kandil akşamları Cedit hanesine avdet eylediği zaman zevcesini başını örtmüş, mushaf-ı şerifini açmış okumakta olduğu halde buluyordu.

¹⁸¹ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 71.

¹⁸² Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 98.

Fevziye'nin sesi pek hazin ve müessirdi. Tam tecvit üzere tilavet-i Kuran etmesi Cedit Bey'i müteessir ediyordu. Cedit bir köşeye edibâne oturarak zevcesini dinlemeye daldı."¹⁸³

Fevziye karakteri hem ailesinden aldığı mutaassıp eğitimi hem de eşinin gösterdiği alafranga hareketleri orta yolu bulacak şekilde harmanlar. Aslolan uyum sağlamaktadır nihayetinde. Bu ilkeye bağlı kalan Fevziye Hanım tiplemesidir.

Fizyolojik olarak Fevziye Hanım'a ait detay verilmez. Sadece psikolojik tahliller karşımıza çıkar. Önemli olan detay da bu dengeyi koruyan Fevziye Hanım karakteri için bu noktada başlar. Onun sevgisi, eğitimi ve anlayışı olumlu yönlerle çekilerek aktarılır. Dönemin Osmanlı toplumunda yeni kadın kimliğini temsil eder. Ahlâki ve fikri olarak bir otoriterin temeli olarak hissedilir. Emine Semiye'nin idealize ettiği kadın profili ile modernleşen dönemin imajının bir yansıması olarak akatılmaktadır.

İdeal olan terbiyenin, kendi ailesinden görmese dahi nasıl yapılması gerektiğini kendi kızları olan Mihri ve Dürri karakterleri ile göstermektedir.

Bu sebeptendir ki Emine Semiye'nin kaleminden Fevziye Hanım hem feminist, hem de pedagojik olarak ideal bir tipleme olarak karşımıza çıkar.

Müceddet Hanım

Fevziye Hanım'ın eşi olan Cevdet Bey'in ablasıdır. Annesi ve babası öldükten sonra kardeşi ile beraber kalmışlardır. Evlendikten sonra onlara sahip çıkan Vali Bey'in konağından ayrılmışlardır.

"On beş gün sonra Vali Paşa'nın haremi hanımefendinin himmetiyle Müceddet Hanım gelin olup Hidayet Bey'in hanesine geldi. Biraderi Cedit de hemşiresiyle birlikte kabul edilmişti. Böylece öksüzler yerleşti."¹⁸⁴

*"Müceddet aşüfte-mizaç olmayıp bilaki vakur ve metin bir kadındı! Suret-i taayyüşleri icabınca kendisi hakkında olan temayülât-ı zen-perestaneden nefret ederdi!"*¹⁸⁵

İffetli olması Müceddet Hanım'ın bu bölüme kadar ki en net duruşlarından olmuştur. Ancak ilerleyen kısımlarda bu durum değişecektir.

¹⁸³ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 153.

¹⁸⁴ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 87.

¹⁸⁵ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 90.

“ Bundan sonra Müceddet için devre-yi felaket başlamıştı! Müptela olduğu can sıkısı arta arta zavallıyı hasta haline koymuştu! Renginde teravet, nigâhındaki letafet yavaş yavaş zail oluyordu.”¹⁸⁶

Evlerinde kalan, eşi Hidayet Efendi’nin kuzeni olan Kahraman Bey’in gidişi için olan halin kimse farkında değildi. Başlarda tamamen iffet abidesi olarak akarılsa dahi terbiye kisvesi altında beklenmedik bir yaşam sürmektedir.

“ Hidayet Efendi, “Daha iyi! Kızımızın kıymetini bilir! Ben seni aldığım zaman otuz sekiz yaşındaydım nasıl bahtiyar olmadın mı?” dedi.

Müceddet: “Evet, bahtiyar oldum! Fakat ben kızım için Kahraman Bey’i intihap edemem ve bu izdivacı istemem.” Dedi.

Hidayet: “Eğer Muhsine büyüüp yetiştiği zaman Kahraman’ı sever ve isterse bu izdivacın icrasına teşebbüs edeceğim. Yoksa hiçbir vakitte sevgili yavruma zulmetmek istemem.”

Müceddet: (Memnunane) “Ben de kabul ederim; kızımızın arzusu hilafına hareket etmeyeceğiz!”

Hidayet: “Asla!”

Müceddet, zevcinin uzattığı eli hürmetle sıktı, bu kavl ü karardan her ikisi de memnun kaldı. Müceddet içinden “ Kızım Kahraman’ı sevmeyecek çünkü hiss-i nefreti kalbine ben ilkâ edeceğim,” dedi.”¹⁸⁷

Kahraman’a karşı kendisinin ilgisi olmasına rağmen Müneccet bu ilgiyi ağzına almamaktadır. Tipleminin çalışılmasında Emine Semiye’nin asıl amacı, Müceddet’in şahsında var olan durumun eğitimsizlikle alakası olmadan tamamen terbiyenin karakterle bağlantı olup olmaması noktasını tamamen gösterme çabasıdır.

Müceddet Hanım, uyarı işareti olarak toplumu bilinçlendirme örneği olarak karşımıza çıkar.

¹⁸⁶ Hanım, **Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye**, 93.

¹⁸⁷ Hanım, **Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye**, 95.

“ Muhsine büyüdüğü Müceddet muzdarip oluyordu. Nasıl olmasın ki; meçhur bir kuvve-i cazibe Muhsine’yi Kahraman tarafına cezbediyordu! Nişanlısının avdetine kemal-i tehalükle bekleyen kızına validesinin işgalatı fayda vermiyordu. ”¹⁸⁸

Öz kızı olan Muhsine’yi içten içe sevdiği Kahraman’a karşı doldurmakta olan Müceddet Hanım bu girişimlerinde maalesef ki başarılı olamıyordu.

“ ... Müceddet Hanım nevmidane “Keşke kızım ölseydi de Kahraman’ın inzarına mağlup olmasaydı. ” Mütâalasında bulundu. ”¹⁸⁹

Kızının ölmesini dahi isteyecek kadar gözleri kararmıştır. Bu toplumsal olarak altı oyulmuş olan anne-kız ilişkisinin gözler önüne çıkarılmasına işaret eder.

Kızını Kahraman sevdasından vazgeçirebilmek adına türlü yollara başvurur.

“ Müceddet Hanım da kerimesini bu izdivaçtan vazgeçirecek bir çare aramakta kusur etmiyordu! Hemen de bu çareyi bulmuştu! Muhsine’nin sabavet arkadaşı olan Behiç Bey isminde komşu köşklenden birinin güzel ve terbiyeli bir oğlu vardı. Senelerden beri devam eden refakat iki genç arasında azim bir hubb ü vedad hasıl eylemişti. Muhsine Behiç’i bir birader gibi görüyordu. Fakat Behiç bu ele avuca sığmaz âteşin kızı aşk ve muhabbetle seviyordu! ”¹⁹⁰

Kızı Muhsine’yi sevedığı bir adamla evlendirmek ister. Ancak kızı bu durumu istemez.

“ Muhsine: (Validesinin ellerini sıkarak) “Evet mamacığım! Anladım! Bundan sonra kalbime hükmetmeye çalışacağım. Kahraman’ı unutacağım!

Müceddet: “Çok eziyet de çekmeyeceksin! Kalbini kapa! Gözlerini seni cidden seven Behiç’e çevir! Behiç gibi güzel, terbiyeli, asil, zeng,n bir delikanlı sevilmez mi?”

Muhsine: “Mamacığım! Seni mükedder etmek istemem! Evet Behiç’i sevmeye cehd ü ikdam edeceğim.”

Valide ile kız yekdiğerini muhabbetle der-âguş ettiler. ” ¹⁹¹

Behiç ile kızını evlendirmek isteyen Müceddet Hanım vicdani bir yüzeysellik gösterir.

¹⁸⁸ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 97.

¹⁸⁹ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 100.

¹⁹⁰ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 110.

¹⁹¹ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 115.

Olayların sonrasında Kahraman Bey ile evlenen Muhsine sefil bir hayat yaşar. Annesi Müceddet Hanım onları evden atmıştır. Çocuğunu da bu sebepten istemez.

“ Sofada Cedit Bey ile Müceddet Hanım’a rast geldi. Çocuğu büyükvalideye takdim etti. Büyükvalideyse “Of! Kahraman’a olacak alçağa ne kadar benziyor!” diyerek hafidini reddetti. ”¹⁹²

Ölüm döşeğinde olan kızının çocuğuna dahi merhamet göstermeyen Müceddet Hanım ahlâki olarak değerlerden noksan kabul edilir.

“ Müceddet elini damadının elinden çekip yavrusunu düşmana kaptıran bir dişi kaplan gibi köpürerek “Kızımın bâdî-i felaketi sensin,” diye Kahraman’ın üstüne yürüdü.

Fevziye Hanım araya girerek “Hanım! Ölene hürmet ediniz de mücadeleyi terk ediniz! Kızınızın asıl sebeb-i felaketini ararsanız ona verdiğiniz terbiyedir! Kendi kabahatinizle başkaları mesul addetmeyiniz!” diye gürültüyü bertaraf eyledi. Müceddet sükut edip kızının mermer gibi soğuyan simasını öpmekle doyamıyordu!

Cedit, Fevziye’ye “Zannedersen, damat ile kayınvalide arasında garip bir sır olmalı! Acep nedir?” sualini irat edince Fevziye, “Şu dakika sırlar keşfiyle uğraşılacak bir dakika değildir! Muhsine öldü, onu mekan-ı ebedisine götürmenin tedarikine bak,” cevabıyla zevcini iskat eyledi. ”¹⁹³

Kızının ölümüyle Müceddet Hanım ve Kahraman bahsi kapanır.

Müceddet Hanım eser boyunca en çok sorgulanan karakterlerden olmuştur. İçsel olarak düşünceleri ile fiziksel olarak hareketleri çelişmektedir. Sürekli olarak terbiyeden dem vurarak etrafını eleştiriş ancak kendisi bu durumun dışında ve sonucu felaket ile sonuçlanan bir noktaya gelmiştir.

Kadınlar arasındaki dayanışma unsurunun sıfatlara bağlı olmadan ilerlemediğini, hayatta rolün ne olursa olsun hislerin gerisinde kaldığı noktasına dikkat çeken bir karakter olarak Emine Semiye’nin kaleminden Müceddet karakteri dökülmüştür.

¹⁹² Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 146.

¹⁹³ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 148.

Fatine

Mutekit ile Safdil'in kızıdır. Eserde Hanife Hanım'ın himayesinde büyümektedir. Sosyal açıdan mutaassıp bir tavırla büyütülse dahi eğitimin önemine vurgu yapılan önemli bir karakterdir.

*“ Cedit, çocuğa “Fatine” ismini vererek alafranga usulde isim babası oldu! Ve nevezadın şerefine o gece işarete alenen cüret ederek güzel sesiyle bir de şarkı okudu.”*¹⁹⁴

“ Mutekit'in haline benzememesi temenisiyle Cedit'in “Fatine” tesmiye ettiği zavallı yavrucak cehalet içinde perverde olur zekâ-yı tabiisini kaybetmekteydi.

*Büyükvalide yazın güneş dokunacak fikriyle Fatine'yi evden dışarıya çıkarmaz. Kışın soğuk alacak havfiyla odada hapsederdi! Başındaki mor kadifeden astarlı kalın takkesinin etrafı bir parmak yağ bağlamıştı! Yine aynı renk ve cinsten olan hırkasının önüne yemek dökülmüş olduğundan biçare çocuk yağ ve kir kokusundan menfur bir hale gelmişti!”*¹⁹⁵

Çocuk tamamen büyükannesesi olan Hanife Hanım ile büyümektedir. Annesi olan Safdil saygı ve hürmet kisvesi altında çocuğuna karışmamaktadır. Yozlaşmış bir kadın örneğinin kalıntısını Fatine yaşatacaktır.

*“ Büyükninesinin fart-ı muhabbet ve merakından biçare Fatine sıhhatini kaybedecek bir tarz-ı maişette büyüyüp maraz-ı mücessem şekl-i hâşşni ahz eylemişti! Henüz pek küçükken hava ve ziyadan mahrum edildiği için kanı tedricen sulanmış büyükninesinin mevsim-i şitada “Aman o kirli esvapları çıkarmaya gelmez çocuğun vücuduna yakı gibidir,” tenbihatıyla kir ve pas içinde gezdirilmesi Fatine'nin kanında sıracı istidadını izhar etmişti! Zavallı Fatine hengâm-ı tufuliyette zayıf ve çelimsiz bir çocuk olup yaşı onu aşınca boynunda hâsıl olan yumrulardan muzdarip olmaya başladı!”*¹⁹⁶

Fazlaca üstüne titrendiği için Fatine hastalıklı ve huysuz bir kız olarak büyümüştür. Onun bu gösteriş ve terbiyesizce tavırlarının asıl sebebi yanlış büyüme sonucu ortaya çıkmıştır. Ailede verilen temel eğitimin ne kadar önemli olduğuna Fatine karakteri ile dikkat çekilir.

¹⁹⁴ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 43.

¹⁹⁵ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 45.

¹⁹⁶ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 59.

“ O esnada on üç yaşında bulunan Fatine pek şımarık, huysuz ve ahlâksız bir kızdı! Fakat gerek eniştesinin ve gerek halasının kendisi için ihtiyar ettikleri zahmet ve eziyetleri gördükçe kalbinde ilk defa olarak bir minnettarlık hissediyordu!

*Vakıa Fatine’nin hissiyat-ı âliyeden mahrum olan kalbinde bir hiss-i şükran hâsıl olmuşsa da bu his ahlâksızlığını imha edecek decede değildi! Evet diken ne kadar güle yakın olsa yine dikendir!”*¹⁹⁷

Yaraları iyileşse dahi izleri vücudunda kalan Fatine bu durum yüzünden kendini çirkin ve solgun bulur. Onun aslında fizyolojik olarak bu şekilde lekeli oluşu onun kalbini sorgulamaya götürülür.

*“ Halazadelerinin güzelliğini çekemeyip kendisinin pek renksiz kalan yanaklarına mukabil onların pembe yanaklarının solduğunu da arzu ediyordu! Eniştesiyle halasının hizmet ve gayretlerini ne kadar takdir ederse etsin bu iki letafet-i mücesseme kızların hüsn ü ânlarıyla afiyet hallerini bir türlü affedemiyordu.”*¹⁹⁸

Halazadelerine beslediği düşmanlık onların hastalığını istemeyecek kadar kıskançlığa sürüklemişti onu. Rekabet ve hıyanet içinde olarak kadın dayanışmasının zıddı bir tavır sergiler. Diğer kadın karakterler gibi roman içerisinde yapıcı bir üslupla karşımıza çıkmaz.

*“ Fatine âyineye baktıkça gözlerini ve kaşlarını güzel buluyor, hoşuna gitmeyen rengini de düzgünle boyuyordu! Herhalde servetine güvenerek kendinde var zannettiği hüsnüne mağruren ilk evvel kendisini isteyeklerine kâni olmuştu. Hayf ki zaman aksini izhar etti! Halazadeleri pederlerinin adem-i müsaadesi sebebiyle henüz görücüye çıkmıyorlarsa da cemiyetlerde ve misafirlikte beğenilerek birçok talipler Cedit Bey’in başına üşüşüyorlardı! Fatine her gelen görücüye çıktığı halde gelen bir daha gelmiyordu! Zavallı kızcağız!”*¹⁹⁹

Bir süs eşyası edasıyla hazırlanıp görücü bekler ancak kimse onu beğenmez. Bu durum Fatine’nin dış görünüşü sebebiyle dışlanmasını yansıtır.

Fatine’nin eşi olan Sabri Bey eşinin cahilce tavırlarına dayanamaz. Fatine hamileyken rahatsızlanır ve çocuğu ölür. Sonrasında ise Fatine’ye yeterli şekilde destek olmadığını bahane ederek büyükannesi kocasını evden gönderir.

¹⁹⁷ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 60.

¹⁹⁸ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 61.

¹⁹⁹ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 62.

Zengin olduğu için vazgeçilmez olarak kendini gören Faatine eşinin birkaç gün sonra geri geleceğini düşünür ancak Sabri Bey kurtulduğunu söyleyerek karısını boşar.

“ Zavallı hanımnine! Kabahatin cezasını ma’-ziyadetin çekti! Zira araya adamlar koyarak Sabri Bey’i tecdid-i nikaha rica ve minnetle davet etmişse de muvaffak olamayıp neticesinde şu haberi aldı!

“ Kızları gibi büyük bir belayı başımdan attığı için Cenabıhakk’a nasıl hamd u senalar edeceğimi bilemiyorum!”

Hiddet ve azamet menbaı olan Sabri Bey, tard edilmek hakaretine düçar olduktan sonra hiç tecdid-i nikaha razı olur mu?

Fatine Hanım, Sabri Bey’in adem-i tenezzülünü görünce yarı mecnun bir hale giriftar oldu! Ahlâksızlığına büyüklere karşı bağırıp çağırarak terbiyesizliği de munzam olmuştu!”²⁰⁰

Fatine hasta olduğu zaman yanına gelip ona yaklaşmayan Muhsine, kendisi hasta olduğu vakit yanına gidip ona aynı şekilde davranmıştır.

“ Fatine: “Galiba” bu sözüme gücendiniz! Fakat hakkınız yoktur! Bundan birkaç sene evvel ben de hastaydım. Hastalığının sıracı olduğunu söylüyor ve Mihri Hanım’la Dürri Hanım’a geçer diye enişte beyimi de az kaldı kandırıyordunuz! (Arsızca) Ya çirkinliğime dair söylediğin sözler! Hepsi daha yüreğimde duruyor! Ben o zaman senden intikam almaya ahdetmiştim. Bugün Mihri Hanım’la Dürri Hanım’ın buraya geleceklerini işitir işitmez hemen taşı gediğine koymak için kalktım geldim! Artık bana gücenmeye hakkın olmadığını anladın ya! Şahit oldunuz!”²⁰¹

İçindeki kin ile hasta yatağında olan birisinden bile intikam almak için yanına giden Fatine karakteri yozlaşmış olan sığ kadınların gösterimidir.

İçi boş bir birey olarak eğitimden, fikirden ve ahlâktan uzak olarak bütülmüş olan Fatine; sosyal prestij olarak servetini ve statüsünü görmektedir. Kadınlar arasındaki yarışın sınıfsal olmasına bu noktada dikkat çekilmektedir.

Muhsine Hanım

Müceddet Hanım’ın kızıdır.

²⁰⁰ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 80.

²⁰¹ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 142.

“ Gelirken hemşirezadesi Muhsine’yi de birlikte getirmişti! Muhsine on üç yaşına gelmişti. Elbisesi sinnine münasip bir kız çocuğu elbisesi gibi dikilmişti! Muhsine, Zülali Beyefendi’nin müteakiben diğerlerinin ellerini öptü! Sıra hanım kızlara gelince Fransızca olarak “Bayramınızı tebrik ederim,” sözleriyle merasim tebriği ifa eyledi.”²⁰²

İyi bir şekilde Fransızca eğitimi almış hatta Türkçeden dahi iyi konuşur duruma gelmiştir. Bu onun aksanına Fransızlık kattığı için bu durumdan memnun olur. Dönemde Fransızca bilmek ve piyano çalmak ayrıcalık olarak görüldüğü için kendinden emin bir şekilde her ortamda kendini belli etmektedir.

“ Muhsine’nin sütanası ve dadısı mahsus Fransa’dan celbedilmişti. Beş yaşına geldiği zaman Türkçe anlıyorsa da tekellüm edemiyordu. Cedir Kahraman’la İstanbul’a avdet etmişti. Hemşirezadesinin Türkçe söyleyemediğine itiraz etti, bunun üzerine bir Türk lalası tutuldu. Muhsine de kaba saba bir Türkçe tekellümüne muktedir oldu!”²⁰³

Babasının amcazadesi ile beraber büyümüş ve babası onunla evleneceğinin sözünü Kahraman Bey’e vermiştir. Bu yüzden Kahraman Bey sürekli olarak evlerine gelip gitmektedir. Ona her geçen gün bağlanıp seven Muhsine ise annesinin Kahraman’ı sevdiğinden habersizdir. Anne-kız arasındaki çatışmanın dönem içerisindeki sebebi bu şekilde çarpıcı bir şekilde aktarılır.

“ Muhsine yirmi yaşına gelmeden validesi izdivacına müsaade etmiyordu. Bu ihtivati evvela tabib-i hususisi ihtar eylemişti. Muhsine on sekiz yaşındayken Kahraman Bey İstanbul’a avdet ederek devair-i hariciyeden birine yerleşti. Nişanlısının yirmi yaşına basmasına kemal-i tehaküle muntazır oldu.”²⁰⁴

“ Muhsine yirmi bir yaşına geldiği halde her sene bir türlü bahane ile izdivacı düçar-ı tehhür oluyordu. Kendisinden küçük olan Fatine gelin olmuş, Mihri olmak üzere bulunmuştu ki Muhsine aldığı serbest usul-i terbiyeye istinaden izdivacının tehirinden dolayı validesine beyan-ı şikayet etti! Müceddet’in baygın gözleri hariç ez-tabiat bir surette irileşerek yarı mecnun bir halde “Hayır, hayır! Bu izdivaç icra olursa ben öleceğim!” dedi...”²⁰⁵

²⁰² Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 53.

²⁰³ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 94.

²⁰⁴ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 110.

²⁰⁵ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 112.

Annesinin isteği üzerine kendisine aşık olan Behiç Bey ile görüşmeyi kabul eden Muhsine içten içe hâlâ Kahraman'ı sevdiği için içsel bir savaş vermektedir. Bu durum onun ortada kalmış hallerinin ailesi daha doğrusu annesi için olduğunu gösterir.

“ O günden sonra Muhsine, nişanlısinesirgenmediğini gördükçe Müceddet Hanım'a pek barit bulunuyordu. Kahraman amcasının hanesinde (Hidayet Efendi'ye amca derdi) nail olamadığı ikram ve iltifatın Behiç Bey'den esirgenmediğini gördükçe Müceddet Hanım'ın entrika çevirmekte olduğunu anlıyordu! Yakınlarda pek soğuk muamelelerine hedef olduğu Muhsine'nin tebdil-i fikir ederek izdivaçtan saf-ı nazar etmiş olmasından şüphelendi!”²⁰⁶

“ Muhsine validesini pek ziyade severdi. Sevdasını ayaklar altına alarak anacığını mükedder etmemek niyet-i duhteraniyesiyle güzel Behiç'le izdivaca karar vermişti. Ne çare ki Kahraman musallat olmuş, peşini bırakmıyordu! Evet, Kahraman ne vakit genç kızın karşısında bulunursa parlak kara gözlerinin keskin nazarıyla ta kalbine kadar nüfuz etmeke olduğunu anlıyordu!”²⁰⁷

Muhsine, annesi için büyük bir fedakarlık yapmıştır ancak Kahraman ile ilerleyen bölümlerde evlenir. Bu sebeple annesi Karaman ve kızını evden kovar.

Kahraman onunla evlendikten sonra ona kötü davranır ve sefil bir hayata mahkum eder. Bu duruma fazla dayanamaz ve hasta olarak yatağa düşer.

Muhsine, alışlagelmiş durumun aksi bir hayatla karşılaşınca ruhsal ve fiziksel olarak büyük bir çöküntüye uğrayarak hayatını kaybeder.

“ Bir hafta sonra felaketzade Muhsine hayatının son saatlerinde bulunuyordu!

Cedit Bey, titrek bir sadayla zevcesine “Ölüyor!” dedi. Fevziye hemen halet-i nez'denine doğru eğilerek kelime-i şehadeti telkine başladı. Muhsine'nin de dudakları kımıldadı. Hâlâ tebessümünü muhafaza eden o dudaklar son defa olarak herkesin işitebileceği bir sadayla lafz-i Celali telaffuz ederek kapandı!”²⁰⁸

Muhsine'nin ölümü çok sevdiği kocası Kahraman ve annesinin gözleri önünde olmuştu. Onun bu şekilde iyi halden kötü halde doğru değişen hayatı ve doğruları dönüşümlerin gerçekliğine vurgu yapar.

²⁰⁶ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 116.

²⁰⁷ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 117.

²⁰⁸ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 148.

Muhsine eser içerisinde kendinden çok emin ve bilmiş bir kız olarak aktarılmış olsa dahi içsel olarak pek iyi ilerlediği ve ikilemde kaldığı görülür. Hazin sonu annesi ve eşi için büyük yıkım olur.

Mihri ve Dürri Kardeşler

Fevziye Hanım ile Cedit Bey'in kızlarıdır.

“ Gündüz Zülali Beyefendi, kızını sık sık ziyarete gelip minimini Mihri'yi kucağına alıyordu!”²⁰⁹

“ Cedit Bey ikinci defa olarak peder olup kızını Dürri tesmiye eyledi!”²¹⁰

Kızlarını iyi eğitim ve ahlâk sahibi olarak yetiştiren Cedit Bey ile Fevziye Hanım eser içerisinde aslında olması gerken profil olarak aktarılır. Anne Fevziye Hanım mutaassıp bir ailede dini değerleri ile yoğrulmuş, eşi Cedit Bey ise Avrupa'da eğitim alarak alafranga tarzıla kızlarını geleneksel değerlerin ötesine taşımıştır. İki tarafa da bu şekilde hitap eden karakterlerin çocukları orta yolu bulan ve örnek atfedilen yegane çocuklardır.

“ Birkaç sene daha geçti! Bir bayram büyük peder tebriğe gelen evlat ve torunlarını kabul ediyordu! Fevziye sekiz ve altı buçuk yaşında olan kızlarını önüne katmış olduğu halde huzur-ı pedere dahil oldu! Fevziye'nin güzel ve gülbüz çocukları temizce de giyinmiş olduklarından yolda yabancıların bile nazar-ı iltifatına mazhar olmuşlardı!”²¹¹

“ Yedi sene sonra kızlar büyüüp yetiştiğinden vakt-i izdivaçları takarüp etmişti!

Mihri'yle Dürriye pek çok talip zuhur ediyordu!”²¹²

Küçük olmalarına rağmen iyi huylu ve iyi eğitilmiş oldukları için bulundukları cemiyetlerde talipleri çıkmaktadır. Eğitimin tek başına yeterli olması Muhsine karakterinin karşıtı olarak karşımıza çıkar. Fatine hem eğitimsiz hem huysuz, Muhsine eğitim almış ancak kendini geliştirememiş, Mihri ile Dürri ise hem eğitim alıp hem de aile tarafından kendilerini geliştirecek şekilde yetiştirilmişlerdir. Bu farkındalığı oluşturmak üzere karşımıza çıkan tiplerdir.

²⁰⁹ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 43.

²¹⁰ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 45.

²¹¹ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 51.

²¹² Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 56.

Kuzenleri olan Fatine kız kardeşleri kısınamaktadır. Ancak tüm bu duygulara karşı iki kız kardeş daima sevecen ve ılımlı bir yaklaşım sergilerler.

“ *Halazadelerinin birçok kimseler tarafından istendiğini işiten Fatne hasedinden çatlıyor, elinden de bir şey gelmediği için dalgın vemağmum bulunuyordu.*

Fatine’den ıktibas ettiğı sözlerin neticesi şuydu:

“ *Eğer Mihri’yle Dürri benden evvel gelin olurlarsa ben kederimden helak olacağım! Başka bir şey düşündüğüm yoktur.* ”²¹³

Kıyas direkt olarak genç kızlar üzerinden verilir.

Kuzenleri olan Fatine’nin hastalığı sırasında halazadeleri olan Muhsine’nin tavrı karşısında Mihri cevaplarına karşılık tep vermiştir. Bilginin ham haliyle konuşan Muhsine için bu durum can sıkıcı olarak görülmüştür.

“ *Muhsine: “Dayı beyciğim! Fatine’nin o kerih halinden iğrenmek lazımken Mihri’yle Dürri Hanımlar asla iğrenmiyorlar. Maksadım kendilerini vikayedir, onlar benim hemşirelerimdir. Fatine ise bana yabancısıdır! Hastalığın sirayeti şüphe götürmez. Emrediniz de Fatenie Hanım’a o kadar sokulmasınlar! Maazallah hastalık bulaştıktan sonra çare güç bulunur!*

Cedit Bey tehevürle kızlarını takdir etti! Dürri’nin gözleri doldu! Fakat Mihri bir tavrı edibane ile şu sözleri söyledi:

“ *Peder! Sıhhatimizi düçar-ı tehlike etmemek niyet-i halisanesiyle olan muaheze ve tekdirlere gücenmeyiz, her ikimiz de teşekkür ederiz! Biz insaniyet ve hamiyetimizin tevlit ettiğı bir hisle dayızademizi sıkça sıkça ziyaret ederek tadil-i ızdırabına sa’y ve gayret ediyorduk. Bu hal ilerid peder ve validemizi ağlatacak kadar vahimse tekrarından ictinap edeceğimizi vadedirim.* ”²¹⁴

Mihri kardeşi Dürri’ye nazaran daha net bir tavırdadır.

“ *İki hemşirelerin dersleri bir gidiyorsa da Mihri şiddet-i zekâsı hasebiyle mebahis-i ilmiye ve fenniyede ibraz-ı maharet ederdi. Dürri aynı değildi. Rikkat ve fart-ı mahcubiyetinden bu gibi mübaheselerde bulunamayıp hatta kendisine biraz hızlıca söz söylense yahur sertçe*

²¹³ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 63

²¹⁴ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 104.

*nazar olunsa derhal o güzel gözlerinde eşk-i teessür nümâyân olurdu. Mihri hemşiresinin ahlâk-ı memduhasını takdir ederse de bazı mesailde “Rikkat ve mahcubiyetin bu derecesi âdeta meskenet sayılır,” diyerek onu irşat etmek isterdi.”*²¹⁵

*“Validelerine hiç benzemeyen bu iki latif hemşireler şahsen yekdiğerine gayet müşabih olup halaları Müceddet Hanım’ı andırıyorlardı.”*²¹⁶

Dış görünüş olarak Mihri ve Dürri’nin halalarına benzediği vurgusu yapılır.

İyi ve güzel huylu oluşlarına eserde sıkça yer verilir.

*“Mihri’yle Dürri’nin esvafı yalnız ulum ve fünuna intisapları cihetiyle olmayıp ulüvv-ı himmet ve ahlâk-ı haseneleri başlıca meziyetlerinden addolunmaya çespândı. Övünmeyi sevmezler; büüyükleri önünde mahcup, akranları yanında mütevazıydılar. Hele kendi madunundakilere elinden gelen muaveneti diriğ etmezlerdi. İlim ve dirayetlerini sırası geldikçe izhar ederlerdi. Fatine kıskançlığından onları sevmez, Muhsine de esnayı mübahasede onları mağlup edemediğine hiddetlenirdi. Halbuki bu iki melek-tıynet hemşire dayızadelerinin hareketlerini (rikkatlerinden), halazadelerinin münasebetsizliklerini (muhabbetlerinden) nazar-ı müsamaha ile görüyorlardı.”*²¹⁷

Onların bu iyilik halleri çevresindeki yaşlıları tarafından kıskançlık ve hasetlik sebebi olarak aktarılmaktadır.

Mihri evlenir ve mutlu bir evliliği olur ancak çocuğu olmaz. Eşini ve kendisini üzen bu durum karşısında önce evi terk eder ancak kocası bu durumun devamını istemeyerek onu evine getirir.

Sonrasında ise uzun yıllar geçtikten sonra ikizleri olur.

“Mihri izdivacının beşinci seneye devrinden sonra hastalanarak yatağa düştü, bu havadis en ziyade Fatine Hanım’ın hoşuna gitti! Hanımnine de “İşte böyle geberip yatağa düşünceye kadar çalıştı! Edepsiz kız! Hulusuna göre Allah onu evlat yüzüne hasret koydu,” diye ilan-ı meserret ediyordu! Fakat onların bu meserret-i zalimaneleri üç ay sonra tabiplerin “Hamiledir,” demeleri üzerine mübeddel-i hüziün ve elem oldu!

²¹⁵ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 154.

²¹⁶ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 155.

²¹⁷ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 156.

Kadir-i mutlak hazretleri Mihri'nin sabr u tahammül ve hüsn-i imtizacını mükafatsız bırakmadı. Hem de iki katlı bir mükafat!”²¹⁸

İkizlerinin oluşunun ardından kurbanlar kesilir ve cariyeler azat edilir.

Bu sırada Dürri Hanım'ı isteyen iki talip vardır. Birisi zengin ama bir o kadar eğitimsiz olan Muhlis Bey diğeri ise fakir ama kendisini geliştirmiş ve iyi niyetli olan Şeci Bey'dir.

Dürri karakteri ve yaklaşım olarak beğendiği Şeci Bey ile evlenmek istemektedir ancak babasına gelen ısrarlar üzerine zengin olan Muhlis Bey ile nişanlanır. Bu evliliğe yakın olmayacağını kardeşi Mihri Hanım anlar ve olayları ortaya çıkararak kardeşinin Şeci Bey ile evlenmesine vesile olur.

“ Mihri gelin olduktan sonra talipler Dürri için Cedit Bey'in başını ağrıtmaya başladılar. Cedit Bey bunlardan birçoğunu (kızım küçüktür) cevabıyla başından savmışsa da ikisi musallat olarak rahat ve huzur vermiyorlardı.”²¹⁹

“ Dürri dirseklerini yazıhanesine dayamış, güzel başını iki elleriyle sıkmakta gözlerinden akan yaşlar yazıhanesinin üstünü ıslatmaktaydı!

Mihri kardeşlerine yaklaştı. Dürri'yi arkasından der-âguş edip sırma saçlarından öptü. Dürri hemşiresini görünce sevinçle haykırıp boynuna sarıldı, teessürü bükâyâ tahavvül etti!”²²⁰

Mihri daima kardeşinin yanında olarak onun söylemek istediklerini dışarıya aktarmaktaydı. Bu durum onun istemediği evliliği yapmasına da mani olmuştur. Kardeşler arasındaki dayanışma güzel ve ideal ölçülerde aktarılır. Kıskançlık ve istemsiz tavırların ardındaki gerçek duyguların olması gereken tarafı aktarılmaktadır.

“ Bir ay sonra Şeci Bey iki seneyi itmam ederek İstanbul'a avdet etmişti. Cedit Bey cemiyet tedarikine başladı. Bir ay sonra Dürri köşeye oturtuldu.”²²¹

Evlendikten sonra hemen çocuğu olmuştur. Kız kardeşi Mihri'nin çocuğu olmadığı için bu durum karşısında Mihri'nin eşi Muheyyit Bey mahzun olmaktadır.

“ Dürri izdivacının dokuzuncu ayı bir kız çocuk dünyaya getirdi.

²¹⁸ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 192.

²¹⁹ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 170.

²²⁰ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 172.

²²¹ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 183.

Müeyyet Bey bu haberi alınca pek mahzun olmuştu! Dürri'yi görmeye gittiği zaman çocuğu kucığına almadı!

Sekiz ay sonra Dürri minmini tombul kızını eniştesinin dizleri üstüne bırakarak “Enişte Bey! Kızımı sevmiyor musun?” diye sual etmişti. Müeyyet çocuğu geri vererek “ Severim ama bizim çocuğumuz olmadığı için nazarım değmesin diye korkarım,” cevabını vermiş ve gözlerinden akan yaşları gizleyememişti!”²²²

Kardeşler arasında cereyan eden bu çocuk mevzusu onların arasını bozmamıştır. Kıskançlık sebebi olarak aktarılacak önemli bir konu olmasına rağmen kardeşler bunun bir imtihan olduğunu kabul ederek dua etmişlerdir.

Dönemde diğer kadınlar arasındaki hasetlik ve çarpıcı iletişimsizlik prblemlerinin aksine birbirlerine destek olarak örnek bir karakter örtüşmesi yapılmıştır.

Memnune Hanım

Hanife Hanım'ın konağında kalfadır.

“ Konağa hizmetçi namıyla dahil olması için Memnune'ye delalet ve kefalet eden hanım “Zavallı Memnune Hanım kul halayık kullanmış, umur görmüş bir hanımdır. Düşmez kalkmaz bir Allah! Kader onu böyle etti. Dâr-ı dünyada bir oğlundan başka kimsesi yoktur. O da mektepte. Haftada bir gece gelecektir! Allah beyimize ömürler versin, daire, selamlıkta yatıverir” tavsiyesiyle Memnune Hanım'ı kabule hanımefendiyi mecbur etmişti. memnune Hanım'da görülen işgüzarlık hanımefendinin hoşuna giderek kilerci tayin edilmişti. Memnune cin fikirli bir kadınmış ki az zamanda başkalfanın da damarına girip emniyetini kazandı!”²²³

Hanımefendinin gözünü boyayarak ona yakın davranıp sonrasında kendi bildiği gibi yaşamaktadır. Arkadan iş çeviren ve eve hakim olan çalışan konumundadır. Altan hareket eder ve kendini belli etmez.

“ Memnune, hanımefendiyi nasihat ederek buna bir çare bulacağını vadetti! Düşündü taşındı nihayet kendisi baş olup dalkavuklardan işe yarayanları birlikte alarak sokaklara düştü!”²²⁴

²²² Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 191.

²²³ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 24.

²²⁴ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 65.

Evin kızı olan Fatine evlenemediği için ona görücü bulaya çalışmıştır. Daima iyi niyetli olarak görünmektedir.

Feraset Kalfa

Hanife Hanım'ın konağındaki kalfalardan biridir. Ev içindeki olaylara hakim olan bu karakter gözlemci ve yandaş bir tutum sergiler.

Akıllı ve öngörülü bir karakterdir. Hanife Hanım'ın kızı olan Fevziye'nin dadısıdır.

“ Bir sene sonra Hanife Hanımefendi bir kız dünyaya getirerek Fevziye tesmiye olundu! Lohusa yeminini hatırlayarak kızını Feraset Kalfa'nın yed-i ferasetine tevdi eyledi! Feraset Kalfa hakikaten fitri olarak sahibey-i zekâ e feraset idi! Konak içindeki ahlâk-ı memduhası vird-i zeban olmuşu! Nasılsa Mutekit Bey'n dadısı hem de başkalfa Zevkyar ile geçinemezdi. Sebebi malum! Birinin âli fikre diğerinin ahval-i mezmumeye malik olmasıdır!”²²⁵

Ahlâkı sayesinde sevilen bir kalfa olur. Yetiştirdiği kız olan Fevziye ise eser içindeki ılımlı ve ideal motiflerle karşımıza çıkar. Bu durum onun iyi ve terbiyeli olduğuna işaret eder.

Eser içerisinde ılımlı ve kalfa olmasına rağmen iyi eğitilmiş olan diğer kadın karakterlere göre daha iyi bir profil çizmektedir.

Zevkiye Kalfa (Zevkyar)

Mutekit Bey'in kalfasıdır. İçten pazarlıklı ve cin fikirli olarak eserde aktarılır. Dönemdeki kıskanç çalışan motifi olarak karşımıza çıkar.

“ Mutekit Bey'in gizli gizli hırpalandığını görse “Kalfa niçin ediyorsun? Günah değil mi? Hanımefendi duyarsa ne cevap vereceksin?” diye Zevkyar'ı mütenassih etmek isterdi! Başkalfa alicenap Feraset'i mahvetmeye çalışmışsa da muvaffak olamamıştı! Hanımefendi, Zevkyar'a itibar vermişse de sevmezdi! “Zevkyar bed-huydur! Ne yaparsın ki elinden iş gelir! Daireyi çevirmek için biraz sertlik lazımdır,” derdi!”²²⁶

İki yüzlülük yaparak yanındaki kişinin nabzına göre şerbet verir. Hane içerisinde yerini koruma ve diğer insanlar ile ilişkilerini zedelemeyen bir profildir.

“ Zevkyar, Mutekit'in sünnetinden sonra lala ağa ile izdivaç ederek nail-i maksat olmuşsa da iki sene sonra ağayı ebediyen kaybetmek felaketine düşer olmuştu! Cin ve

²²⁵ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 21.

²²⁶ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 22.

perilerden bahsede ede âdeta kendisi de kanmış olan zavallı ağa izdivacından iki ay sonra bir merak illetine giriftar olur.

Hastayla uğraşan Zevkyar'ın haliyse ağır bir işkence suretindeydi!

Fakat iki senenin hitamında ağa alem-i ahirete intikal etmiş Zevkiye Hanım da (hin-i izdivaçta böyle tesmiye olunmuştu) konağa avdet eylemiştir!”²²⁷

Konağa geri döndükten sonra fenalıklarına devam ederek aynı surette yaşamaya devam etmiştir.

Mutekit Bey'in evlendiği zaman düğündeki halleri ile dikkat çeker.

“ Zevkiye Hanım tekrar kocaya varmış olduğundan giyindiği yeşil kadife elbiseden başka kendine gençlik süsü vermeye çalışıyor! Düzgünler, rastıklar zavallı kadının ne güzellenmesine ne de yüzündeki buruşuklukların izalesine yardım ediyor... Müstekreh çehresini korkunç eden kahkahalar mesruruiyetini ilan ediyordu!”²²⁸

Kendini olduğundan farklı gösterme çabası Zevkyar Kalfa'yı komik duruma düşürmüştür. Onun bu dışarıya kendini olduğundan daha genç olma ve gösterme durumları kıskançlığının en belirgin özelliğidir.

İçerisinde bulunduğu bu farklılaşma durumu toplumsal olarak eleştirinin merkezinde yer alan kadınların aslında bilinçsiz hareketlerine dikkat çekmek içindir.

Hoca Pembe Hanım

Hanife Hanımefendi'nin komşusudur. Oğlu Mutekit'in evlendirilmesi için yanındaki çocuğu gibi büyüttüğü kız olan Safdil'i Mutekit Bey ile evlendirir.

“ Nihayet Sülüklü'de hoca Pembe Hanım'ın evlatlığı Safdil nam cariyeyi münasip gördüler! Hoca Pembe Hanım hafta iki ders açar fakirce bir ihtiyare idi! Çoluğu çocuğu olmadığı için Safdil evladı makamındaydı! Bu niyetle satmak istemedi! Hoca hanımın dersine müdavim olup Safdil'i sağlık veren hanım araya girerek “ A hocacığım! Nasıl olsa kızı gelin edecek değil misin! Bunlar da nikah edecekler! Alacağın paranın yarısını kıza cihaz yaparsın! Yarısını da çoktan arzu çekiyorsun, hacca gidersin!” diyerek ihtiyareyi razı etti.”²²⁹

²²⁷ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 27.

²²⁸ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 34.

²²⁹ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 32.

Satmak istemediği Safdil'i birkaç ikna sözü ile satmış ve söylenenlere uyum sağlamıştır. Dönem içerisinde kendini bilen ve dinine düşkün klasik bir Osmanlı kaadını olarak ara karakter şeklinde aktarılır.

Safdil

Mutekit Bey'in karısıdır. Pasif ve silik bir karakterdir. Yetim olarak Hoca Pembe Nine'nin yanında büyüdüğü için kendini fazla geliştirememiştir. Bu durum onu cahilliğe değil isminin de yansıması olarak saflığa sürüklemiştir. Olaylara karşı aktif bir şekilde karşılık dahi veremez.

“ Mutekit Bey’e gelince de Safdil’i sevmekteyse de her şeyi mahdud olan zavallı delikanlı zevcesini cezbedecek kelimat-ı dil-firibaneyi ifadeden de aciz bulunuyordu! Bereket versin Safdil iyi ve alicenap çıktı!

Valideliğinin hanesinde görmediklerini zevcinin sayesinde gördüğü için haline şükür-gürazlıkla memnun kalıyor. Mutekit Bey’i de minnettarlıkla seviyordu! Kayınvalidesine karşıysa asla itaatte kusur etmiyordu!”²³⁰

Görmediği hallerden dolayı daima kendini aşağı gören Safdil kızı olduktan sonra bir kez kayınvalidesine karşı gelmiş ve sonunda da evden kovulmuştur. Karşı çıkma durumunu dahi yumuşak bir dille yapmış olsa da Hanife Hanım'ın yanındaki kalfaları tarafından doldurulması sebebiyle kötü bir durumun içerisinde bulunmuştur.

“ Mutekit zaten her şeye inanırı safdil de kayınvalidesine pek itaatli olduğundan büyükvalide istediği gibi hafidesini büyütmeye muvaffak oldu!”²³¹

“ Safdil ilk defa kayınvalidesine serkeşane cevap verdi:

“Öyleyse hiç kimse temiz gezmesin mademki günahmış! Hoca ninem (analığı) temizlik Müslümanlığın şartıdır derdi! Bu evde Müslümanlık da başka!”

Kayinnine hanım öfkeleniyse de gelininin sert sözlerine mukabeleden ürktü! Yüz göz olmak istemedi!”²³²

²³⁰ Hanım, **Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye**, 36.

²³¹ Hanım, **Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye**, 45.

²³² Hanım, **Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye**, 47.

Bu cevaplarından ötürü eşi tarafından boşanır. Fevziye Hanım'ın ısrarları üzerine tekrar Mutekit Bey ile nikaları olsa da daire içindeki kalfalara karşı geldiği için çok kötü bir muameleye aruz kalır.

“ Validesi öyledi oğlu dinledi! Hele o iki cadıyı sormayınız! Eğer Mutekit Bey emrederse Safdil gibi belki de ondan daha âlâsı olmak şartıyla bin tane kız getireceklerini vadediyorlardı! Mutekit Bey, validesine karşı koyduğundan ve elinde büyüdüğü emektarları tahkir ettiğinden dolayı Safdil'i ıtlak etti!

Velhasıl ertesi gün nikah tazelenmişse de Safdil'in yalnız ismi hanım olup en adi bir cariyenin indinde bile hiçbir hüküm ve nüfuzu kalmamıştı! Bu da dalkavuk hanımlara itâle-i lisan etmesinin neticesiydi. Zavallı Safdil! Kırk yılda bir kere Memnune'yi kıracak oldu! Bu da kendisine pek pahalıya oturdu!²³³

Bu şekilde pasif oluşu yüzünden daima ezilen taraf olur. Konaktaki kalfaların bile ciddiye almadığı bir konumda kalmıştır.

Diğer Kadın Karakterler

Mukime Hanımefendi: Mihri'nin kayınvalidesi, Müeyyet Bey'in de annesidir.

Beşaret Hanım: Hanife Hanım'ın komşusu aynı zamanda eski kaymakamın eşidir.

Miss Nelly: Muhsine'nin İngilizce mürebbiyesidir. Eserde geçen tek yabancı karakterdir.

2.6.MÜKAFAT-I İLAHİYE

Emine Semiye bu romanı Selanik'te çıkan *Mütalaa*'da yayımlamıştır. İncelenen basım 96 sayfadan oluşmaktadır. Roman, *“İki hemşirenin talihi”*, *“Hissiyat-ı duzahî”*, *“Bir masumenin teessüratı”*, *“Ümit”*, *“Halet-i nez”*, *“Teessüf”*, *“Mükafat-ı ilahiye”* ve *“Yetim hakkı”* olmak üzere sekiz başlıktan okunmaktadır.²³⁴

Roman Cezayir'den Marsilya'ya giden vapura bakarken tasvir edilen iki kız ve babasının hikâyesine üzerine başlar. Mareşal Fransuva dö Korej ve kızları olan Jülyet ile Alis'in hayat hikâyeleri etrafında şekillenir.

²³³ Hanım, *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*, 50.

²³⁴ Emine Semiye, *Mükâfat-ı İlahiye*, İstanbul: Turkuvaz Yayınları, 2020.

Jülyet ve kız kardeşi Alis anavatanlarına yerleşmek üzere yolculuğa çıkarlar. Memleketlerie gittiklerinde evleneceklerini söyleyen babalarının sözü yolda akıllarına gelir. Jülyet daima okumanın öneminden bahsederken Alis'in tek gayesi evlenip mutlu olmaktır. Bu isteği üzerinden hayat onu imtihan eder.

Zira Jülyet Fransa'ya gittiklerinin birinci yılında güzel bir evlilik yaparak mutlu olur. Sonrasında ise Alis zengin ve asiil olan Albe ile evlenir. Ancak daha ilk günlerden aralarında problemler çıkmaya başlar. Genç ve mirasyedi olarak büyüyen Alber ailenin sorumluluğunu üstüne alamaz. Biri kız biri erkek olmak üzere iki çocukları olur. Ancak zaman geçtikçe Albe içki ve kumar bağımlılığını arttırarak Alis'e çok daha kötü davranmaya başlar. Kederinden hastalanıp yatağa düşen Alis kızının ölümüyle birlikte tamamen Alber'den ayrılarak oğluyla birlikte babasının yanına yerleşir. Bu durum üzerine paradan ve birçok rahat durumdan mahrum olan Alber barışmak ister ancak Alis hiçbir şekilde kabul etmez.

Babalarının ölümü üzerine hastalıkları atan Jülyet ve Alis birbirlerinden destek alarak toparlanaya çalışırlar. Onların bu içler acısı durumu zamanla toparlanır. Alis'e yaptığı kötülüklerden pişman olan Alber fazla içkiden dolayı ölümcül bir hastalığa yakalanmıştır. Kız kardeşi Sakundin kardeşinin yanına gelmesi için Alis'e yazar ancak cevap alamaz. Alis'in hayalinden af dilerken Alber hayatını kaybeder.

Alber'in ölümünden sonra Alis daha da toparlayarak iyileşmiştir. Teyzesinin ona emanet ettikleri çocukları olan Levayel ve Anjel, Alis'e bir mektup yazarak Levayal'in Alis'e olan aşkını ilan eder. Alis dul ve çocuklu olduğunu belirterek Levayal'a kararını tekrar gözden geçirmesini söyler. Anjel sevdiği Alis'in yanına gelerek onu da alarak kardeşi Levayel'in yanına dönerler. Alis, mutlu bir evliliği olduğunu kardeşi Jülyet'e yazarak onu dan da mutlu olmasını ister.

Son bölüme gelindiğinde ise Alber'in kız kardeşi Sakundin'in kızı olan Fortuna'nın ölüm haberi üzerine Paris'e gelen Alis'in, görüncesinin ve kızının bu hallerinin yetim hakkı yemekten olduğunu söyleyerek geri dönüşü aktarılır. Alis birkaç gün sonra trenle geri döndüğünde ise ailesinin onu hasretle beklediğini görür. Roman bu şekilde mutlu aile tablosuyla biter.

Alis

Mareşal Fransuva dö Koraj'ın küçük kızıdır. Romanın ana karakteridir.

“ Alis, hemşiresi Jülyet’ten iki yaş küçük ve daha sarışın olup semav-i safa matuf olan iri gözlerinin maisindeki tahrirler güya asma yapraklarının gölgesinden hasıl olmuş gibi görünürdü. Tavrında bir çeviklik müşahede olunuyor ve nazar-ı müessiranesinden âteşin-mizaç olduğu anlaşılıyordu. ”²³⁵

Alis’in hayatının kırılma noktası çok umutlu olduğu evliliği sonrası meydana gelir. Eşi Alber hayallerinin aksine bir hayata Alis’i sürüklemiştir.

“ Alis’in talihine Vikont Alber dö Biritan namında asil fakat cüheladan şımarık büyümüş bir delikanlı düşmüştü. Biçare Alis daha ilk gününden Alber dö Biritan’ın şımarıklığını, münasebetsizliğini anlamışsa da nikahları olup bitmiş olduğundan iş iten geçmişti.

Alis’in bir kızı dört sene sonra da bir oğlu dünyaya gelmişti. Şefkatli valide artık bütün âmâl-i istikbalini evlatlarından bekleyerek terbiyeleriyle meşgul olmuş ve zevcinin israfat-ı kabihasına kemal-i metanetle göğüs vermekte bulunmuştu. ”²³⁶

Çocukları için Alber’e tahammül eden Alis kocasının sorumsuz tavırlarından şikayetçidir. Dönem içerisinde kadınların çektiği problemlerin evrenselliğine dem vurmak adına seçilen coğrafyada da aynı sorunlar karşımıza çıkartılmaktadır.

“ Alis, zevcinin ahval-i na-sezasını peder ü maderinden saklayarak mücevher takmamak için balolara gitmez, bedbahtlığını duyurmamak için kimseyle görüşmez olmuştu. Ziyade sevdiği bir teyzesi vardı ki derdini yalnız ona açar, o da evlatları kadar sevdiği Alis’i nesayih-i maderanesiyle tesliye etmeye garet ederdi. ”²³⁷

Teyzesi ona kol kanat gererek maddi ve manevi destekte bulunur. Alis bu şekilde çocuklarının ve kendi hayatının devamını sağlar. Ancak kızı küçük yaşta hastalanarak hayatını kaybeder.

“ Kader zavallı Alis’e bir hayat-ı d’üzahane izhar etmiş olduğundan ciğerparesi kızı sekiz yaşına itmam ettiği gece bir haftadan beri esir-i firaş olduğu hastalıktan reha-yab olamayarak terk-i hayat eyledi.

²³⁵ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 12.

²³⁶ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 15.

²³⁷ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 18.

Bu darbe-i nagehani Alis'i fena halde üzüp harap etmiş olduğundan artık zevcinin hareket-ı gaddaranesini gizleyemedi. Pederinin nezdine gidip bundan böyle Alber dö Britan ile geçinemeyeceğini jatiyen beyan eyledi."²³⁸

Bir süre babasıyla kalmış ardından görümcenin ısrarları üzerine tekrar Alber ile barışmıştır.

" Alis, zevcinden cidden nefret ediyor, Alber ise bunu bildiği halde zevcesinin hayatını zehirlemek için başına musallat olup gece gündüz ihtira ettiği münazaatla meşgul bulunuyordu. Alis, pederinin sayesinde müzayakadan kurtulup teyzesine olan borcunu tasviye etmişti."²³⁹

Alis düşkün olduğu teyzesini kaybettikten sonra çocukları olan Levayal ile Anjel'i himayesine almıştır.

Sonrasında yaşadığı üzüntüler onu hastalığa sürüklemiştir. Tebdil-i hava için düzenli olarak Paris'in bir kasabasına gitmektedir. Döndüğünde ise eşiyle şiddetli kavgalar etmektedir.

" Alis sokağa çıksa töhmet, eline kitap alsa kabahat, biraz gülse terbiyesizlik, ağlasa haksızlık addolunuyor ve bütün gün kendisini haşlamak için ara sıra yatağından kalkan zevc-i gaddarın münazaasından bizar olarak genç yaşında hayatından bile vazgeçiyordu."²⁴⁰

Dış dünyaya kendini kapatarak yaşamakta olduğu hayata karşı acı bir kabulleniş sergiler. Eğitilmiş, duyarlı ve düşünsel bir karakter olarak anlatılsa dahi içsel olarak duygusal derinliği onun bocalamasına sebep olur.

Hasta olan oğlu için çabalar ancak Alber bu duruma da müdahil olur. İlaçlar için ayrılan parayla içki alır.

" Zavallı valide! Evlad-ı yeganesinin Alber gibi cahil ve şımarık kalmaması için bir taraftan Konstan'a ilaçlar içirerek iade-i sıhhatine çalışır diğer taraftan da şifahen ahlâki dersler vererek terbiyesine ceht ve ikdam ederdi."²⁴¹

" Alis, "Off! Bu dünya ne kadar fena bir dünyaymış! Acaba dünya mı değişti? Hayır! Dünya yine o dünya! Biz de hâlâ içinde yaşıyoruz. Şu kadar ki pederimiz şu alem-i fenayı değiştirmiş."²⁴²

²³⁸ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 20.

²³⁹ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 21.

²⁴⁰ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 36.

²⁴¹ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 43.

²⁴² Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 52.

Babalarının ölümğ üzerine iki kız kardeş bedbaht bir hal alırlar. Yatağa düşer. Sonrasında ise kocası Alber hastalanır ve ölür.

“ Alber’in vefatı üzerinden birkaç ay mürur etmişti. o sene Mart ayında şita biraz şiddetini kaybetmiş olduğundan Alis’in hanesindeki erik ağaçları çiçek açmış, o manzara-ı bahariye ile bedbaht kadının mahzun kalbi eğlenmekte bulunmuştu. ”²⁴³

İlkbahar motifi hem mevsimel olarak hem de karakterin duygusal betimlemesi olarak aktarılır. Zira Alis içinde bahar gelmiştir. Onu seven Levayal mektupla haber göndererek Alis ile evlenmek istediğini bildirir.

“ Üç gün sonra Levayal’dan gelen bir mektup Alis’i beht ü hayrete ilka eylemiş ve yarım saat kadar bila-tekellüm donup kalmıştı. Aklı başına gelince hemen kendini Jülyet’in hanesine atmış ve onu geç vakit böyle perişan bir halde gören hemşiresi “Alis! Allah aşkına n’oldu?” diye haykırmıştı. ”²⁴⁴

Mektupta fotoğraf atarak niyetini belirtmiştir. Bir süre sonra kardeşi Anjel gelip Alis ve oğlunu alarak Levayal’in yanına gitmiştir. Orada mutlu bir hayat sürmüştür.

“ Alis’in musavalat ettiği gün resm-i nikâh icra olunmuştu. O gün nikahları Jülyet’e telgrafla tebşir olundu. On gün sonra da atideki mektup irsal edildi.

Suret-i mektup:

“ Nur-ı aynım Jülyet’im!

Zevcimin ve Anjel’in hakkımda izhar ettikleri muhabbet ve hürmeti sana bilmem ki nasıl tarif edeyim? Bu derece nail-i saadet olmak olsa olsa nimet-i uhreviye ile hâsıl olabilir sanırdım meğer dünyada dahi kabilmış! Şu saadet-i dünyeviye, şu hal-i asude ki içinde kendimi ravza-ı behiştte kıyas ediyorum. Hakkın varmış hemşire! Cenab-ı kadir-i lem-yezel mazlumlari gözetiyor. İşte beni ümitvar ettiğin mükafat-ı ilahiye!

Halimi tasvif için başka söz bulamam!”

Alis”²⁴⁵

²⁴³ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 80.

²⁴⁴ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 82.

²⁴⁵ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 89.

Tamamen mutlu olduğunu kardeşi Jülyet'e bu satırlar ile aktararak mutlu bir son yaşar. Dönem içerisinde mutluluğun para dışında gerçek bir aileden geçtiğini anlatan bu karakterde özele indirgenen birçok psikolojik tahlil yapmak mümkündür.

Jülyet

Mareşal Fransuva dö Koraj'ın büyük kızıdır. Aktif bir karakter değildir. Alis'in destekçisidir. Daima akıllıca kararlar verir. Alis'in karşıt noktasında bir hayatı vardır.

*“ Jülyet on dört yaşında kumral gözlü bir kız olup yeşilimsi bir renkte görünen evrak-ı zümrüdinin imzimam-ı aks-i elvanı arasında kesb-i letafet eden yeşil gözlerinin nigah-ı müşkül-pesedanesi hüsn ü ânını tezyit ediyor. Tavr-ı mütefekkiranesi ise pek akale ve müdebbire olduğunu ima ediyordu. ”*²⁴⁶

Güzel ve alımlı bir kızdır. Fransa'ya taşındıktan bir yıl sonra bir askerle evlenir ve mutlu bir evliliği olur.

“ Bundan iki sene sonra Paris'te Mareşal Fransuva dö Koraj'ın konağında ikinci defa olarak mükemmel bir cemiyet icra olunuyordu. Jülyet, bir sene akdem pederi gibi şanslı bir askerle izdivaç eylemişti. ”

*Jülyet cidden mesut olmuştu. ”*²⁴⁷

Kızıyla arasındaki benzerlik duygusal olarak dikkat çeker.

*“ Jülyet'in küçük kızı Entelijans da pek zeki ve hassas bir çocuk olduğundan etvar-ı harikuladesiyle dikkati celp ederdi. ”*²⁴⁸

*“ Jülyet'in küçük kerimesi Entelijans, Konstan'ın tevellüdünden sekiz ay sonra dünyaya gelmişse de ondan gürbüz ve gayet akıllı bir kızcağızdı. ”*²⁴⁹

Akıllı hareketleri ile annesini andırmaktadır.

Jülyet kız kardeşi Alis'in evlenip Anjel ile gideceği için mutlu olduğunu aktarır. Kıskançlık değil destek teması urada dikkat çeker.

²⁴⁶ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 12.

²⁴⁷ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 15.

²⁴⁸ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 51.

²⁴⁹ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 53.

“ Jülyet, “Hakikaten Anjel güzelliği nispetinde şirin-kelam olmuş Alis! Gurbette yalnız kalmayacaksın. Sana sözü muhabbeti çekilir bir de hemşire!” sözlerini ilave etti.”²⁵⁰

Kardeş teması ağırlıklı olarak güzel bir bağ ekseninde aktarılmaktadır.

Sakundin

Alber’in ablası, Alis’in büyük görümcesidir. Cehalet ve kıskançlık sembolü olarak karakter şeklinde işlenir.

“ Alber’in kendinden büyük iki hemşiresi olup biri bâlâda zıkr olunduğu üzere Sakundin diğeri Beriye tesmiye olunurdu. Sakundin suretâ şen ve latifeci gibi görünse de sireta benî nev’inin bedbahı olup muzır bir canavar gibi herkese fenalık etmek isterdi. Zaten uzun ve ensiz siması da ahlâk-ı mezmumesine bir buhranı celîydi.”²⁵¹

Kötü ve çıkarcı bir kişiliktir.

“ Sakundin zahiren gelinini sahabet edip başına ekşimiş olan sefih Alber’i yine Alis’e bela etmenin çaresini taharri ediyordu. O çarei de buldu. Alis’in pederine eski bir muhibbini gönderip rica ettirdiler.”²⁵²

Kardeşini yalnızca aile mirası için kullanmaktadır.

“ Sakundin, Alis’in kerimesi hakkındaki teveccühsüzlüğündn dilgar olup aleyhinde bulunmaya başladı. Zaten bir meseleden dolayı da araları bozulmuştu. Şöyle ki Sakundin hemşiresi Beriye ile de geçinemez ve daima aleyhinde çirkin bühtanlarda bulunarak âleme kendini maskara ederdi.”²⁵³

Kimse tarafından sevilmemekte olan Sakundin karakteri toplumun yozlaşmış olan cahil tarafını yansıtır.

Kendi kızını zengin olduğu için Alis’in teyzesinin oğlu olan Leveyal ile evlendirmek ister ancak kesin bir şekilde red cevabı alır. Sırf bu işi yapabilmek adına ise Alis ile iyi geçinmeye çalışır.

“ Bu vaka-ı rezilane Sakundin’i gayet dil-hun etmiş ve iki kızıyla meydanda kalmış olduğundan büyük kızı Fortuna, Leyaval gibi alicenap bir zevce malik olursa ailece

²⁵⁰ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 86.

²⁵¹ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 20.

²⁵² Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 21.

²⁵³ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 26.

müzayakadan kurtulacağını taakkul edip geliniyle barışmaya karar verdi. “Meğer Alis’in kabahati yokmuş! O hain Pasiyans bir külâh kapmak niyetiyle Alis’in aleyhinde bulunuyormuş! Ben de gelinime bi-gayr-ı hakkın cefa ettiğim için Allah başıma bu beliyeyi verdi. Alicenap gelinciğim gelsin de barışalım yahut müsaade etsin de ben geeyim,” diye Alber ile haber gönderdi. Alis, “Burası biraderinin hanesidir buyursun, hürmette kusur etmem. Fakat benim onun hanesine ayak atmamın ihtimali yoktur,” diye cevap gönderdi. Bunun üzerine Sakundin gelini hakkında azim bir buğz ve kin hâsıl etti.”²⁵⁴

Kendi çıkarları için kızını da bu amellere ortak etmek ister ancak gelininden iyi bir geri dönüş alamaz. Bu durum da Sakundin’i nefret ve kine yönlendirir.

“Alber’in babasının terekesinden aldığı ve satmaya kıyamadığı bazı kıymetli ve antika eşyası vardı ki bunlar bir oda takımı, fildişinden masnu bir baston, Kont Dö Biritan’ın yağlı boyalı büyük kıtada bir resim çerçevesi, bir revolver vesairinden ibarettir. Sakundin’in aç gözleri bunlara dikilmişti! Biraderi o haldeyken hemen kızını nişanlısıyla birleştirip düğün hediyesi olarak da salifü’z-zikr eşyayı hibe ettirmek teşebbüsünde bulundu.”²⁵⁵

Sakundin karakteri, tek gerçeği çıkarları olan bir profil üzerine yazılmıştır.

Sakundin, Alber öldükten sonra eşyalarından alarak Alber’in oğlu olan Konstan’a pek bir şey bırakmaz.

Kendi kızının ölümüne sebebiyet verdiğini, kızı Fortunanın görümcesi Virjini aktarır.

“Alis veda zımmında ziyaretine gidip hayır duasın aldığı gün komşusu Fortuna’nın görümcesi bulunan Madam Vijini’ye tesadüf eyledi. Mukeddama hakkında söz söylemiş olduğunu pekala bildiği bu kadının selamını almak için cebr-i nefis etmişti. Virjini yanındaki yetişkin kızıyla Sakundin’in aleyhinde o kadar ağız açtı, o derece fena sözler söyledi ki Alis, “Bunları sizin ağzınızdan işitmek de mazlumiyetimi ispat ediyor!” demekten kendini alamadı. Virjini kızıyla beraber Alis’ten istifa-yı kusur ve bahtiyarlığını tebrik edip kendilerini Sakundin denilen o rezilin kandırması olduğunu, muahharen foyası meydana foyası meydana çıktığını birer birer beyan eylediler. Yalnız bu kadar da değil! Maallah Sakundin’in kızını damadından kıskandığını hatta bu uğurda biçare Fortuna’nın kurban olduğunu söylediler.”²⁵⁶

²⁵⁴ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 29.

²⁵⁵ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 72.

²⁵⁶ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 94.

Sakundin'in kızını da sürüklediği bu felaket kendi sonu da olmuştur.

Anjel

Alis'in teyzesinin kızıdır.

“ Anjel, Alis'in müteselliyane nesayihine mukabil bu hal-i müteessiranesini görünce esbabını suale cesaret edemeyip boynunu büktü.

Alis ertesi gün Anjel'i kolları arasına alıp validesinin vefatından dolayı emr-i ilahiye itaatten başka çare olmadığını ifhama çalışıyordu. ”²⁵⁷

Yan karakter olarak karşımıza çıkar. Eser içerisinde aktif bir rolü yoktur.

Fortuna

Sakundin'in kızıdır. Eser içerisinde ismen geçer. Aktif olarak karşımıza çıkmaz.

Pasiyans

Sakundin ve Alber'in babalarının dostunun kızıdır. Aileye yakındır ancak kötü kadın konumundadır. Alber'e yaklaşip onu elde etmeye çalışır ancak başarılı olamaz. Sonrasında Sakundin'in kocasını kandırarak onunla birlikte kaçır ve Sakundin ortada kalır.

“Pederlerinin emektarlarından birinin kızı olan Pasiyans tarik-i delaleti düşüp sû-i şöhret kazanmıştı. Maşuklarından birini de zehirlemiş olduğu tevatiiren efvâh-ı nasta gezdiğinden eski dostları bile selam vermez olmuşlardı. ”²⁵⁸

“ Nasılsa orada Alber'in bir iyi damarı tutmuş olduğundan zevcesini müdafaada ileriye varmış ve akşama hanesine avdette hepsini anlattıktan maada Pasiyans'ı mukaddema kendisine vermek istediklerini, pespayeleşti sebebiyle almadığını, hatta birkaç ay evvel hemşiresi Sakundin'in hanesindeyken gece yarısı gelip odasına vuruş olduğunu, kendisiye öyle bir rezilenin yüzüne bakmaya tenezzül etmeyeceği cihetle tart etmiş olduğunu yegan yegan hikâyeye eyledi. ”²⁵⁹

Ahlâksızlık yapmaktan çekinmeyen Pasiyans, sırf Alis'e nispet olsun diye ona yakın davranan Sakundin'i kullanarak kocasını kandırır.

²⁵⁷ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 23.

²⁵⁸ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 26.

²⁵⁹ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 27.

“ *Pasiyans vicdansız bir kadındı. Alber’den yüz bulamayınca Sakundin’in zevcine göz atıp onu iğfale şıtap eyledi. Beş altı ay sonra da Sakundin’in zevciyle beraber firar eyledi.* ”²⁶⁰

Eser içerisinde ahlâksızlığın sembolü olarak her millette yer alan kötü kadın profili Pasiyans tiplmesi ile aktarılmıştır.

2.7.HİSS-İ REKABET

Emine Semiye tarafından *Hanımlara Mahsus Gazete*’de tefrika edilen romandır. Eser iki bölümden oluşur. İlk bölümde direkt olarak diyaloglar verilir ve sonrasında ise başka bir bölüm olarak geçmişe dönüşler ile karakterler tanıtılmaktadır.

Erken yaşta anne ve babasını kaybeden Klaris ile teyzesinin oğlu Edvar Paris’te evlenir. Evlendikten sonra bir partideyken Edvar’ın yanına bir kadının gelip onunla alakalı konuşmasının üzerine Klaris durumdan şüphelenir ve kocasını kıskanarak ondan şüphelenmeye başlar. Kocasının onu aldatacağına yönelik kuruntular ile daima huzursuz olan Klaris, yakın çiftliklerden birinin yanması sonucu yardıma giden Edvar’ın peşinden onu aldatacağına yönelik mektup alır. Ancak oraya gitmez.

Eşi olan Edvar’a saplantılı bir şekilde aşık olan Lavinya’nın tuzağı olduğu konuşmalar üzerine gün yüzüne çıkar. Bütün olaylar çözülüp akıllarda soru işareti kalmadıktan sonra Edvar ve Klaris mutlu bir hayat sürer.

Klaris

Annesi ve babasını kaybettikten sonra teyzesi ile yaşamak istese dahi amcalarının müsaadesi olmadığı için mecburen onlarla yaşamaya mahkum bir genç kızdır. Romanın ana karakteridir. İçindeki şüphe ile birlikte tüm eser boyunca huzursuz bir tavır sergiler.

“ *Klaris ile Edvar arasında na kabil-i inhidam (yıkılması mümkün olmayan) bir bia-i muhabbet (sevgi yapısı) ta tıflıyitlernden (çocukluklarından) beri kurulmuştu.* ”²⁶¹

Güzelliği ile kendine herkesi hayran bırakmaktadır.

“ *Klaris cidden güzel, mütebessim ve şiveli ise de şuh meşreb olmayıp etvarında nezaketle karışık bir vakar müşahede olunuyor, şive ile memzuc (bitişik) bu hal-i*

²⁶⁰ Semiye, **Mükâfat-ı İlahiye**, 29.

²⁶¹ Emine Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet** (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2019), 134.

vakuranesinden başka parlak kara gözlerine rağmen nasiyesinde temevvüç eden (yüzünde dalgalanan) zerrin (sarı) saçlarına mübayenet-i latife!

Onun bir İngiliz'le Fransız mahsul-i hayatı olduğunu ispat ediyordu.

İnsan ne vakit bu sarışın mahlukenin atın renkli saçlarıyla cazip çeşm-i siyahına nasb-ı nazar etse muhatabın şuaat-ı temevvücesişeb-i tarına müstağrak-ı envar etmesine müşabih, bir letafet-i hazinane karşısında titrerdi! (Siyah gözleriyle baktığı zaman baktığı kişi, onun gözlerinde çıkan parıltı dalgalarıyla karanlık gecesi nurlarlagark olmasına benzer bir güzelliğin hazzına düşer, nunun karşısında titrerdi) ”²⁶²

Kıskanç olduğu için hem kendini hem de eşini daima huzursuz eder. Onun bu tavırlarını alttan alan teyzesi ise sürekli ona iyi olmasına yönelik telkinlerde bulunur.

“ Klaris'in düğünü Paris'te büyük pederinin konağında icra edilmişti. Balayına çıkarmak üzere civarda kâin şatolarına gittiler. Kış mevsiminde Paris'e avdetle veiki ay sonra da İtalya'ya azimet ederek orada tavattuna (yerleşmeye) karar verdiler. ”²⁶³

“ Klaris Edvar'dan gördüğü bunca eltaf-ı muhabbetkarane (nezaketli sevgi) bir sevda-i şedide ile mukabele ediyorsa da ara sıra kendinden geçip dalıyr ve asar hazindendir mütebessim çehresindeki tatlılığı garip bir acılığa tahvil ediyordu! Bu bahtiyar genç kaidnın şu hali zevç-i meclubunu (aşık eşinin) nazar-ı dikkatinden dur olmuyorsa da “Klaris nen var?” sualini irad edeceğine zevcesinin derdi derununu tatlı nevazışler (iltifatlar) ile kapatıp anlamamazlığa geliyordu. ”²⁶⁴

Mevsimlerden kış zamanı bu olaylar gerçekleşir. Mevsimin kış oluşu aslında Klaris'in içsel bir betimlemesinin tasviri şeklinde karşımıza çıkıyor diyebiliriz.

“ Klaris kendini büsbütün hüzn ve eleme kaptırıp gece, gündüz tefekkürat-ı mağmumaneden (kederden) baş alamıyordu. ”²⁶⁵

Bu şekilde tavırları eşi tarafından alttan alınır. Bu kıskançlık dolu tavırları Klaris'i ve çevresini ziyadesiyle mutsuzluğa sürüklemektedir. Gittiği balolarda herkese şüphe ile yaklaşır. Artık eşi de dahil olmak üzere kimseye güvenmemektedir.

²⁶² Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 137.

²⁶³ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 139.

²⁶⁴ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 141.

²⁶⁵ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 143.

“ Edvar:

- *Güzel ve latif Klarisim! Muhabbetimden emin değil misin?*

Klaris

- *Tamamıyla emin isem de... O kadının sözlerini hatırladıkça emniyetim tenakus ediyor (azalıyor)!*

Edvar:

- *Klaris! Eğer seni cidden sevmemiş olsaydım*

İsbat-ı rüşt edeceğin zamaa müterakkiben bu derece metin ve sabur olabilir miydin? Halbuki sen benimle izdivacı hatır-ı hayaline bile getirmemiştin!”²⁶⁶

Kocasıyla arasında bir buz dağı gibi olan bu kıskançlık durumu onları birbirinden günden güne uzaklaştırmaktadır.

Kocasının onu aldattığına inandırmak için mektup gönderen Lavinya isteğine ulaşamamıştır. Edvar karısına her şeyi açıklayarak bütün olayı çözüme kavuşturur.

“ Edvar’ın son sözlerinden Lavinya rencide olarak uzaklaşıyor ve “Nankör! Onu mazhar ettiğim eyyam-ı mesudeyi kamilen inkar etti!” diyordu. Edvar bu tahkiramiz sözlerle omuzlarını kaldırarak cevap vermemiştii.

Edvar- Zatı bezmiş olarak zevcesinin ellerini alıp öpüyor hem de “Klaris hâlâ benden şüphe ediyor musun?” diye sual ediyordu.

Klaris:

- *Edvar maziden mesul değilsin! Lakin hal-i hazır için beni temin etmelisin.”²⁶⁷*

Kocasına karşı buzları erimeye başlayan Klaris, kıskançlık duygusunun kadınlar üzerindeki sarsıcı etkisini anlatarak içsel bir portrenin yansıması olmuştur.

“ Klaris –(Zevcini der aguş ederek (kucakayarak)):

- *Ol iki gözüm. Ben de senin hakkımdaki muhabbet-i kaviyyene (güçlü sevgine) istinat ederek hiçbir kadını kıskanmayacağım. Lakin şu Blanş!*

²⁶⁶ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 145.

²⁶⁷ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 158.

Edvar

- *Oldu mu ya yine şüphe ediyorsun! Emin ol ki Klarisciğim! Senin gibi bir meleğin sevdası beni o makule şeytanların iğva ve fesadından tamamıyla vikaye ve sıyanet (muhafaza) edecektir.*

Klaris

- *Teşekkür ederim alicenap Edvar. Şimdi gidelim de validemizi görelim. Geciktiğimi merak etmiştir. Hem de saadet-i ceditimizi ona da tebşir (müjde) edelim.*”²⁶⁸

Haziran ayında gerçekleşen bu olayda hem mevsim olarak kış geride kalıp bahara ulaşılmış hem de Klaris için tüm olaylar çözülmüş ve de içsel olarak bahara yani refaha kavuşulmuştur.

Lavinia

Edvar’ı karşılıksız seven takıntılı bir kadındır. Bir baloda Klaris’in karşısına çıkar ve onunla konuşur. Ardından Klaris eşinden şüphelenmeye ve huzursuz olmaya başlar. Asıl amacı Klaris ve Edvar’ın arasını açarak onları ayırmaktır.

“ *Diyerek metihte ileriye vardığı bir zamanda karşıma dominolu bir kadın çıkıp Vilyams’a hitaben “Sir! Hakkınız var kontes (Villanora) ressamalara model olmağa layık olacak derecede güzel,” dedi. Sonra bana sokularak “Ey sahabe-i hüsnü an! Çok dilbersiniz. Ne faide ki bedbahtsınız.! (Edvar ve Villanora)’nın yalnız ismine sahipsiniz. Kalbine değil!” kelimatını söyleyerek canımı yaktı.*”

İlk olarak karakter metnin başında gizli bir şekilde dominolu kadın şeklinde verilmektedir. Kimliğini gizlemiştir. Direkt olarak ismen kendini belli etmez. Bu durum Lavinia’nın aslında içten pazarlıklı olduğunun sinyali gibidir.

Sürekli olarak balolarda Klaris’in karşısına çıkar ve onu huzursuz eder.

“ *Klaris telaşla ilerleyip levha-i muallakayı temaşaya (askıdaki levhayı seyretmeye) başladı, kalbini titreten bir seda “Nasıl buluyorsunuz madam size benzetebilmiş miyim?” deyince hayretle başını çevirip “A! Madam Lavinia!” diye kaldı!*

Lavinia

²⁶⁸ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 160.

- Evet. Lavinya!

Lavinya kendi ismini telaffuz ederken gözlerini açıp Edvar'a bakarak nazarıyla ezmeye çalıştı."²⁶⁹

Edvar'ın evlenmeden önceki hayatında bir süre yer aldığı için onu takıntı haline getirmiş olan Lavinya karakteri aslında kadının içsel olarak kıskançlık sonucu yapacağı tavırları bizlere gösterir. Psikolojik olarak kendini üstün görmesi ve aynı şekilde Klaris'in güzelliğine karşı duyduğu fenalıkla birlikte onları mutsuz etmek için uğraşmaktadır.

" Klaris "Ah siyah domino" diye haykırarak birden bire ayağa kalkmışsa da kalbini ezen bir baygınlıklatekrar olduğu yere yığılıverdi!

Gelen metin bir sada ile:

- *Evet! Siyah domino! Zevcinizin hayatından sizi ilk defa haberdar ettiğim zaman bu (.....)*

Dedi. Klaris karşısındaki sandalyeyi eliyle göstererek:

Oturunuz... Her kim olursanız olunuz benim için bais nisbet bir mahlukesiniz!

Siyah domino (oturarak)

- *Hata ediyorsunuz efendim! Ben sizi ikaz edip aldanmaktan halas eden bir hayırhahınızım. Zevciniz şu dakikada kendisini tanıdığınız bir kadınla bezm-i ülfet ve muhabbette bulunarak vazife-i meşruasını unutuyor!*

Klaris:

- *(Canhıraş bir of çekerek) yalan söylüyorsunuz! İnanmam!*

Siyah domino:

- *İspatı kolay! Sizi zevcinizin olduğu mahale götüreyim.*

Klaris:

- *Ben yalnız gideceğim! tanımadığım bir kimsenin refakatini kabul edemem.*

...

Klaris (Yarı baygın bir halde)

²⁶⁹ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 146.

- *Edvar Lavinya'yı bu derece tahkir etme! İhtimal ki hâlâ seviyor!*

Lavinya:

- *(Kontese yaklaşarak) Ah hüsnünüz gibi kalbiniz de binazir! Evet ben onu hâlâ seviyorum. O da beni çilgıncasına sevmiştii!*

Edvar:

- *Lavinya hata ediyorsunuz! Ben müddet-i ömrümde yalnız Klaris'i sevdim. Sizin ise ilk önce sadanızı sonra da etvarınızı beğenmiş ve Klaris'e mülaki olacağım zamana kadar hoşça vakit geçirmek istemiştii!*

Anlıyorsunuz ya! Sizi hiç sevmemiş idim!

*Edvar'ın son sözlerinden Lavinya rencide olarak uzaklaşıyor ve "Nankör! Onu mazhar ettiğim eyyam-ı mesudeyi kâmilten inkâr etti!" diyordu.*²⁷⁰

Bu şekilde tüm gerçekler ortaya çıkar ve Lavinya'nın aslında dominolu kadın olduğu da anlaşılır.

Lavinya, kadınlar arasındaki kıskançlık ve rekabetin aktarılması için eserin kötü karakteri olarak karşımıza çıkar.

Diyan Villanora

Edvar'ın annesi, Klaris'in de teyzesidir. Oğlunu ve gelinini çok seven, akıllı bir valide profilinde aktarılmaktadır.

Gelini olan Klaris'in üzülmemesi için düzenli olarak onu korumaya ve sözleriyle rahatlatmaya çalışarak oğluna yol göstericilik yapar.

Dönem içerisindeki çekemeyen, geçimsiz kayınvalide profilinin dışında bir tutum sergiler.

" Kontes Diyan:

- *(Manidar bir bakışla) Kabahat bendedir. Klaris'in resme olan merakı da malum! Artık bu bahsi kapayalım.*

Klaris bir şey için dışarıya çıkınca valide oğluna yavaşça:

²⁷⁰ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 158.

- *Edvar! O kadın sana pek acaib nigah etti. Sen de çok kızardın? Biçare Klaris’imi bedbaht etmeyessin? Dedi.*

Edvar validesinin ellerine sarılı:

Valideceğim! Ben sadık bir zevcim! Fakat izdivacdan evvel bu kadını tanımuştım. Şimdi kendisinden son derece nefret ediyorum.”²⁷¹

Diyan, gelinini daima düşünür ve onun için oğluna telkinlerde bulunur. İyi kalpli ve sevecen bir tavır sergiler.

2.8.BİKES

Emine Semiye’nin *Hanımlara Mahsus Gazete*’de tefrika ettiği romanıdır. Romanda “Mükâtebe”, “Muhasebe”, “İmâte”, “Su-i Zan” ve “Tebyin-i Hakikat” olmak üzere toplam beş bölüm bulunmaktadır. İncelenen basımda yüz yirmi altı sayfadan oluşmaktadır.

Romanın ilk kısmında okulda arkadaş olan Müstedif ile Müstakim’in mektuplaşmalarına yer verilmiştir. Sonrasında ise bu mektuplaşmada bahsedilen olayların sırayla nasıl gerçekleştiğini ve kişilerin tanıtıldığı genişletilmiş bölümlerine yer verilir.

Müstedif Bey’in oğlu Raci ile Müstakim Bey’in kızı kızı Me’mune birbirlerini tanımadan babaları tanımadan nişanlanmışlardır. Birbirleriyle buluşacakken Müstakim Bey’in karısı Gülşen bazı kötülöklere bulaşır ve suçunu kızı Me’mune’nin üstüne atmasıyla olaylar ilerlemeye başlar.

Me’mune üstüne atılan iftiradan aklanamayacağını düşünerek evden kaçır ve İstanbul’da bir ailenin yanında kimliği gizli bir şekilde hizmetçi olarak çalışmaya başlar. Ancak iyi bir eğitim almış ve asil bir aileye mensup olan Me’mune evin halkı ve diğer hizmetçiler tarafından sevilmez. İsmi gizleyerek Bikes olarak anılmaya başlar. Kimsesiz olduğunu söyleyen genç kız kimseye güvenmeyerek kendiyle ilgili hiçbir şeyi aşikar etmez.

Bikes yanında çalıştığı aileyle beraber yeni bir köşke taşınırlar. Karşı köşkte ise bir genç ve hasta aktarılan aile yaşamaktadır. Eserin ilerleyen bölümlerinden hareketle hastanın Raci’nin kuzeni olan Cevriye, genç delikanlının ise Raci olduğu anlaşılmaktadır. Zaman geçtikçe Bikes’i beğenen ve onu hiç görmediği ancak hâlâ aramakta olduğu nişanlısı Me’mune’ye benzetmektedir. Onu sürekli gözlemler ve ilgili davranır. Ancak onu seven Cevahir, Raci’nin

²⁷¹ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 140.

Bîkes'ten etkilendiğini görür ve birbirlerine yaklaşmasını engeller. Hasta yatağında olan Cevahir Bîkes'in çantasındaki eski mektuplarını bulur ve onun Me'mune olduğunu öğrenir. Bîkes ile Raci'nin birlikte olmasını engellemek için eğer Raci'ye gerçekleri anlatırs onu adalete teslim etmekle korkutarak Raci'den uzaklaştırır.

Durumu iyice fenalaşan Cevahir hastalığı ve durumu yüzünden Raci'yi suçlamaktadır. Raci'nin başka bir kadını beğenmesi ve dahi beğendiği Bîkes'in aslında Me'mune olduğunu bilmesi Cevriye için kabul edilemez bir durum haline gelir. Durumunun ağırlaştığının farkında olduğu için bir vasiyetname hazırlar. Ölümünden sonra Raci evlenirse eğer kendi hasta odasının onların yatak odası olmasını ve mezarına her gün Raci'nin gelmesini isteyerek onu unutmamaları için bahaneler üretir. Cevahir ölür ve Bîkes ile Raci evlenirler. Aradan yıllar geçtikten sonra raci'nin kız kardeşi tanımadığı Mûti ile tesadüfen karşılar ancak kimliğini gizlediği için tanınmaz. Bîkes kardeşini konağa geldiğinde tanır ancak Cevahir'in annesi Bîkes'i ahlâksızlık ile suçladığı için Bîkes intihar etmek için göl kenarına gider. Onu gören kardeşi Mûti hayatını kurtarır ve birlikte kaçarlar. Daha sonrasında eski köşklerini tamir ettirip evde bir davet verirler ve bu davete tüm olayları anlatmak için Raci ve kız kardeşi Teveccüh'ü çağırırlar. Me'mune tüm olanları Teveccüh'e, Mûti ise Raci'ye olan biteni anlattıktan sonra tüm yanlış anlaşılmalara geride kalır.

Raci ile Me'mune, Mûti ile de Teveccüh mutlu bir hayat sürerler.

Me'mune (Bîkes)

Romanın ana karakteridir. Babası Müstakim Bey'in okuldan arkadaşı olan Müstefit Bey'in oğlu Raci ile nişanlıdır ancak onu hiç görmemiştir. Babaları aralarında onların nişanlarını yapmış ve onları tanıştırmak için bir araya getirmeye çabalamışlarsa da başarılı olamamışlardır. Ancak kader onları bir araya getirmiştir.

Eser içerisinde adını gizler. Bîkes olarak kendini tanıtır. Dönemin saf ve merhamet sahibi kadın profilinin işlendiği karakterdir.

“ *Haşiye –Ah mahvoldum! Te'mine emrimi infaz iin kayıkhane taraflarında dolaşıyorken validesinin (38) ve Te'siye'nin iddiasına nazaran Me'mune tarafından arkasından habersizce itilerek denize düşürülmüş. Şimdi hekimi bekliyorum. İnşallah çabuk açılır: gülşen saçını başını yolarak ağlıyor. Te'yise'yi susturmak kabil olmuyor: Me'mune'nin*

medhuş (korkmuş) sükûtu kabahatlı olduğuna delalet ediyô! Ah melek sandığım bu kız meğher cani imiş.”²⁷²

Annesi ve kız kardeşi tarafından iftiraya uğrayarak mağduriyet yaşar ve kaçar.

“ *Bikes yirmiye geçkince görünmekte orta boylu gayet güzel gözlü bir kızdı. Mehmur gözlerinin rengi bulutlu havada semanın izar eylediği bir hal-i Letafete müşabih (benzer) olup bu mestane gözlere dikkate bakan bir insanın da gözleri bila ihtiyar (isteği dışında) yaşarır idi. Yanaklarının tozpembesine karib (yakın) olan rengi teninin beyazlığıyla karışıp altın çerçeve ile ziynetlenen o güzel simanın letafetini artırıyordu! Gözlerinin dudaklarının rengi de o kadar latif idi ki yedi karat nakış elvanın şu Bikes ismini taşıyan canlı tabloya resim il enzâr-ı hayrete (hayret bakışlarla) arz etmişti denilebilir!*”²⁷³

“ *Genç hastaya ilaç verirken gözlerinin ucuyla da Bikes’i süzmekten kendini alamıyordu! Artık hastanın karşısında bila hacet oturmaktan sıkılmıyor ve eskisi gibi dalıp gitmiyordu! Bikes’i uzaktan gördüğü zaman sırma saçlarının örgüsü nazar-ı dikkatini celb etmişti. Şimdi ise bulutlu semavi gözlerinin nigahına (bakışına) doyamıyordu!*

Bîkes ise asla gence bakmayıp daima hasta ile meşgul olmakta ve her ne vakti gencin karşısına tesadüf etse gözlerini yerden ayırmamakta idi!”²⁷⁴

Bîkes’in genç karşısında sergilemiş olduğu iffetli tutum, tanımasa hatta kavuşmasa bile içten içe nişanlısına duyduğu sadakatten geçmektedir.

Yanında bulunduğu Cevahir onun mektuplarına ulaşmış ve gerçek kimliğini öğrenerek onu tehdit etmişti. Eğer kimliğini açıklarsa onu herkese rezil edeceğini söyler. Olayları akabinde durumu iyice fenalaşır ve odadan çıkamaz hale gelir. Raci ise Bîkes’e onu sevdiğini söyleyerek koruyacağını belirtir.

“ *Mefruşattan maada oda derunundaki (içindeki) ufak tefeğin yenilenmesinden Raci ’nin evlendiği, Bikes ’in gayet süslü mücevherata mustağrak (gark olmuş) bulunmasından da gelin olarak kendisi intihab edildiği (seçilmiş) müsteban (açıklanmış) oluyordu! Mamafih Bikes ’in yine bu yeni bu gün siması da olağandan ziyade kederli idi!*”²⁷⁵

²⁷² Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 22.

²⁷³ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 42.

²⁷⁴ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 43.

²⁷⁵ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 75.

Raci ile evlenmiş ancak mutlu değildir. Gerçekleri bildiği halde susar ve bu onu psikolojik olarak yıpratır. Bu derin çöküntülerin yansıması olarak içe kapanık tavırlar sergiler.

Raci Me'mune'yi aradığı için hâlâ tam olarak Bîkes'i sevmez. Bîkes aslında bu durumdan memnun kalır. İçten içe gerçek kimliğini sevdiği Raci'nin unutmamış olduğunu görmek onu ziyadesiyle mutlu etmiştir.

“ Bîkes, Raci'nin sözlerinden Me'mune'ye hürmeti, kendisine de muhabbeti olduğunu fahmetmesiyle pek ziyade memnun olmuştı.

“Bu cihetle canının acımasına ehemmiyet bile vermedi. O güzel bulanık semavi gözlerini zevcine o kadar tatlı bir surette atıf eyledi ki Raci o nıgah-ı muhabbetkaraneden Bîkes'in mazlum ve masum bir kadın olduğuna ehemmiyet kasb etti ve hareket-i zulmanesinden derakab nadim (hemen pişman) olarak zevcesini lavabonun önüne götürüp yüzünü yıkadı.”²⁷⁶

“ Bîkes her ne kadar masumiyetinin meydana çıktığına memnun olduysa dapedlerinin vefatına hatta o zalim valide ile hain kızının feci sergüzeştlerine (maceralarına) teessüf etti!

...

Kulübeye dahil olduklarında oturup biraz nefes aldılar. Ondan sonra Muti bir tezkere ile vuk-u halden 'raci' i haberdar etmek istedi. Bîkes:

- *Hayır kardeşim böyle yapmayalım! Biz şimdi doğruca memleketimize gidelim! Sen oradan (Me'mune'yi buldum serian (acele) geliniz) yazarsın! Raci'de kalkar gelir! Me'mune yerine Bîkes'i bulur! Dedi.”²⁷⁷*

Ve böylece aile yadigarları olan konağa giderler. Orayı tamir edip ailelerinin geleneklerine bağlı olarak yardıma muhtaç insanlara yardım etmeye başladılar.

“ Muti

- *(Raci ile Bîkes'i birbirine göstererek) işte şimdi siz nişanlınz mazlu Me'mune'yi hem de zevceniz masum Bîkes'i takdim ediyorum? Allah her ikinizi de mesut etsin!*

Raci

²⁷⁶ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 101.

²⁷⁷ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 108.

- *Yarabbi neler işitiyorum! Ve Bikes'in önünde diz çökerek şayan-ı perestiş olan melek! Sahibi fazilet olan zevce! Beni affet!*

Bîkes (Sizi az can u dil affettim) diyerek zevcinin ellerinden tutup kaldırdı! Her ikisinin gözlerinden sevinç yaşları akmakta idi!”²⁷⁸

Böylece mutlu sona gelmiş ve Bîkes ile Raci tüm gerçekleri öğrenerek mutluluğa ermişlerdir.

Gülşen

Müstakim Bey'in karısıdır. Me'mune'nin annesidir. Kötü ve ahlâksız olarak eserde karşımıza çıkmaktadır. Dönem içerisinde ahlâksızlığın sıftlara yüklenmeden herkes tarafından yapıldığını aktarmak için yazılmış bir karakterdir.

“ Her gün mükedder (kederli) ve meyusum (ümisiz)! Muahharam (sonradan) pederim beni af edip Gülşen'i de hakiki kızı gibi kabul etmişse de cenabı hak beni af buyurmamış olmalı ki bu kadın yüzünden elan ızdırabat eylemeye duçar (yakalanmış) olmaktayım!

...

Ah kardeşim! Burasını yazarken pek fenalaşıyorum. Zevcemın aklı başından gitmiş sermest (kendinden geçmiş) bir halde buldum!

Me'mune odasında ağlıyor Nayime validesinin yanında bulunuyordu! İşte o zaman Gülşen'i utlak (boşamak) ederek evden çıkarmıştım! Bu hal sana çok merak olmuşsa da hicabımdan (utancımından) cevabı kâfi verememiştım! Boyumca iki evladımın ricasına ve Nayime'nin bükasına (ağlamasına) dayanamayarak Gülşen'i tekrar aldım. Bu kain ifrit gibidir!”²⁷⁹

Gülşen'in türlü oyunlarına ve iffetsizliğine rağmen onu evden bir türlü gönderemeyen kocası Müstakim Bey, arkadaşı ve yoldaşı olan Müstefit Bey'e hissettiklerini bu şekilde aktarmıştır.

Kızı olan Me'mune'yi bir gece yakalanmasının sonucu suçlar ve evden kaçmasına sebep olur.

“ Gülşen üstümdeki ka lekelerini görünce titremeğe başladı!

²⁷⁸ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 125.

²⁷⁹ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 11.

Saçlarından yakalayarak:

- *Çabuk bana cevap ver!*

Dedim. Bütün hataları Me'mune'ye tahmil (yüklemek) etti!"²⁸⁰

Gülşen, kocasını aldatarak sevgilisi ile kaçmıştır. Daha sonra ise parçalanmış bir halde cansız bedeni bulunmuştur.

"Bir de Bulgurlu taraflarında bir cinayet icra edildiği ve maktulenin koynundan bazı evraktan kim olduğu temin ettiği haber verildi. Te'yise'yi alarak mahal-i vakaya (olay yerine) gittim. Gülşen'in parçalanmış olan vücudunu sevgili kızına gösterdim! Kafa yalnız zedelenmiş elan (halen) kim olduğu belli olmuyordu! Te'yise orada fenalaşarak bayıldı."²⁸¹

Gülşen'in yaşadığı trajik son kötülüğün karşılıksız kalmayacağına delalet edilen bir uyarı şeklidir. Dönemde ahlâk lakırdısıyla gezinip bunun dışında yaşayan asilzadelerine yapılan gönderme olarak değerlendirilebilir.

Cevahir

Raci'nin halasının kızıdır. Onu derin bir muhabbetle sever ancak karşılık bulamaz. Onun karşılıksız olan sevgisi sonunda kendisini yatağa düşürür.

Romanın ilk başlarında kimliği gizlenerek "hasta" ismiyle nitelendirilir. Ancak konuşmalardan ve daha sonrasında olayları anlatışından karakterin aslında Cevriye olduğu anlaşılır.

"Hasta

- *"Bana da sensiz hayatın lüzumu kalmazdı! Of seni bedbaht (mutsuz) gördükçe ne kadar eziyet çekiyorum! Âdeta cismimdeki ızdırabı (acıyı) duyamz oluyorum!"*

Genç

- *Eğer istediğim surette bahtiyar olursam memnun olacak mısın?*

Hasta

- *(Kesik bir sada ile) Elbette!"²⁸²*

²⁸⁰ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 21.

²⁸¹ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 23.

²⁸² Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 27.

Daima Raci Bey ile birliktedirler. Ona olan saplantılı halleri hayatının sonu olacaktır. Hayatında hiç görmediği ve tanımadığı Me'mune'yi kıskanmaktadır. Onun bulunacağını düşündükçe bu duygu iyice onu düşündürüp nöbet geçirmesine sebep olmaktadır.

“ *Hasta*

- *Bırakınız! Gözyaşlarınız yazılarıma karışsın! Bir merhametli kalp sahibinden gelen o yaşlar bence mukaddestir! Bilinen o ibarenin mazmunundaki musibeti imha eder! Ah hemşire! Şebabet bana yaşamak arzusu veriyor. Yoksa bana memattan (ölümünden) başka çare-i halas (doğru çare) olmaz!*

Natıka

- *Niçin? Neniz eksik?*

Hasta

- *Hiçbir şeyim eksik değil! Ancak yaşayıp bahtiyar olmaklığım için bir diğerinin ölmesi iktiza eder!”²⁸³*

Gerçekleri öğrenmek için Bikes'in eşyalarını aratır ve kim olduğunu öğrenir.

“ *Cevahir*

- *İnkâr faide vermez! (Resimleri göstererek) Bunlar pederinizin biraderinizin nişanlınızın ve katlettiğiniz biçare hemşirenizin resimleridir! Bizde de aynıları vardır! Bu cüzdanın bir diğerini de Muti Bey Teveccüh'e göndermişti (matbuun Resmini çevirerek) Bak! Hemşirem Me'mune Hanım'a yadigar daderanımdır (kardeşimdir) sözleri muharrer (yazılmış).”²⁸⁴*

Suçluyu öğrenmeye çalışmış ve sonrasında Bikes'i yanından ayırmamıştır.

“ *Cevahir*

- *Şimdi firara kalkışırsanız sizi derhal hükümete teslim ettiririm! Bakalım sabaha kadar düşünüyüm! Siz de bana vukuatınızı anlatınız! Katili bildiriniz! O zaman masumiyetinize hükmederim!”²⁸⁵*

²⁸³ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 41.

²⁸⁴ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 49.

²⁸⁵ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 52.

Cevahir'in nefret dolu söylemleri rahatsızlığı ilerledikçe azalmaktadır. Artık doktorların bir şey yapamayacağı raddeye gelince memleketine dönmesi için hazırlık yapmaya başlamışlardır.

“ Cevahir

- Raci, benden başka herkes için merhametlidir! Teveccüh gibi zayıf ve solgun mahluk dadılar dayeler elinde hırpalanarak büyüdüğü halde yaşadı ve yaşayacak, bahtiyar da olacak! Benim gibi gürbüz ve afiyeti yanaklarının kırmızılığından belli olan tuvana (kuvetli) bir kız! Izdırabat-ı kalbiyeye dayanamayarak şu hale girdi! (Raci ve Teveccühe hitapla) Ah Raci! Eğer istemiş olsaydın ben, adem yolculuğunda bulunmaz idim.”²⁸⁶

“ Cevahir

- Raci'yi reddederek (yeisden mütevellit fena bir hiddetle) öyle mi zannediyorsun! Azarım Gadrin yine sana ait olacak! Sen benim hayatımı imha ettin! İşte ben de (ellerini hevl-nak (korku dolu) bir halde Raci'yle Bikes'e uzatarak) istikbalinizi imate ettikten sonra ölürüm!

Cevahir son sözünü müteakip düşerek terk-i hayat eyledi!”²⁸⁷

Ölümüyle beraber herkesi derin bir hüzne boğmuştur.

Ancak son nefesinde bile kıskançlığını ve öfkesini eksiltmeden Raci ve Bikes'in üzerinde etki bırakarak yapmıştır.

Teveccüh

Raci'nin kız kardeşidir. Daha küçükken tanımadığı Muti ile gıyabından nişanlanmış ve onu bekleyerek kimse ile evlenmemiştir. Genç ve pek cahil olan tavırlarıyla saf bir profil çizmektedir.

“Teveccüh

- Bikes! Sen de benim gibi daima mağmumesin (hüzünlüsün)!”²⁸⁸

Kendisi de anne sevgisi olmadan büyüdüğü için Bikes ile kendini bir tutarak aslında yalnız olmadığını ona hissettirmeye çalışmaktadır.

Merhametli bir yüreğe sahiptir.

²⁸⁶ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 60.

²⁸⁷ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 74.

²⁸⁸ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 77.

“ Teveccüh

Bikes'in boynuna sarılarak A Bikesciğim! Sen Bikessin ben de bir öksüzüm! Birbirimizin halinden anlarız! Hatta söylemeden mahzun bakışlarımız derdi derunumuza (derin derdimize) yekdiğerimize ifham ediyor!”²⁸⁹

Merhametli olduğu için civar kasabalarda dolaşır ve yardım dağıtırdı. Gittiği günlerden kurşuncu neneyi sevindirmek için yanına uğramış ve orada tek başına çalışmakta olan bir oğla görmüştü. Onunla muhabbet etmek için her gün nineyi ziyaret etmeye başlamıştır.

Bu gencin aslında Nişanlısı olan Muti olduğundan habersizdir. Ancak onunla vakit geçirmekten hoşlandığı için gidip gelmeye devam etmektedir.

“ Teveccüh hem kurşuncu neneyi sevindirmek hem de bunak ihtiyarın saçmalamalarıyla eğlenmek üzeriya ekseriya oraya uğrar köye kadar gidip küfukaraya tasadduk (sadaka vermek) etmek için onları da refaatine alırdıç

Yine bir gün niyet-i fukara perveranesiyle kulübeye dahil olduğunda her ikisini de telaşta bulmuş eski yatakları üstünde salüfizzikr (bildirilen) delikanlıyı yatmakta görmüştü! Kurşuncu nenenn ifadesine göre delikanlı oğlu olup askerde imiş!”²⁹⁰

Bu sözlere inanıp hastaya her gün çorba getirerek iyileşmesine yardım etmiştir. Daha sonra ise gerçekler gün yüzüne çıkınca Muti Bey ile evlenerek mutlu bir şekilde hikâyesi son bulmuştur.

Diğer kadın Karakterler

Şahide: Müstefid Bey'in kız kardeşi ve Cevahir'in de annesidir. Kızının ölümünden Raci'yi sorumlu tutmaktadır.

Nayime: Me'mune'nin kız kardeşidir.

Te'yise: Me'mune'nin kız kardeşidir. Kardeşini öldüren ve Me'mune'nin üstüne atan kardeştir. Annesinin ölümü üzerine delirerek ölür.

Natika: Bikes'in hizmetçi olduğu evin kızıdır.

Raside: Natika'nın kız kardeşidir.

²⁸⁹ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 81.

²⁹⁰ Semiye, **Bikès ve Hiss-i Rekabet**, 100.

Ruhsar: Cevahir'in hizmetçisidir.

Cevri Kalfa: Raci Bey'in evindeki kalfalardan biridir. Cevahir'e hizmet etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EMİNE SEMİYE’NİN HİKAYELERİNDE KADIN TEMSİLİ

3.1. EMİR ÇOBAN KIZLARI

Bağdat Hatun

Eser İlhanlı Hatunu olan Bağdat Hatun’un intikam isteğiyle başlar. Emir Çoban’ın kızı olan Bağdat Hatun aynı zamanda Şeyh Hasan Elekbek’in de hanımıdır. Ancak onun güzelliği ve aklını duyan Sultan Ebu Sait, onunla evlenmek ister. Emir Çoban ve Bağdat Hatun bu duruma tamamen karşı çıkmışlardır. Ancak Sultan Bağdat Hatun’un tüm ailesini katlederek onu eşi yapar.

Durumun neticesinde intikam yemini eder ve sarayda yaşamaya başlar. Akıllı bir kadın olan Bağdat Hatun kısa sürede halkın ve sarayın sevdiği bir hükümdar eşi olur. Bağdat Hatun’un yeğenleri olan Eşref Han ve Dilşat Hatun hayattadır. Onların canı karşılığında Ebu Sait ile evlenmeyi kabul etmiştir.

Uzun zaman geçtikten sonra ailesinin intikamını alabilmek için bir eğlence sırasında Sultan Ebu Sait’i zehirleyerek öldürür. Sultanın ölümünden sorumlu tutulan Bağdat Hatun idam edilir ve İlhanlı devleti çöker.

“ Bağdat Hatun, güzelliği, akli ve dirayeti ile Sultan’ı kendine aşık etmişti. bağdat Hatun hakkında duyduğu şeylerle ona gıyabında âşık olmuştu. Fakat Bağdat Hatun, Hasan El Kebir’in zevcesiydi. Sultan Bağdat Hatun’un ondan boşanıp kendisiyle evlenmesini istiyordu.”

291

Bütün ailesi katledildikten sonra yeğeni olan Eşref Han’ın hayatına karşılık evliliği kabul eder.

“ Eşref Han halasının göğsünde inleyerek,

- *“Of halacığım” dedi. “Ailemizin kanıyla yıkanan İlhanlılar tahtında şimdi sen de hükümet sürüyorsun değil mi?”*
- *“Seni kurtarmak için.”*

²⁹¹ Emine Semiye, **Emir Çoban Kızları** (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2021), 7.

Eşref Han hızla doğrularak,

- “Bir can için kartal yuvasında hapsedilmeye razı mıyım sanıyorsun? Hayır bin kere hayır!”

Kılıcını çekerek eline aldı;

- “Cennet mekan Hudabende Han hazretlerinin hediyesi olan bu kılıçla zalim oğluna layık olduğu cezayı veririm, onun ruhu şad olur”
- “Ya sonra?”
- “Bilirim beni de bin parça edeceklerdir.”²⁹²

Ailesinin intikamı için akıllıca davranarak büyük bir fedakarlık yapan Bağdat hanım aradan geçen yıllardan sonra büyüyen diğer yeğeni Dilşad Hatun’a talip olan eşi Ebu Said’i zehirleyerek öldürür.

“ Güneş gibi cihanı altın telleriyle yaldızlarken, Bağdat Hatun mermer gibi bir çehre ile Sultan Ebu Said’in füceten ölüm haberini verdi.

İçlerinde yalnız Erpa Han manidar bakışlarıyla sükût ediyordu. Ziyaretçiler çekildikten sonra şen bir çehre ile Sultan’a yaklaşıp:

“ Ailenizin intikamı alındı diye yeğeniniz Hasan Küçük’e haber gönderdiniz mi? Emir Çoban kızı! Ben de başarınızı tebrik ediyorum.” Demeye kadar cesaret gösterince, Bağdat Hatun,”²⁹³

Vezir tarafından suçu bilinir ve idam edilir. Hem kurban hem de fedakarlık örneği gösterir.

“ Bağdat Hatun kılıncını çeken celladına dönüp emreder bir sesle,

*“Tacımı ve hünkarlık giysimi getirin. Sekiz sene hünkarlık eden bir Sultan Haşmetiyle ölmelidir” dedi. Bu arzusu yerine getirilmişti.”*²⁹⁴

²⁹² Semiye, **Emir Çoban Kızları**, 17.

²⁹³ Semiye, **Emir Çoban Kızları**, 42.

²⁹⁴ Semiye, **Emir Çoban Kızları**, 46.

Dilşad Sultan

Emir çoban Kızları'nın devamıdır. Hikâye, Sultan Sait'in ölümünden sonra Dilşad'ın zorunlu olarak Sultan Hasan'la zorla evlenmesini konu edinir.

Dilşad Hatun, çocukluk aşkı olan Melik Eşref'i kalbine gömüp, Hasan Kebir'in eşi olmuştur. On altı yıl süren evlilikleri kıskançlık yapan diğer cari" ye Zambak'ın fesatlığı yüzünden ölümle sonuçlanmıştır Üveys adındaki oğlu için her türlü zorluğa göğüs germektedir.

Aradan geçen on altı yılın ardından Eşref Han, Dilşad'ı görebilmek adına İlhanlı Sultanı Hasan'ı ziyaret etmek ister. Bu sırada ise Dilşad Hatun'la konuşarak kaçmak istediğini söyler. Ancak Dilşad Hatun Eşref Han'ı ne kadar sevse de oğlu için bunu yapamayacağını söyleyerek yanından uzaklaşır. Bu konuşmaya Hasan'ın cariyesi olan Zambak şahit olur ve bütün olan biteni Sultan Hasan'a yetiştirir. Anlatılanlara inanarak Dilşad Hatun'u zehirler. Ancak Dilşad Hatun gerçekleri anlatıp evliliğine sadık kaldığı için kaçmadığını anlatınca Sultan Hasan yaptığından pişman olur. Fakat Dilşad Hatun'un ölümüyle hikâye biter.

" Hasan Kebir öfkeli idi.

- *"Koruduğun için mi Eşref'le hem oğlumu da alarak firar etmeye karar verdiniz?"*
- *"Haşa! Ben Melik Eşref'i şiddetle reddettim ve sana bu geceden itibaren manen de kendimi bağladım."*
- *"Onunla gizli gizli görüşmen bir kabahat değil mi?"*
- *"Ey Aziz anlıyorum sen araştırmadan oğlunun anasını feda etmekten çekinmeyecek kadar erkeklik şerefine mağrur olmuşsun. Düşünmedin ki kadınların da bir şahsiyeti ve o şahsiyetin de bir hüküm hakkı vardır. Eğer Melik Eşref'le konuşmasaydım kalbimdeki o çocukluk duygusunu hâlâ taşıyacaktım. Eğer onu kabul ederek teklifini kesinlikle reddemesem, ümidini kesmese idim ihtimal ki beni buradan çalıp kaçırırdı. Ben vicdanımın emrettiği şeyi yaptım."*²⁹⁵

Dilşad masumluğunu ispat ettikten sonra ölmüştür. Aynı kaderi yaşadığı halasıyla birlikte zorluklarla geçen bir fedakarlık örneği göstermiştir.

²⁹⁵ Semiye, **Emir Çoban Kızları**, 87.

“ Heyhat... Artık ilaca ihtiyaç kalmamıştı. Tabip sönmek üzere bulunan bir hayat karşısında kollarını kavuşturup üzüntüyle bakakalmıştı. Zavallı Dilşad, pek derin daldığı o sakın uykusunda bile hâlâ latif ve güzeldi. ”²⁹⁶

Taş Hatun

Şiraz Valisi Emir Muhammed Şah İnci'nin karısıdır.

Hayır ve hasenatlarıyla meşhur olan Taş Hatun, eşinin vefatı üzerine tahta geçmek isteyen Şeyh Hüseyin tarafından sürgün edilecektir. Tam Irak'a götürülmek üzere meydandan geçirilirken halka etkili bir konuşma yapan Taş Hatun onları galeyana getirir; halkın direnişi sayesinde esaretten kurtulur.

Yerine geçen Ebu İshak ile beraber halkı aynı zamanda da memleketi için çalışmalara devam eder.

Emine semiye yazmış olduğu hikâyelerde kadın hükümdarlara, yöneticilere yer vermiştir. Emir Çoban Kızları'nda bahsi geçen Bağdat Hatun, Dilşad Hatun ve Taş Hatun önemli bir noktaya yer çekmektedir.

Taş Hatun'un diğer iki karakterden farklı olarak hayatta kalması dikkat çekmektedir. Ölen eşinin ardından hükümdarlıktan indirilmek istenir. Ancak akıllıca bir hamleyle halkı galeyana getirerek içinde bulunduğu durumdan kurtularak hükümdarlığına devam eder.

“ Taş Hatun ilk defa yüzünü örterek sarayından çıkarılmış ve Emir Hüseyin'e ilhak etmek üzere tam Şiraz çarşısının ortasına götürülmüştü ki, elleri bağlı orada beklettirilen oğluyla iki kaynını görünce Sultan gizliliğini de unutarak hemen ahalinin içine atılmış ve peçesini kaldırarak “Ey Şirazi ahalisi!... sizin içinizden ben böyle kaldırılıp götürülecek miyim?! Ben ki öyle bir emirin zevcesiyim!” diye bağırıyordu. ”

Bu kahramanca yardım isteğine, evvela Pehlivan Mahmud namında bir marangoz ayağa kalkarak şöyle cevap vermişti:

- *Hayır, çıkarılmağa bırakmayacağız! Buna hiçbir vakit razı olmayacağız!*

İşte bu sayede prensesle çocukları kurtarıdır. ”²⁹⁷

²⁹⁶ Semiye, **Emir Çoban Kızları**, 93.

²⁹⁷ Semiye, **Emir Çoban Kızları**, 102.

3.2. KIYMET-İ NİSVİYYET

Fatih Sultan Mehmet'in savaş sırasında görüp beğendiği Türkmen kızını Oğlu II. Bayezit ile evlendirmesiyle hikâye başlar. Nüfuzlu ve bilge bir kişilik olan bu genç kadın mutlu ve otoriter bir hayat sürmektedir. Bu mutluluğun sonu ise II.Bayezit'in tahta çıkmasıyla vuku bulur.

Saray mensupları Sultan Bayezitt'in karısı tarafından yönetildiğini ve hiçbir iş yapmadığını söyleyerek karısına karşı sultanı doldururlar. Genç kadın bütün sarayı yönetmektedir. Padişahın yandaşları onu ikna eder ve genç kadın memleketine gönderilmek üzerine hazırlanır. Oğlu Yavuz Selim'i de yanına almak ister. Onları kimse ayıramaz.

Bu olayın yaşanmasının ardından padişahlarının Türk kızları ile evlenmesi yasaklanır.

Genç Kız

Fatih Sultan Mehmet'in görüp beğendiği Türkmen kızıdır. Eserde adı genç veya valide olarak aktarılır. Fatih Sultan Mehmet bu genç kız ile oğlu II.Bayezit'i evlendirir.

“ Bayezit Han'la evlendirilen yukarıda bahsedilen mücahide, Yavuz Sultan Selim hazretlerinin muhterem anneleridir. Kayınpederi tarafından kadınların kıymeti takdir edilerek, sarayda yetkili ve önemli bir yöneticilik verilmişti.

Hastalanıp ölüm döşeginde iken, kendisini iyileştirmeye çalışanlara –Bırakın ben öleyim. Zira daha yaşayacak olursam dünyayı alt üst edeceğim...” dediği meşhur cihangir Yavuz'un hem annesi hem de mürebbiyesidir.”²⁹⁸

Baskın ve haşmetli olan kadın tiplere olarak otorite örneğidir.

“ Kadınların hukukunu müthiş bir surette savunan bu büyük ve akıllı kadına, padişahın emrini tebliğe ancak bakanların oluşturduğu bir özel heyet cesaret edebilmişti.

Yavuz'un validesi! –Ya! Öyle mi? Beni istemeyeni ben de istemem. Fakat memleketime bir şartla giderim.: -Şehzadem gemiye kadar gelip benimle veda etmelidir.” Deyince, özel heyet, böyle kolayca kurtulduklarına memnun olmuşlardı.

Bu olaydan sonra Yüce Osmanlılar, Türk kızlarla evlilikleri yasaklamışlardı.”²⁹⁹

²⁹⁸ Emine Semiye, **Hikâyeler**, (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2021), 19.

²⁹⁹ Semiye, **Hikâyeler** 19.

3.3. BİR GECELİK GELİN

Hacı Sadık Ağa'nın kızı olan güzel Suphiye, Abduş Bey'in oğlu Cafer ile nişanlanır. Bir gün heyecanla Sadık Ağa'nın yanına gidip savaşa gideceğini ve en kısa sürede Suphiye ile evlenmek istediğini söyler. Bunun üzerine düğünleri yapılır ve ertesi sabah Cafer Bey savaşa gider.

Kayınvalidesi ve kayınpederi ile yaşayıp onlarla birlikte kocasını bekleyen Suphiye'ye eşinin yaralandığına dair bir haber gelir. On beş gün sonra ise aksak bacakla Cafer memleketine dönmüştür. Suphiye kocasının dönüşüne sevinir ancak Cafer tekrar savaşa gideceğini söyleyince onu bırakıp gideceği için şikayetlenmez.

Subhiye

Eser içerisinde akıllı ve bilinçli bir karakter olarak karşımıza çıkar. Savaşa giden eşini bekleyerek vatansever bir tavır gösterir.

“ Sabah kadar güzel, şafak bulutları kadar zarif olan Subhiye, erkenden kalkar; bahçeye iner, eliyle dikmiş olduğu çiçeklerini sular, kuru otları yolardı.

Hava açıldıkça Subhiye'nin beyaza dönmüş yüzü aniden görünüp güneş parlaklığında gibi görülmekte ve arkasına yığılan siyah saçlarının manzarası, geceyi hatırlatmaktaydı. Telaşından, gözleri kirpikleri, ateşli görünüşüyle garip bir ahenk almış olduğundan genel görünümü güneşe benzemekte idi.”³⁰⁰

Karakterine benzemeyen Cafer ile evlenerek asker yolu beklemektedir.

“ Cafer getirmiş olduğu köy arabasına Subhiye'yi bindirerek ikamet ettiği nahiyenin yolunu tuttu. Subhiye'nin anası da bir saat sonra kızına lazım olan gelinlik elbise vesaireyi alıp kendi malları olan öküz arabasına binerek yola çıktı.”³⁰¹

“ Cafer - Anneciğim. Bir gecelik gelin iken nasıl bırakıp gittim ise yine öyle gideceğim. vatan her şeyden azizdir. Değil mi? Subhiye? Subhiye'nin yüzü övünme ile kızardı. Kocasına doğru ilerleyerek:

³⁰⁰ Semiye, **Hikâyeler**, 33.

³⁰¹ Semiye, **Hikâyeler**, 35.

- *Cafer. Benim de senden beklediğim budur. Allah yolunu açık etsin inşallah zaferle dönersin. Dedi.*”³⁰²

3.4. BİR MÜTEHASSİSENİN TEFEKKÜRATİ

Sürekli dalgın ve düşünceli olan Mevhibe’nin bu tavırları ablası olan Şekibe tarafından izlenmektedir. Kardeşinin tavırlarından aşık olduğu fikrine kapılır. Bir gün dışarıda gezdikleri sırada Mevhibe’nin kime aşık olduğunu sorar ancak cevap alamaz. Bu sorunun cevabı için ise Mevhibe’ye bir hafta mühlet verir. Bu sırada Mevhibe neye, kime aşık olduğunu bilmediği için sevdiği ve hoşuna giden şeyleri bir kağıda yazarak haftanın sonunda ablasına verir.

Satırları okuyan ablası hayrete düşmektedir. Zira Mevhibe’nin duygularını döktüğü satırların tamamında tabiat vardır. Ve Mevhibe’nin tabiata aşık olduğu anlaşılmaktadır.

Mevhibe

İçeride kapanık ve mutsuz bir genç kız prifilidir. Mutluluğun kaynağını ablasının ona sorduğu bir soru üzerine bulur.

“ *Mevhibe yirmi yaşında mahzun tavırlı bir kızdır. Hanesinde bulunsa düşünür. Sokağa çıksa dalgın bulunur. Validesi mecbur etmese gezinmek aklına gelmez. Gezmede akranlarıyla konuşmaz.* ”³⁰³

Hassas ve duygusal bir yapıya sahiptir. Onun bu tavırları ablasının kime aşık sorusu üzerine şekillenir. Ablası onun beşeri bir aşka yakalandığını düşünür lakin tersine Mevhibe’nin duyduğu aşk tamamen doğayadır.

“ *Evet evet. Şimdi anladım. Şimdi tamamıyla hakikati anladım.*

Ey cümle yaratılanların ve tabiatın yaratıcısı ola Allah azim el şan. Yüce Rabbime hayran ve ilahi hikmetin yaratıcısı olarak sana kulluk ederim. İlahi. Tabiatı severim. Zira ondaki hikmetler senin vahdaniyetini ispat ediyor.

Mevhibe’nin düşünceleri burada son buldu. Biz de hikâyemizin sonunu anlatalım. Şöyle ki:

*Mevhibe- Peki öyle ise öğren. Benim sevgilim doğanın güzelliğidir. Anladın mı? ”*³⁰⁴

³⁰² Semiye, **Hikâyeler**, 37.

³⁰³ Semiye, **Hikâyeler**, 39.

³⁰⁴ Semiye, **Hikâyeler**, 50.

Şekibe

Mevhibe'nin ablasıdır. Onun sevgilisi olan doğayı keşfetmesine yardımcı olmuştur.

“ Şekibe – Ben de bundan korkuyorum ya. Bilmem ki beni o kadar erken gelin ettiğiniz halde Mevhibe 'yi niçin vermiyorsunuz?

Validesi – seni erken verdiğimizize pişman olduğumuz için Mevhibe 'yi vermedik. ”³⁰⁵

Satırları sorunlu bir evlilik geçirdiğinin sinyalini vermektedir. Ancak konuyla ilgili bir detay verilmemiştir.

Kardeşinin halini aşık olmasına bağlar. Bu durumu izah etmesi için ona bir hafta müket verir.

“ Şekibe – Bilmiyor görünmek mi istiyorsun? Ne desen nafile: Sendeki bu dalgınlık. Aşk derdine tutulmuş olduğunu ispata kafidir.

Mevhibe – Fakat hemşire yemin ederim ki... ”³⁰⁶

Mevhibe'nin yazdıkları karşısında dalgınlık ve şaşkınlık geçirmiştir. Yazıklarını okuduktan sonra hikâye son bulur.

“ Şekibe (Bir kağıda bir Mevhibe'ye şaşkınlıkla bakarak) Canım. Bilmece mi söylüyorsun? Ben sana kimi sevdiğini sormuştum. Şimdi de sevdiğinin ismini öğrenmek isterim. ” ³⁰⁷

3.5. YETMİŞLİK GELİNLE SEKSENLİK GÜVEY

Bu hikâye Emine Semiye'nin gerçekte yaşadığı bir olaya dayanmaktadır.

Bir bayram günü arkadaşlarıyla sobet eden Emine Semiye otururlarken odaya yaşlı bir kadının girdiğini görürler. Beli bükük bu yaşlı kadın aslında aralarında konuştukları yeni gelinden başkası değildir. Gördükleri karşısında hayrete düşerler. Yaşlı kadın bir tanecik oğlunu türlü zorluklarla büyütmüş, evlendirmiştir. Ancak gelini onu hor görmeye başladığı için evlenmeye karar vermiştir.

Bu kararın ardından seksen yaşında bir ihtiyar ile evlenir.

³⁰⁵ Semiye, **Hikâyeler**, 40.

³⁰⁶ Semiye, **Hikâyeler**, 43.

³⁰⁷ Semiye, **Hikâyeler**, 50.

Yaşlı bir kadının yetmiş yaşında gelin oluşuna duyulan şaşkınlığın anlatıldığı hikâyedir.

“ *Dikkat ve ihtimamla süzdüğüm bu yetmişlik yeni gelinin şahsiyetini (yanımda devm ettiğim önde gelen müdürün yanına oturmak için yaklaşıırken) daha iyi fark edebildim.*

Düşük göz kapaklarının altında hâlâ parıldayan iri mavi gözlerinde (daima halinden hoşnut olanlara mahsus) öyle bir Alla’ a inanmanın nuru mevcut idi ki, ilk bakışta bile hakkında iyi niyetin doğuşuna kafî bulunuyor, sararmış çehresindeki uygunluk ve düzgünlük, vaktiyle beyaz ve sarışınların en güzellerinden olduğunu şüphe duymadan anlatıyordu.” ³⁰⁸

Gelin olma sebebini ise neşesinden ödün vermeyerek şu şekilde aktarır.

“ *Dünyada bir tek oğlum var. Onu büyütüp adam edinceye kadar neler çektim neler.nihayet gelin beni horladı, maşa ile başımı yardı. Oğlum da sesini çıkarmadı (yine gevrek bir kahkaha saivererek) ben de onlara öfkelenip gelin oldum.”*³⁰⁹

³⁰⁸ Semiye, **Hikâyeler**, 54.

³⁰⁹ Semiye, **Hikâyeler**, 55.

SONUÇ

Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet'in kurulduğu dönemlerde kadın bahsi, edebiyatın temsili ve ifade alanı içerisinde değerlendirilen bir konu olmuştur. Bu çalışmada incelenen eserler ışığında kadın bahsi bilhassa Emine Semiye ve eserleri merkeze alınarak, toplumsal, edebi ve kültürel bağlamda kadın kimliğinin dönüşümü edebi yansımalar ile ortaya konulmuştur.

Emine Semiye'nin yazarlık kimliğini kazanırken etkilenmiş olduğu kız kardeşi Fatma Aliye'nin toplumsal bilinç üzerine çalışmaları elde edilen bulgular sonucunda dikkat çekmektedir. Emine Semiye, kız kardeşinin gölgesinde kalmadan kendine has bir üslup kazanan ve bu yolda ilerleyen güçlü bir kadın savunucusu olmuştur. Onun oluşturduğu kadın karakterler yaşanan çağa ve çağın zorluklarına rağmen hakkını savunan, direniş gösteren ve aile ile toplum arasındaki dengeyi kurmaya çalışarak kendi kimliğini inşa etmeye çalışan tiplerdir.

Çeşitli cemiyetler ve kuruluşlarda yer alan Emine Semiye, kadın savunucusu olma isteğini bu bağlam üzerinden etkili kılmıştır. Kadınlık deneyimini hem bireysel hem de kolektif düzeyde ele alan eserler ortaya koymuştur. Osmalı toplumun geçirmiş olduğu kırılmaları kurgusal düzlem etrafında değil daha realist bakış açısı ile ele alarak kadınların hangi şartlar altında direniş gösterdiği elde edilen sonuçlar arasında yer almaktadır. Dönem içerisindeki ıslahatlar ile birlikte kadının yeni bir arayış içerisinde oluşu, kendini görünür kılmak için verdiği mücadele ve baş kaldırılar Emine Semiye'nin eserlerinin zeminini oluşturan temel yapı taşları görevindedir. Bu konuları ele alırken karakterler arasındaki dengeyi gerek monolog tekniği gerekse diyaloglar ile daha görünür hale getirmiştir.

Kadınlar merkeze alınarak çok katmanlı ve zihinsel okumalarla örülü tarihsel sorgulayışlar eserlerin birçoğunda dikkat çeken unsur olduğu görülmektedir. Tezin ulaştığı temel bulgulardan birisi de Emine Semiye'nin kadın motifini tekdüze bir üslupla işlememiş olup, bilakis incelenen eserlerin tamamında kadınların toplumsal rolleri bütün çıplaklığı ile ele alınmıştır. Kırılgan, hassas ve dönemin getirdiği şartlara ayak uydurmaya çalışan kadınların modernleşme sürecinin öznesi olduğu aynı zamanda geleneksel motiflerin sürdürücüsü görevini de üstlenmiş olduğu gerçeği ile harmanlanmıştır.

Kadın, edebiyatla birleştiği anda Emine Semiye'nin daha net bakış açısı ile birlikte sorgulayışlara kapı aralamıştır. Sebebi ise daima üstü kapatılan ve ikinci plana atılan kadınların sesi olma isteği ile Emine Semiye'nin kadınları görünür kılma çabasıdır. Emine Semiye bu

isteklerin sadece düşünsel bir noktada kalmayarak eserler aracılığı ile karşımıza çıkarılmasına önemli bir katkıda bulunmuştur.

Tez kapsamında yapılan incelemelerde Emine Semiye'nin yaratmış olduğu kadın kimliğinin birçok farklı ve olumlu yönleri vardır. Bu yönler toplumsal sorumluluğun yüklemiş olduğu algıların ötesinde kadına yeni yeni sorumluluklar yükler. Bu sorumluluklar tamamen bireysel farkındalıkların istenilen noktaya çekilmesine yönelik olmuştur.

Örneğin Sefalet'te Sabite karakteri sefil bir haldeyken bile toplum içerisinde kadınların ne denli zorlu mücadelelerden geçtiğini tüm kırgınlıkları ile görünür kılar. Aynı zamanda onur ve ahlâki duruşun da sembolü haline gelir. Yazar aslında kadın kimliğini bu şekilde düzgün ve iyi bir profil dışında da çeşitli örnekler ile kaleme alır. Yine aynı eserde yer alan Gayret Kalfa karakteri ise kadınlar arasındaki sınıf farkını ve kıskançlığın dönüştüğü ihtirasın ne denli yıkıcı olabileceğini gösterir. Kadınları tek bir pencereden ele almadan hem iyi hem kötü taraflarıyla işleyen Emine Semiye, tek tip kalıpla konuyu işlemeden çok yönlü bir tavırla okuyucuya aktarır.

Bir başka bakış açısını ise Gayya Kuyusu adlı eseriyle yakalayan yazar, çevre faktörünün dönemde ne denli önemli bir noktada olduğunu bireysel hayattaki yıkımlar üzerinden işlemiştir. Karakterin kötü yola düşmesi ve yaşanan dönemdeki modernleşme başlangıcının sanrılarının özellikle kadınlar üzerindeki kimlik karmaşasına sebebiyet verşi aktarılır. Yazar, kadın meselesini tek bir pencereden değil dönemin olumlu ve olumsuz taraflarını da eleştirel bir üslup ile kaleme almıştır. Kadınlar içsel çatışmaları, sadece bireyin psikolojik bağlamda değil aynı zamanda toplumsal olarak dayatılan normların da yarattığı baskıları aktarır. Böylelikle kadınlar görünmez olarak yaşadığı dünyada görünür hale gelerek dönemin edebiyat ve fikir dünyasında temsili bir özne olarak farklı noktadan derinlik kazanır.

İncelenmiş olan tüm eserler ışığında sonuç olarak şu kaniya varılır ki; Emine Semiye eserlerinde öne çıkan nokta varoluşsal olarak kadının kendini savunma aracı olarak edebiyatı görmüş olmasıdır. Onun kaleminden akan sözcükler kadın psikolojisi üzerinde kendine yeni bir anlam kazanır. Toplumun diretmış olduğu anne, ya da eş kalıbının dışında kalan ve asıl olarak düşünebilen, direnme cüretini gösteren ve toplumdaki hiyerarşik düzene baş kaldıran bir varlık olarak aktarılmıştır.

Yazarımız Emine Semiye'nin edebi mirası, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde kadın kimliğinin tanımlanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Kadının var olan sesini duyurma

abasının otesinde, aynı zamanda modernleşen öneme ayak uydurmaya alışan kadınların öncüsü olma yolunda attığı sağlam adımlar ile önem edebiyatına damga vurmuştur. Onun kalemi, kadınların hafızasında edebiyatın birleştirici ve toplayıcı rolü olarak hem kendi öneminde hem de sonraki kuşaklara aktarılan edebiyat aracılığı ile bellek önemi taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Akşit, E. E. (2005). **Kızların Sessizliği: Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akün, Ö. F. (1996). “**Gülzar Hanım**”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, 14, İstanbul: TDV Yayınları, 246-249.
- Argunşah, H. (2006). “Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Türk Romanı”. **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 4 (8), 23-100.
- Avcı, M. (2016). “Osmanlı Devleti’nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar”. **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 55, 225-254.
- Aydın, H. (2015). “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Kadın”. **Current Research in Social Sciences**, 1 (3), 84-96.
- Aydınör, F. (2006). “**Tanzimat Döneminde (1839–1876) Kadın Yaşamındaki Modernleşme**” (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baylı, G. G. (2018). “Osmanlı’da Kadının Uyanışı: Fatma Aliye Hanım”. **Cedrus**, 6, 597-611.
- Bekiroğlu, Nazan. "Unutulmuş Bir Müsteşrik: Olga dö Lebedeva/Madam Gülzar." **Dergâh Dergisi**, 46 (1993): 8-10.
- Bulut, S. (2013). “Türkçülerin Penceresinden Osmanlı’da Kadın Meselesi ve Orta Asya Referansı”, **Pursuit Of History**, (10), 313-336.
- Can, G. Ş. (2016). Tanzimat’tan Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sine Öne Çıkan Kadın Sanatçılar. **İDİL Sanat ve Dil Dergisi**, 5(23), 1017–1036.
- Çakır, S. (1994). **Osmanlı Kadın Hareketi** Metis Yayınları.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: Devirler – İsimler – Eserler – Terimler**, 1977–1982, 6 cilt. İstanbul: Dergâh Yayınları,.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1942). **Fransız İhtilâli ve Tanzimat İş** (Türkiye Felsefi, Harsî ve İctimaî Araştırmalar Merkezi Kitapları).

- Gürsoy, Ü. (1999). **İkinci Meşrutiyet Dönemi Dergileri Üzerine Bir Araştırma** (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hanım, E. S. (2019) **Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye** İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- İlkhan, S. (2018). “II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını”. **Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi**, 1(1), 56-76.
- Kaplan, L.(1988) **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908–1960)**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi
- Karabulut, M. (2013). “Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Üzerine Tematik Bir İnceleme.” **Erdem**, 64, 49–69.
- Karaca, İ. (2013). “Ahmet Mithat Efendi ve Madam Gülnar.” **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi)**. 46 (46), 55–72.
- Karaca, Ş. (2010). **Emine Semiye: Hayatı – Fikir Dünyası – Sanatı – Eserleri**. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaca, Ş. (2024). “Fatma Aliye ve Emine Semiye’nin Kadının Toplumsal Kimliğinin Kazandırılmasında Öncü Fikirleri.” **The Journal of Academic Social Science Studies**, 6(6). 1481–1499.
- Karagöz, S. ve Şanal, M. (2015). “İkinci Meşrutiyet Dönemi Kadın Gözüyle Kadın Eğitimi.” **The Journal of International Social Research**, 8(39), 679–691.
- Karataş, E (2009). “Türkiye’de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri.” **Electronic Turkish Studies**, 4(8), 1653-1673.
- Kaymaz, K. (2008). **İlk Türk Kadın Yazarlarından Emine Semiye Hanım: Hayatı ve Eserleri**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, H. (2020). “Nigâr Hanım’ın Günlüklerinde Benlik İnşası: Geç Osmanlı Dönemi’nde Kadın Özneyi Yazmak.” **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, 60(2), 669–718.
- Kodaman, B. (1990). “Tanzimat’tan Sonra Türk Kadını.” **Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty**, 5(1), 135–182.
- Kurnaz, Ş. (1991). **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839–1923)**. (İkinci Baskı). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

- Morkoç, Y. E. (2011). “Klasik Türk Edebiyatında Kadın Şairlere Bir Bakış.” **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 9(2), 223–235.
- Özkay, N. (2017). **Nezihe Muhiddin ve Türk Kadın Yolu Dergisi**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, N. (2009). “Tanzimat Edebiyatı Bibliyografyası.” **Electronic Turkish Studies**. 4 (1), 1204-1225.
- Ramazan, G. (2006). **Türk Romanında Kadın Kimliği (1946–1960)**. Konya: Salkımsöğüt Yayınları.
- Semiye, E. (2019). **Bikès ve Hiss-i Rekabet**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Semiye, E. (2020.) **Mükâfat-ı İlahiye**. İstanbul: Turkuvaz Yayınları.
- Semiye, E. (2021). **Emir Çoban Kızları**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Semiye, E. (2021). **Hikâyeler**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Semiye, E.(2021). **Muallime**. İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
- Semiye, E. (2010). **Sefalet**. çev. Zeynep Berktaş ve Kadriye Kaymaz, İstanbul: Antik Dünya (Lacivert) Yayınları.
- Semiye, E. (2015). **Gayya Kuyusu**. çev. Özge Soylu Bozdağ; Ruken Alp; Özlem Kazan ve Müge Küçük. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.
- Uluköse, G. T. (2013). **Fatma Aliye: Bir Biyografi**. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Yanardağ, A. (2023). “Adana İnas/Kız Rüştüyesi Bağlamında Osmanlı’da Muallime/Kadın Öğretmen Sorunları (1892–1913).” **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi**. 8(1), 227–255.
- Zihnioğlu, Y. (2003). **Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği**. İstanbul: Metis Yayınları.